

ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВА БІБЛІОТЕКА. Ч. 115—117.

Відповідає за редакцію: Володимир Гнатюк.

ТИСЯЧА Й ОДНА НІЧ.

АРАБСЬКІ КАЗКИ.

I.

Переклав

Михайло Лозинський.

ЛЬВІВ, 1905.

НАКЛАДОМ

УКРАЇНСЬКО-РУСЬКОЇ ВИДАВНИЧОЇ СПІЛКИ,
зарєєстрованої спілки з обмеженою порукою у Львові.

LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF ILLINOIS
AT URBANA-CHAMPAIGN

ELIAS CZAYKOWSKY
COLLECTION OF
UKRAINIAN CULTURE

892.7

Ar1thUℓ

ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВА БІБЛІОТЕКА. Ч. 115—117.

Відповідає за редакцію: Володимир Гнатюк.

ТИСЯЧА Й ОДНА НІЧ.

АРАБСЬКІ КАЗКИ.

I.

Переклав

Михайло Лозинський.

ЛЬВІВ, 1905.

НАКЛАДОМ

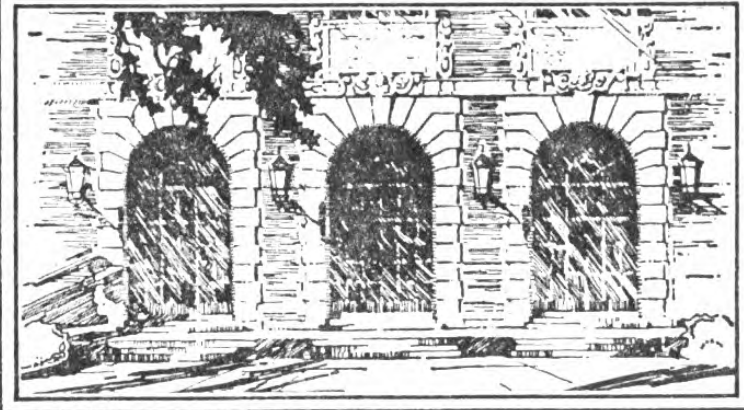
УКРАЇНСЬКО-РУСЬКОЇ ВИДАВНИЧОЇ СПІЛКИ,
зарєєстрованої спілки з обмеженою порукою у Львові.

LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF ILLINOIS
AT URBANA-CHAMPAIGN

ELIAS CZAYKOWSKY
COLLECTION OF
UKRAINIAN CULTURE

892.7

Ar1thUℓ

ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВА БІБЛІОТЕКА. Ч. 115—117.

Відповідає за редакцію: Володимир Гнатюк.

ТИСЯЧА Й ОДНА НІЧ.

АРАБСЬКІ КАЗКИ.

I.

Переклав

Михайло Лозинський.

ЛЬВІВ, 1905.

НАКЛАДОМ

УКРАЇНСЬКО-РУСЬКОЇ ВИДАВНИЧОЇ СПІЛКИ,

зарєєстрованої спілки з обмеженою порукою у Львові.

LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF ILLINOIS
AT URBANA-CHAMPAIGN

ELIAS CZAYKOWSKY
COLLECTION OF
UKRAINIAN CULTURE

892.7

Ar1thUℓ

ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВА БІБЛІОТЕКА. Ч. 115—117.

Відповідає за редакцію: Володимир Гнатюк.

ТИСЯЧА Й ОДНА НІЧ.

АРАБСЬКІ КАЗКИ.

I.

Переклав

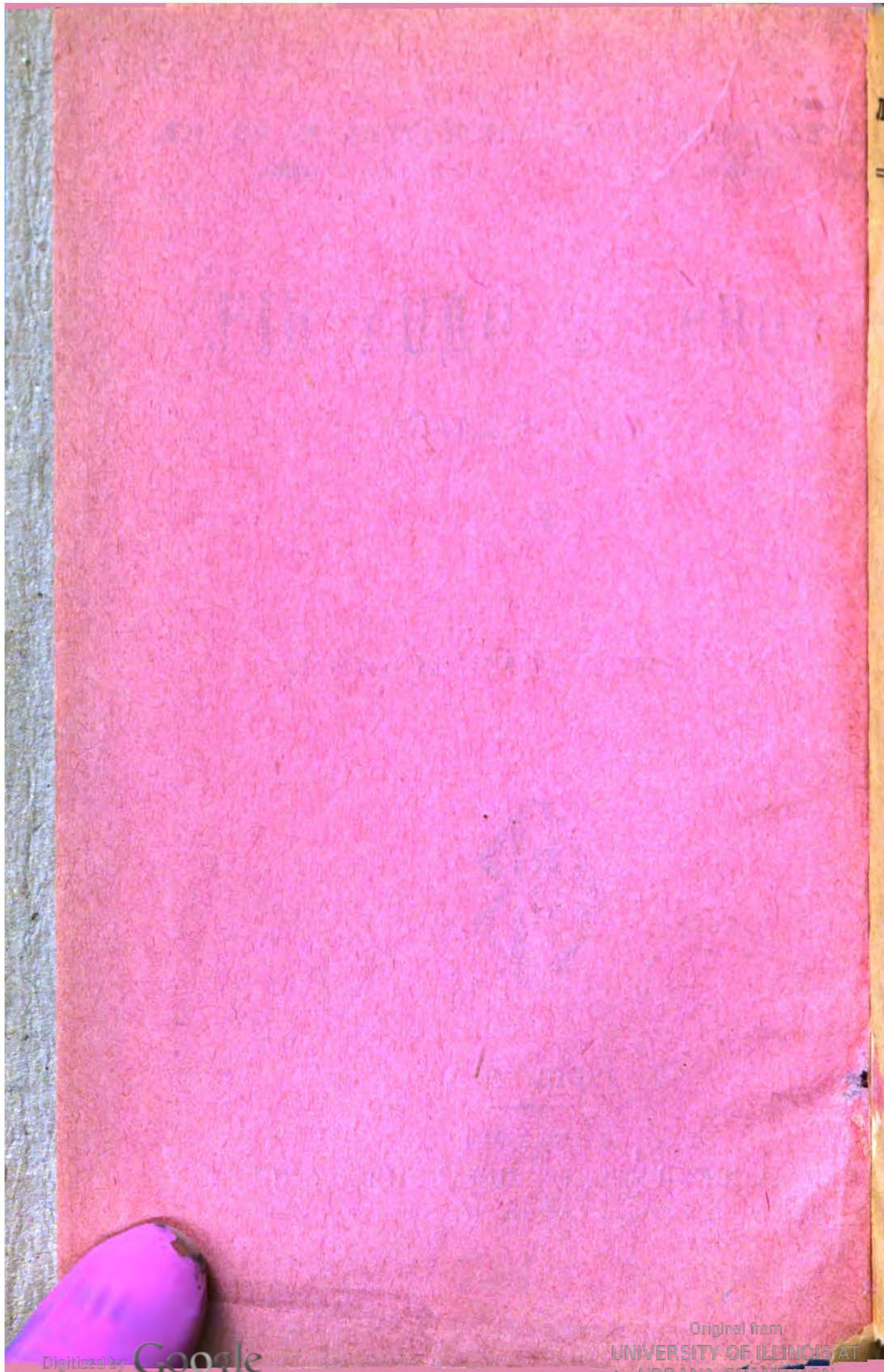
Михайло Лозинський.

ЛЬВІВ, 1905.

НАКЛАДОМ

УКРАЇНСЬКО-РУСЬКОЇ ВИДАВНИЧОЇ СПІЛКИ,
зарєєстрованої спілки з обмеженою порукою у Львові.

ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВА ВІБЛІОТЕКА. Ч. 115—117.

Відповідає за редакцію: Володимир Гнатюк.

ТИСЯЧА Й ОДНА НІЧ.

АРАБСЬКІ КАЗКИ.

Переклав

Михайло Лозинський.

Вип. I. Ніч I—24.

Med. univ. Dr. J. TURYN
WIEN

XVIII. Gersthoferstrasse 138
ЛЬВІВ, 1905.

НАКЛАДОМ

УКРАЇНСЬКО-РУСЬКОЇ ВИДАВНИЧОЇ СПІЛКИ,
зарєєстрованої спілки з обмеженою порукою у Львові.

ПРИВАТНА БІБЛІОТЕКА

ОСИПА І АНАСТАЗИЇ КОЧАН

ЗДА

**З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка
під варядом К. Беднарського.**

892.7
Ar1thlll

Зміст.

Передмова	1
Вступ	2
Історія королів Шагріяра і Шагземана	2
Як повело ся ослови й волови з мужиком	13
Купець і іфрит	18
Історія першого шейха з газелею	21
Історія другого шейха з обома псами	27
Історія третього шейха з мулом	32
Рибак і іфрит	35
Історія короля Юнана й гакіма Руяна	43
Король Зіндбад і його сокіл	51
Заздрісник і папугай	53
Історія невірного везира і пригода принца з тулею	56
Далі історія короля Юнана	58
Далі історія рибача	65
Історія скаменілого принца	77
Історія міхоноші і трьох сестер	91
Історія першого жебрака	112
Історія другого жебрака	124
Історія третього жебрака	150
Історія першої дівчини	181
Історія другої дівчини	192
Конець історії міхоноші і трьох дівчат	204
Історія трьох яблук	206
Історія везирів Нур ед-Діна і Шемс ед-Діна	218

UNIVERSITY OF
ILLINOIS LIBRARY
AT URBANA-CHAMPAIGN

Передмова.

В імя милосерного й милостивого Бога!

Хвала Богови, панови сьвіта, і благословенє й добро нехай буде над паном божих цісланців, над нашим паном і вчителем Могаммедом і над його домом. Благословенє і добро вічно і все аж до дня суду!

Житє давнійших людей стає пізнійшим за науку, щоб чоловік на науки, до яких дійшли иньші, дивив ся і брав їх до серця, щоб він учив ся історії минувших народів і їх життя і щоб се було для нього пересторогою. Тому хвала йому, що історію давнійших виставив приміром для пізнійших поколїнь.

До таких примірів належать також оповіданя, що називають ся „Тисяча й одна ніч“, і дивні подїї й казки в тих оповіданях.

В с т у п.

Історія королів Шагріяра і Шагземана.

Оповідують, — бо-ж Бог всевідучий і всемудрий, всемогучий і вседобрый, — що колись у давнім часі і в давно минулих днях на островах Індій і Китаю жив король із роду Сасанїдів¹⁾, який мав сильне військо, численні прибічні гвардії, велику службу і поважну дружину. Він мав також двох синів, із яких один був у старших літах, а другий іще молодий; оба були хоробрими лицарями, але старший був іще більше лицарський, як молодший. Він був також володарем краю

---

¹⁾ Сасанїди, се перський королівський рід, який очевидно ніколи не панував на тих казочних островах. Рід Сасанїдів прийшов на перський королівський трон із Ардешіром 226 р. і панував аж до здобуття Персії Арабами коло 650 р.

і панував по справедливості над своїми підданими, так що нарід його краю і королівства любив його. Його імя було король Шагріяр¹⁾, а його молодший брат називався король Шагземан і був королем Самарванди в Персії.

Двацять літ кожний з них панував у своїм краю по справедливості над своїми підданими і жив без перестанку в повній веселості і вдоволеню, аж старший брат затужив за молодшим і тому поручив своєму везирови удати ся до нього і привести його з собою.

Везир відповів: „Чую і слухаю“, і вибрав ся в дорогу, аж став щасливо у брата свого короля. Приведений перед Шагземана, передав йому привіти, доніс йому, що його брат за ним тужить і запросив його відвідати брата.

Шагземан згодив ся зараз і почав ладити ся в дорогу. А виславши за місто шатра, верхоблюди і мули, службу і прибічну сторожу, і назначивши везира управителем краю, вибрав ся сам у дорогу до краю свого брата.

Одначе коло півночі впало йому на думку, що щось важне лишив у замку;

---

¹⁾ Шагріяр, перське слово, значить приятель міста; Шагземан — король часу.

він вернув ся і застав там свою жінку в ліжку в обіймах чорного невільника. Коли побачив се, почорнів йому сьвіт і він сказав до себе: „Коли таке діеть ся, заки я ще опустил місто, то що виробляти-ме та розпусниця, коли я якийсь час буду у брата?“ І витягнув меч і задав обоім у ліжку смертні удари. Відтак зараз вернув ся, дав наказ до походу і подорожував, аж доки не зблизив ся до резиденції свого брата. Шагріяр, урадуваний його приходом, вийшов йому на зустріч і повітав його в найбільшій радості; відтак казав на його честь пристроїти сьвяточно місто, сїв собі коло нього і розмовляв із ним, веселий і врадуваний.

Але король Шагземан згадав про випадок із своєю жінкою і такий обгорнув його смутком, що він поживе і його тіло ниділо. Се завважав вправді Шагріяр, але думав собі, що причиною сего розлука з краєм і королівством, тому лишив його в спокою і не випитував далї.

Одначе незабаром сказав до нього: „Мій брате, я бачу, як твоє тіло нидіє і як ти що-раз більше жовкнеш“. А той відповів тільки: „Ах, мій брате, я терплю на внутрішню рану“, і не згадав нічого: про свою жінку. На се сказав Шагріяр

„Коли-б ти зі мною пішов на лови, може-б розвеселило ся твоє серце?“ Але Шагземан не захотів і так його брат сам пішов на лови.

В замку короля Шагземана були вікна, що виходили на город його брата. І він побачив нагло, як відчинила ся замкова брама і з неї вийшло двадцять невільниць і двадцять невільників, а в середині у скінченій красі і принаді йшла жінка його брата. Вони підійшли до фонтани, задержали ся там, пороздівали ся і посідали коло себе. Нараз жінка його брата закликала: „Мазуд!“ На се прийшов чорний невільник і обняв її; те саме вчинили иньші невільники з невільницями і не розійшли ся, аж почав кінчити ся день.

Побачивши се, брат короля сказав до себе: „На Бога, моє нещастє лекше, як те ось тут“. Весь його гнів і смуток зник і він знов їв і пив, думаючи: „Се багато гірше, як те, що мені трапило ся“.

Коли-ж король Шагріяр повернув із своєї прогульки і вони привитали ся, побачив, що його брат Шагземан знов дістав природну барву лица і його лице знов почервонїло і що тепер знов їсть із апетитом, хоч давнійше брав тільки мало страви й напитуку. Здивував ся і промовив до нього: „Мій брате, давнійше бачив я,

що твоє лице жовте, а тепер воно має знов природну барву, розкажи мені, як се стало ся“.

Шагземан відповів йому: „Як се стало ся, розкажу тобі, але зречи ся дізнати ся також від мене, як я знов дістав природну барву“. А той сказав: „То розкажи найперше, як твоя барва змінила ся і ти почав нидіти, нехай чую“.

Тепер той почав оповідати: „Знай, мій брате, коли ти прислав до мене свого везира, аби мене забрав до тебе і я зладив ся в дорогу і вже вибрав ся з міста в чисте поле, впало мені на думку, що я забув у замку дорогий камінь, який тобі тепер подарував. Вернувши для того, застав я в ліжку коло моєї жінки чорного невільника. Я забив обоїх і прибув до тебе, але все мусів думати про той випадок. Ось чому змінила ся моя барва й моє тіло ниділо; але як я знов прийшов до себе, про се не питай“.

Почувши те оповідане свого брата, Шагріяр почав напирати на нього, кажучи: „На Бога, заклинаю тебе, розкажи мені, як се стало ся, що ти знов дістав природну красу“. А той оповів йому все, що бачив. На се сказав Шагріяр: „Мушу се бачити власними очима“. Наслідком того Шагземан дав йому таку раду: „У-

дай, що знов хочеш іти на лови і сховай ся в мене, а тоді бачити-меш усе власними очима і зможеш про те пересвідчити ся“.

Король казав зараз оголосити, що вибираєть ся знов на прогульку; вирушили відділи, вивезено шатра перед місто і король удав ся до табору. Прибувши там, видав своїм пажам наказ нікого не впускати, перебрав ся і пішов потайки до замку свого брата, де сів коло вікна, що виходило на город. За хвилю надійшли в город справді невільниці зі своєю панею і невільники і бавили ся аж до вечера так, як се оповідав йому його брат.

Видячи се, король Шагріяр стратив розум. І сказав до свого брата: „Ходи, йдїм своєю дорогою і не дбаймо про наші держави, доки не знайдемо когось, кому трапило ся те саме, що й нам. А коли вї, то смерть для нас лїпша, ніж жите“.

Шагземан зараз згодив ся і вони вибрали ся зараз у дорогу, з укритої брами замку йдучи день і ніч, аж зайшли під дерево серед левади, на березі солоного моря, коло якої плило жерело. Там нацпили ся з жерела й посїдали, аби відпочати.

За якийсь час море почало нагло ревіти; з нього підняв ся чорний стовп

виріс аж до неба і йшов просто на леваду. Побачивши се, вони налякалися і вилізли на вершок дерева, що було дуже високе, тай звідти придивлялися, що то буде. І глянь, був се джінні¹⁾ величезного росту, з широкою головою і сильними грудьми, який ніс на голові скриню. Вийшов на беріг, підійшов просто до дерева, на яким сиділи ті оба, і сів під ним. Отворив скриню і вийняв із неї пуделко, а коли й його отворив, вийшла дівчина, гарна й проміяста як ясне сонце, як співає поет:

Зійшла в темноті і настав день і осьвічена
[була пітьма її сьвітлом.

З її блеску посходили сонця, коли місяці
[пішли і поскидали заслони.

З молитвою хилять ся перед нею всі істоти,
[коли нагло з'явить ся і розірве заслону.

---

¹⁾ Побіч ангелів, сотворених зі сьвітла, знають Араби також джінні, сотворених із огню, які по части прийняли іслам і наслідком того сприяють людям. Невірні джінні поділені докладнійше на пять клас: 1) маріди, найстрашнійші; 2) іфріти; 3) шейтани або чорти; 4) джінні в тіснійшій розуміню; 5) джани; останні два терміни вживаються на означене цілого роду. Лиш рідко стрічається означене іфріт також для віруючого, отже доброго джінні.

А коли почне посилати блискавиці, небо роз-
[пливаєть ся у плакучих струях дощу¹⁾).

Джінні поглянув на неї і сказав:
„О ти панї благородних жінок, яку я собі
вхопив шлюбної ночі, хочу трохи поспати“.
І поклав голову на її лоно й заснув.
Коли-ж дівчина підняла голову і погля-
нула на вершок дерева, побачила там
обох королів. Тоді поклала голову джінні
зі свого лона на землю, підійшла під де-
рево і дала їм знаками зрозуміти, аби
злізли з дерева і не бояли ся іфріта. Та
вони відповіли: „На Бога, не змушуй нас
до сего“. Тоді вона загрозила їм: „На
Бога, коли не злізете з дерева, то збуджу
іфріта, щоб вас найстрашнішим способом
повбивав. Вони злякали ся і позлізали.
Вона приступила до них і сказала: „Від-
дайте ся мені, або збуджу іфріта“. Ко-
роль Шагріяр відізвав ся до брата Шаг-
земана: „Мій брате, вчини, що вона ка-
же“, на що Шагземан відповів: „Не
швидше, аж ти вчиниш се переді мною“,
і почали один на другого моргати, аби
зробив початок. Тоді вона сказала: „Чого
моргаєте один на другого? Коли не від-

---

¹⁾ Отсі вірші, як і всі дальші, перекладені
прозою. — М. Л.

даєте ся мені, то буджу іфріта“. Вони послухали її зі страху перед джінні, після чого вона вийняла з кишені мошонку і з неї шнур, на яким висіло п'ятсот сімдесять перстенів із печатками. І запитала: „Знаєте, що значать ті перстені?“ Вони відповіли: „Не знаємо“. А вона сказала: „Властителі тих перстенів віддали ся мені так, що іфріт не завважив того, отже й ви оба, брати, дайте мені свої перстені“. Коли вони постягали перстені з пальців і дали їй, вона сказала: „Бачите, той іфріт ухопив мене весільної ночі, замкнув у пуделко, відтак пуделко в ту скриню, замкнув на сім замків і затопив мене на дні ревучого, хвилястого моря, не знаючи, що ми, жінки, все, що хочемо, також сповнимо, як якийсь сказав:

Не будуй на жінках і жіночих прися-
[гах!

Їх уподоба і невподоба залежить від при-
[страсти їх лона.

Вони показують неправдиву любов, але
[зрада в підшивкою їх сукні.

Візьми собі примір із історії Йосифа, щоб
[берегти ся від петлі їх хитроців.

Чи не задля неї ібліс¹⁾ прогнав Адама?

---

¹⁾ Ібліс, се diabolus, чорт.

Або як иньший говорить :

Здержуй ся від нагани, яка завтра зміц-
[нить ганеного і тільки розпалює
[тугу до найсильнійшої любови.
Коли любов узяла мене в свої пута, то не
[стало ся мені ніщо иньше, як тільки
[те, що від віків трапляло ся мужам.
На правду, на найвисший подив заслугує чо-
[ловік, що цілий утік від пут жінок.

Учувши від неї ті слова, здивували ся дуже і сказали до себе: „Коли тому, хоч він іфрит, трапило ся ще гірше, як нам, то се для нас потіха“.

Відтак пішли оба геть від неї, вернули до міста короля Шагріяра й удали ся знов до його замку. Прибувши сюди, казав король Шагріяр зараз своїй жінці, невільницям і невільникам повідрубувати голови. Опісля казав собі привести дівчину і після першої ночі вбити її і так робив три роки, доки люди не почали кричати і не повтікали зі своїми дочками, так що в тім місті не можна було знайти ні одної дорослої дівчини. І коли везир знов дістав від короля наказ привести йому, як звичайно, дівчину, і даром шукав за нею, повний гніву і болю і страху перед королем прийшов до дому.

А мав той везир дві дочки, обі гарні, принадні, чаруючі й однакового росту; старша називала ся Шегерзада, молодша Дун'язад. Старша читала багато книжок і хронік, біографії давнійших королів і історію давних народів; говорять, що вона зібрала тисяч книжок із хроніками, що займали ся давними народами і помершими королями, і поетів. Вона запитала свого батька: „Мій тату, чого ти такий змінений, такий повний журби і смутку? чи не говорить поет: „Скажи зажуреному: Не вічно триває [журба; як зникають радості, так мусить і журба [зникнути“.

Вчувши ті слова свої дочки, везир розповів їй від початку до кінця все, що трапило ся йому з королем. Тоді вона сказала: „На Бога, мій тату, віддай мене за короля; або остану жива або віддам себе в жертву за дочки Мослему і стану причиною їх визволення з його рук“. Але везир відповів: „На Бога, ніколи! Хочеш іграти зі своїм життям?“ Та вона заявила: „Се мусить бути“. Тоді він сказав: „Бою ся, що тобі так само поведеть ся, як ослови й волови з мужиком“. Шегерзада запитала: „Якже-ж їм повело ся, мій тату?“.

Як повело ся ослови й волови з мужиком.

Знай, моя дочко, раз був купець, що мав масток і худобу, жінку й діти; крім того дав йому Бог Високий знане мови звірів і птахів. Той купець жив на селі і мав у себе в стайні осла і вола.

Одного дня прийшов віл до стайні осла, яка була й заметена й окроплена, в яслах осла був сіяний ячмінь і сіяна січка, а сам осел лежав поважно, бо його пан лиш иноді, коли мав залагодити якусь справу, сїдав на нього і знов вертав домів. Купець почув, як віл говорив до осла: „Добре тобі! Я втомлений, а ти собі відпочиваєш і маєш сіяний ячмінь і слуг, що тебе обслужують. Лиш иноді їде на тобі твій пан, а я мушу все орати й молоти“.

На се відповів осел волови: „Коли тебе виведуть у поле і накладуть ярмо на карк, впадь на землю і не вставай, хоч би тебе мали й бити. А коли-б мусїв устати, то упадь другий раз; коли-ж тебе відведуть до стайні і кинуть бобу, не їдж, як коли-б ти був хорий. Не їдж і не пий, два або три дні, а тоді зможеш увільнитися від мук і бід.“

Купець чув цілу ту їх розмову.

Коли-ж наймит приніс волови їсти, той їв лиш дуже мало, а коли другого дня рано наймит прийшов узяти його орати, застав його хорим. Тоді сказав купець: „Візьми осла й ори ним замість вола цілий день“. Наймит пішов знов до стайні, взяв осла замість вола й орав ним цілий день.

Коли вечером вернули до дому, віл дякував ослови за його доброту, завдяки якій він міг цілий день відпочивати. Одначе осел, жалуючи гірко, не дав йому ніякої відповіді.

Другого дня прийшов знов мужик, узав осла й орав ним до вечера, так що той втомлений і з розбитим хребтом прийшов до дому. Віл подивив ся на нього уважно, знов подякував йому і почав його хвалити й виславляти. Але осел сказав до себе: „Я жив без перешкоди в вигодах і тільки моя гордість принесла мені нещастє“. А до вола сказав: „Слухай, я добре тобі раджу; вчера чув я, як пан сказав: Коли віл не встане, то дайте його різникови, щоб його зарізав і з його шкіри зробив покривала. Мені ходить про тебе і тому раджу тобі добре. Спокій тобі!“ Вчувши ті слова від осла, віл подякував йому і сказав: „Завтра знов піду“. Потім

з'їв свою пашу до решти і навіть вилив
зав ясла.

А купець, їх пан, чув також і ту їх
розмову і тому другого дня рано пішов
зі своєю жінкою до стайні і сів собі там.
Коли-ж прийшов мужик, аби вивести вола
і той побачив свого пана, замахав хвостом
перед ним і почав скакати, з чого купець
так дуже мусів сьміяти ся, що аж пере-
вернув ся. А його жінка запитала його:
„З чого сьмієш ся?“ Він відповів: „Я
щось бачив і чув, але не можу того ска-
зати, бо мусів би вмерти“. Вона відповіла
йому: „Мусиш подати мені причину свого
сьміху, хоч-би мусів і вмерти“. Він ска-
зав: „Не можу зі страху перед смертю“.
А вона сказала: „Ти сьміяв ся надімною
й нічого більше“, і так довго на нього
напирала й мучила його, аж ослаб і стра-
тив розум. Казав прийти своїм дітям, за-
кликати каді і сьвідків, щоби зробити
тестамент й опісля відкрити їй тайну
і вмерти з любови до неї, бо вона була
дочка брата його батька і мати його
дітей, а він уже й так мав сто двадцять
років.

Скликавши цілу свою сімю і всіх су-
сідів, розповів їм свою історію і сказав їм
також, що мусить умерти, коли з ким го-
ворити - ме про свою тайну. Тоді всі при-

сутні почали її вговорювати: „На Бога, відступи від свого бажання, щоби твій муж, батько твоїх дїтей, не вмер“. Але вона обставала при своїм і говорила: „Не перестану, доки він мені не скаже, хоч-би мав і вмерти“. Тоді лишили її в спокою, а купець устав і пішов до стайні, аби взяти купіль, а потім вернути, сказати їм і вмерти.

А в того купця був також когут, що мав пятьдесять курок, і пес. І вчув він, як пес закликав когута і почав його лаяти, говорячи: „Ти веселий, коли наш пан мусить умерти?“ Когут відповів: „А то чого?“ І пес оповів йому цілу історію. На се сказав когут: „На Бога, наш пан має мало розуму. Я маю пятьдесять жінок і одну вдоволяю, а друга гнівається ся. А він має тільки одну жінку і не знає, як собі з нею дати раду. Чому не візьме він пару цїпків із морви, не піде в комору і не випарить її, аж доки або не впаде мертва або не пічне жалувати і вже більше не стане про ніщо питати?“

Коли купець почув ту розмову когута і пса, вернув йому розум і він порішив випарити її.

„Мабуть“, сказав везир до своєї дочки Шегерзади, „вчиню з тобою так само, як купець з своєю жінкою“. „А щож учи-

нив він із нею?" запитала вона. Везир відповів: Витявши кілька цїпків із морви і сховавши їх у коморі, пішов до кімнати і сказав їй: „Ходи до комори, нехай тобі скажу, де мене ніхто не побачить, і потім умру“. А коле вона ввійшла з ним до комори, він замкнув двері за собою й за нею і так довго її бив, аж упала майже без сил і кричала: „Жалую“ та цілувала йому руки й ноги. Тоді обое вийшли і всі присутні і їх родина тїшилися і жили дуже щасливо аж до смерти.

Коли дочка везира вчула те оповіданє свого батька, відповіла: „Инакше годї, се мусить бути“. І вбрала ся як молода і пішла до короля Шагріяра, сказавши тим часом своїй молодшій сестрі ось що: Коли буду в короля, пішлю за тобою і скажу тебе привести. А ти, прийшовши до мене, говори, коли король уже не буде мене потребувати: „Сестро, розкажи мені яку дивну історію, аби ми при тїм не заснули“. Тодї я розкажу тобі історію, в якій, так хоче Бог, лежати - ме ратунок“.

Потім її батько, везир, пішов із нею до короля, який утїшений її видом запитав: „Чи привів ти, чого я хотїв?“ На се везир відповів: „Так“.

Коли - ж король хотїв подїлити з нею ложе, почала вона плакати, так що він

Тисяча й одна ніч.

2

запитав: „Що тобі?“ Вона відповіла йому: „Ах, мій королю, бачиш, я маю ще молодшу сестру, з якою хотіла-б попроситися“. Король казав її привести і коли її сестра прийшла до неї, вона обняла її і сіла в ноги ліжка.

А коли Шагріяр уже полежав із Шегерзадою і вони посідали до розмови, молодша сестра відізвала ся до старшої: „На Бога, моя сестро, розкажи нам яку історію, щоб ми при тім не заснули“. Шегерзада відповіла: „Дуже радо, коли сей благородний король мені дозволить“. Король урадував ся тим, бо був подразнений, і сказав: „Розкажуй“. І так почала Шегерзада першої ночі й оповідала:

Перша ніч.

Купець і іфрит.

Щасливий королю, я чула, що один багатий купець, який у богатях краях провадив інтереси, сів раз на свого верхівця, аби в иньшій місті дістати гроший. Коли спека почала йому докучати, сів у однім городі під деревом, сягнув рукою в подорожню торбу і вийняв звідти кусень хліба і дактиль, щоби повоїсти. З'ївши дактиль, кинув вістку, аж тут нагло став перед

ним величезний іфрит із мечем у правій руці і крикнув на нього: „Встань, щоб я тебе вбив, як ти вбив мого сина.“ Купець запитав його: „Як я вбив твого сина?“ Іфрит відповів: „Коли ти з'їв дактиль і кинув кістку, та впала на груди мого сина і він зараз звалив ся мертвий“. Тоді купець сказав до іфрита: „Слухай, іфрите, я маю ще заплатити довг, маю також великий маєток, жінку й діти і лежать у мене застави. Тому позволь мені вернути домів, аби я заспокоїв претенсії кожного, а відтак верну знов до тебе. Присягаю тобі сьвятою присягою, що верну, а тоді можеш зробити зі мною, що захочеш. Бог ручить за мої слова“. Джінні взяв від нього присягу і пустив його.

Купець вернув до свого міста, повиповняв усі свої зобовязання, посплачував свої довги і сказав своїй жінці й дітям, що з ним трапило ся. Вони почали плакати, а з ними ціла його родина і другі його жінки та діти, коли він тимчасом полагоджував свої справи і аж до кінця року оставав при них. Опісля попрощав ся зі своєю родиною і з сусідами, які його в плачем і наріканем обнімали, і з похоронним простиралом під пахою вибрав ся неохотно в дорогу, аж як-раз першого дня у новім році дійшов до того городу.

Коли там сидів, плачучи над своєю долею, надійшов дорогою нагло старий шейх ¹⁾, який вів попри себе газелю на шнурку. Поздоровивши купця й побажавши йому довгого життя, запитав його: „Чому сидиш так сам на сїм місци, тим більше, що се місце джінні?“ Купець розповів йому свою пригоду з іфритом і шейх, властитель газелі, дуже здивував ся і сказав: „На Бога, мій брате, твоя віра міцна і твоя історія дивна. Коли-б її записати шпильками в кутах очий, вона на правду послужила би на науку всім, що дають учити ся!“ Усїв коло нього і сказав: „На Бога мій брате, я не відійду від тебе, аж побачу, що зробить із тобою той іфрит“.

Коли він так сидів коло нього і з ним говорив, а купець зі страху й жаху, в великім смутку й журбі раз-пораз умлівав, надійшов до них другий шейх із двома чорними ловецькими цсами і поздоровивши їх, запитав, чого вони тут сидять на тім пристановищи джіннів, а на се вони оба розповіли йому історію від початку до кінця. Ледви той шейх також сїв коло них, як надійшов іще третій із темно-сивим мулом і почав питати про їх при-

---

¹⁾ Шейх у найзагальнійшій розуміню значить тут чоловік п'ятидесятиліт і вище.

сутність на тім місці. Коли вони й йому оповіли ту історію, нагло закрутився порох і зі степу насунув на них великий стовп пороху, а заки порох розійшовся, наступив на них джінні з голим мечем і палаючими очима і витягнув із поміж них купця, кричачи: „Встань, щоб я тебе вбив, як ти вбив мого сина, останнє битє мого серця“. Купець почав голосно плакати й заводити, а також усі три шейхи почали плакати, заводити й нарікати, аж перший шейх, властитель ґазелі, найперше знов набрав відваги. Він поцілував іфріта в руку і промовив до нього: „О джінні і короно королів джаннів! Коли я тобі розповім мою історію, яка трапила ся мені з отсею ґазелею, і вона видасть ся тобі дивною, чи подаруєш мені третину крови того купця?“ Іфріт відповів: „Добре, шейху, коли ти розповіш мені свою історію і вона видасть ся мені дивною, то подарую тобі третину його кровя“.

Тоді почав перший шейх:

Історія першого шейха з ґазелею.

„Знай, о іфріте, отся ґазеля, се дочка брата мого батька і з мого тіла і крови. Я оженив ся з нею, коли вона була ще зовсім молода, і жив із нею коло трицять

літ, не маючи від неї дитини. Тоді оженився я з невольницею і вона привела мені хлопця, що був подібний до сходячого місяця в повні, з гарними очима, довгими й вузкими бровами і добре збудованими членами. Так ріс він аж до п'ятинадцятого року життя, коли я несподівано мусів вибрати ся в дорогу до далекого міста, забираючи з собою багато товару. А дочка брата мого батька, отся іазеля, від молодости займала ся чарівництвом і ворожбитством і тепер зачарувала хлопця в теля, а його матір, невольницю, в корову і віддала обов під опіку пастуха. Коли я по довгім часі вернув із дороги і запитав за хлопця й його матір, вона відповіла мені: „Твоя невольниця вмерла, твій син утік і я не знаю, куди він пішов“. І я сидів цілий рік із сумним серцем і заплаканими очима, аж надійшло сьвято жертви. Того дня рано післав я по пастуха, аби винайшов мені товсту корову. Але корова, що він мені привів, се була власна моя невольниця, яку зачарувала отся іазеля. Я вже убрав фартух і взяв ніж у руку, щоб її зарізати, коли вона почала голосно кричати й плакати, так що я відвернув ся від неї і казав пастухови зарізати її. Коли він її зарізав і зняв із неї шкіру, не найшов на

ній анї товщу, анї мяса, тільки шкіру й кости, так що я жалував її, але вже було за півно. Я дав її пастухови і казав йому привести менї товсте теля, а він привів мого хлопця, зачарованого в теля. Коли теля мене побачило, розірвало шнурок і почало з плачем і наріканем ласити ся коло мене, так що мене обгорнуло горяче милосерде і я сказав до пастуха: „Приведи менї корову, а теля нехай далі живе“.

Тут завважила Шегерзада ранній сьвіт і урвала оповіданє. А її сестра закликала: яка гарна твоя історія, яка люба, солодка й чаруюча!“ На се Шегерзада відповіла: „Що се значить у порівнаню з тим, що я розповім вам другої ночі, коли король лишить мене при житю“. Решту ночі перебули вони ще разом, відтак король пішов до урядової салї, в якій був уже везир із похоронним простиралом під пахою. Король чинив суд, настановляв і скидав аж до кінця дня, не кажучи нічого везирови, так що той дуже дивувався. Скінчивши раду, король пішов знов до свого замку.

Коли надійшла друга ніч, Дун'язада сказала знов до своєї сестри Шегерзади: „Сестро, розкажи - ж нам ту історію про купця й джінні до кінця“. Шегерзада відповіла; „Дуже радо, коли король менї

позволить“. Король сказав: „Ровкажи!“
І так вона почала далі:

Д р у г а н і ч.

Щасливий, розумний королю! Коли купець побачив, що теля так гірко плаче, його серце забило ся з милосердя і він сказав до пастуха: „Лиши теля при житю і відведи його до решти худоби“.

Джінні дивував ся тою дивною історією, а шейх із газелею говорив далі: „Все те, о пане королів джанів, відбувало ся не лише перед очима дочки брата мого батька, отсеї газелі, але вона навіть закликала: „Заріж теля, воно товсте“. Одначе я не міг перемогти свого серця і казав пастухови забрати його.

Другого ранку сиджу собі, аж тут приходить до мене пастух і каже: „Мій пане, маю тобі щось сказати, що тебе втішить і за що я дістану дарунок“. „Добре“, відповідаю. А він каже: „Купче, я маю дочку, яка в дитинстві навчила ся від одної старої жінки, що жила в нас, чарувати. Коли ти вчора дав мені теля і я ввійшов із ним до її кімнати, вона, поглянувши на нього, закрила своє лице, плакала і сьміяла ся, а в кінці сказала: „Мій тату,

так мало я для тебе варта, що приводиш до мене чужих муштин?" А я її питаю: Де-ж ті чужі муштини і чому ти плакала і сьміяла ся?" А вона каже: „Бачиш, отсе там, се син мого чана, купця; жінка його батька зачарувала його разом із його матірю і тому я сьміяла ся. А плакати мусіла тому, що його матір зарізав його батько“. Мене се дуже здивувало і я ледви міг діждати ранка, аби піти до тебе і тобі се сказати.

Коли я, о джінні, вчув оповідане мого пастуха, в надмірі радості й веселості пішов я як п'яний, хоч не пив вина, до його хати, де привитала мене його дочка, цілуючи мені руки. Також теля підійшло до мене і почало ласити ся. Я запитав дочку пастуха: „Чи се дійсно правда, що ти говорила про те теля?" Вона відповіла: „Так, мій пане, се твій син, останнє бітє твого серця“. А я кажу до неї: „Дівчино, коли ти його визволиш, то дістанеш від мене всю худобу і все мов добро, яке є під рукою твого батька“. Вона усьміхнула ся і сказала: „Мій пане, того добра бажаю я тільки під двома умовами: „По перше, що ти ожениш його зі мною, а по друге, що я, увільнивши його від її чарів, зачарую її, бо я непевна від її хитрощів“. Вчувши, о джінні, ті

слова від дочки пастуха, сказав я: „Даю тобі те добро, що під рукою твого батька, і ще більше і лишаю тобі до волі розпорядити ся кровю дочки брата мого батька“.

Тоді вона взяла чашку і налляла повну води, відмовила над нею чари і покропила теля, говорячи: „Коли Бог сотворив тебе телятем, то остань телятем і не перемінюй ся! Але коли ти зачароване, то прибери свою давнійшу постать з волі Бога Високого! І глянь, воно затрясло ся і стало знов чоловіком. Я впав йому на шю і сказав: „На Бога, розкажи мені, що вона вчинила з тобою і твоею матірю?“ Він розповів мені все, що йому трапило ся, а я сказав до нього: „Мій сину, Бог післав тобі твого освободителя й оборонця твого права“. Тоді, о джінні, оженив я його з дочкою пастуха і вона зачарувала дочку брата мого батька в отсю іазелю.

Коли я сюди прийшов і побачив те товариство, запитав, що вони тут роблять; вони розповіли мені пригоду того купця і я сів, аби бачити кінець. Ось моя історія“.

Тоді сказав джінні: „Та історія дивна і тому дарую тобі третину його крови“.

Тепер приступив другий шейх із обома довецькими псами і промовив до джінні:

Історія другого шейха з обома псами.

„Знай, о пане королів джанів, отсі два пси, се мій брати, а я сам третій. Коли смер мій батько, лишив нам три тисячі динарів¹⁾. Я за свою спадкову часть отворив склеп, купував і продавав, а мої брати вибрали ся з караванами в дорогу і не було їм цілий рік, а коли повернули, не мали вже нічого. Тоді я сказав до них: „Мої брати, чи я не радив вам не йти в дорогу? Вони плакали і говорили: „Брате Бог Могучий і Великий спустився на нас; такі слова тепер без пожитку, бо ми нічого не маємо“. Я взяв їх до склепу, пішов із ними до купелі, дав їм дорогу олїж і їв із ними. По їді кажу до них: „Мої брати, я обрахую річний дохід свого склепу і заробок із виїмком основного капіталу поділю між нас“. При обрахунку показало ся зиску три тисячі динарів. Я подякував Богу, Могучому і Великому, і врадуваний поділив зиск між нас на три рівні часті. Якийсь час були ми разом, аж моїм братам знов захотіло ся подорожувати і вони хотіли також мене

---

¹⁾ Один динар виносив коло 12 корон і був звичайною монетою. Він складав ся із 20 — 25 дїрґемів.

до того намовити. Одначе я відказав ся, говорячи: „Що-ж ви заробили на своїй подорожі, щоб я міг рахувати на зиск?“ І хоч вони не переставали мене намовляти, я все відказував ся і ми цілих шість років купували і продавали в наших skleпах, аж наковець я послухав їх і сказав: „Мої брати, обрахуймо наш маєток“. Ми вчинили се і коли показало ся, що маємо шість тисячів динарів, я сказав: „Половину з того закопаємо, щоб нам вийшло на пожиток, коли-б нам що злого трапило ся; тоді кождий з нас зможе взяти тисячу динарів і далі торгувати“. „Твоя рада знаменита“, сказали вони. Я поділив гроші на дві часті, три тисячі динарів закопав, а з других трьох тисяч дав кождому тисячу. Відтак накупили ми товарів, наймили корабель і наладували наші річи. По ціломісячній їзді доплили ми до одного міста, в яким продали товари із зиском десятьох динарів на однім. Коли ми опісля хотіли від'їхати, знайшли на морськїм березї дівчину, одїту в лахи, яка поцілувала мене в руку і сказала: „Ах, мій пане, ти певне добрий та учинний, я тобі за се відплачу“. Я відповів: „Так, я добрий та учинний, хоч ти менї за се й не відплатиш“. А вона сказала: „Ах, мій пане, ожени ся зі мною і візьми мене

до свого краю, я дарую себе тобі. Зроби мені ту доброту й ласку, бо я належу до таких, що з ними треба добре й ласкаво обходити ся, а вони вміють за се відплачувати ся. Нехай мій стан не вводить тебе в блуд“.

Коли я вчув її просьбу, для справи, яку порішив Бог, Могучий і Великий, моє серце змилосердило ся над нею і я взяв її до себе, одів, зробив їй на кораблі гарну постіль і обходив ся з нею приязно і з пошаною. А по дорозі обняла мене така любов до неї, що я не міг ані в день, ані в ночі розлучити ся з нею і через неї спустив зовсім із очей своїх братів і вони стали мені завидувати мого маєтку і багатства моїх товарів. Їх очі були жадні мого добра і вони намовили ся мене вбити і моє добро взяти, кажучи: „Забемо нашого брата, аби все добро стало наше“. А сатана так гарно поміг їм у їх намірах, що вони, коли я спав коло своєї жінки, схопили мене разом із нею і кинули в море.

Але коли моя жінка збудила ся, потрясла ся й перемінила ся в іфриту і вратувала мене тай занесла на острів. Відтак на короткий час зникла, а над раном вернула й каже: „Я твоя жінка, підняла тебе і за дозволом Бога Великого вра-

тувала від смерти. Бо знай, що я джіннія. Коли я тебе побачила, полюбило тебе моє серце з волі Бога, бо я також вірю в Бога й його посла, — нехай Бог благословить його і дає йому все добре. І так прийшла я до тебе в такому стані, в якому ти мене побачив, і ти взяв мене за жінку. Глянь! тепер я врятувала тебе перед утопленням. А на твоїх братів я загноєвана і мушу їх повбивати“.

Вчувши її оповідання, я здивувався і дякував їй за те, що вона для мене зробила. „Але що до моїх братів“, сказав я, „то їх смерть не пожадана“. Відтак оповів я їй усе, що з ними трапило ся, від початку до кінця, а вона, вчувши мою історію, каже: „Ще тепер, тої ночі полечу до них і затоплю їх корабель“. Я закликав її: „На Бога, не чини сего, адже говорять приповідка: „Чини добро тому, що тобі зле чинить, злочинець має досить свого вчинку. Вони-ж усе такі мої брати“. Однак вона відповіла: „Ні, вони мусять умерти“.

Коли я так старався зм'якшити її серце, вона узяла мене знов, полетіла геть зі мною і положила мене на дах мого дому. Я отворив двері, вийняв із землі ті три тисячі динарів, що був їх заховав, і привитавши ся з людьми, отво-

рив знов свій склеп і накупив товарів. Прийшовши вечером до свого дому, побачив я там на приповні отсих обох псів. Коли вони мене побачили, встали, підійшли з плачем і повисли на мині. Я нічого не був би знав, коли б моя жінка не була сказала, що се мої брати. Коли я її запитав: „Хто їм се зробив?“ вона відповіла: „Я післала до моєї сестри і вона се зробила; аж по десяти літах мають бути знов визволені“.

Йдучи до неї, аби їх визволила, бо вже десять літ перебули в тім стані, переходив я сюди і побачивши того молодого чоловіка та вчувши його пригоду, порішив не відходити, поки не побачу, що буде далі між вами обома. Се моя історія“.

На се сказав джінні: „Се дивна історія і я дарую тобі за неї третю часть крови, яка припала мені за його вину“.

Тепер приступив третій шейх із мулом і сказав до джінні: „Я тобі розповім також історію, яка ще дивнійша від історії тих обох, подаруй мені за те решту його крови й його вини“. Джінні відповів: „Добре“. А шейх зачав оповідати:

Історія третього шейха з мулом.

„О султане і начальнику джанів, отсей мул, се моя жінка. Я раз мусів вибрати ся в дорогу і цілий рік не був дома. Вернувши відтак нічу домів, застав я при ній у ліжку чорного невільника, з яким вона розмовляла, пестила ся, сьміяла ся, цілувала ся й жартувала“. Побачивши мене, скочила, вхопила збанок із водою й зачарувала його, відтак кинула ся до мене і покропила мене, кажучи: „Покинь отсю твою постать і візьми на себе постать пса!“ Я зараз став псом і вона прогнала мене з дому. Я побіг, аж добіг до склепу різника, скочив до нього і з'їв кістку. Властитель склепу, побачивши мене, зловив і завів із собою до дому. Коли його дочка побачила мене, засловила переді мною своє лице і сказала: „Приводиш до нашого дому чужого мужчину?“ Її батько запитав: „Де-ж той мужчина?“ Вона відповіла: „Сей пес то мужчина, якого зачарувала його жінка, одначе я можу його визволити“. Тоді її батько почав просити: „На Бога, дочко, визволи його!“ Вона взяла збанок із водою, зачарувала його і покропила мене з нього кількома каплями води, говорячи: „Покинь отсю свою постать і прийми знов

свою давнійшу постать!“ Я прийняв свою давнійшу постать, поцілував її в руку і просив зачарувати мою жінку, як вона мене зачарувала. Вона дала мені трохи своєї води і сказала: „Коли буде спати, покропи її тою водою і вона прийме постать, яку захочеш“. Я застав її ще, як спала, покропив водою і сказав: „Покинь свою постать і прибери постать мула!“ І вона зараз стала мулом, тим самим, що бачиш його тут своїми власними очима, о султани й начальнику королів джанів“. Відтак обернув ся до неї і запитав: „Чи правда?“ А вона кивнула головою, даючи тим знаком до зрозуміння: „Так, се правда“.

Коли він скінчив свою історію, джінні тряс ся з радості і подарував йому останню третю часть крови куця.

В тім побачила Шегерзада ранній сьвіт і урвала своє оповіданє. А її сестра закликала: „Ах, моя сестро, яка гарна твоя історія, яка люба, солодка і чаруюча!“ Шегерзада на се відповіла: „Що се в порівнаню з тим, що вам розкажу найблизшої ночі, коли король лишить мене при житю“. Король сказав до себе: „На Бога, вона не повинна швидше вмерти, аж почую кінець її дивної історії“. Решту ночі перебули вони ще разом, відтак ко-

Тисяча й одна ніч.

3

роль пішов до урядової салї, везир і військо з'явили ся перед ним, диван наповнив ся і король чинив суд, настановляв і скидав і видавав заклази й накази, аж доки дивана знов не закрито і король Шагріяр вернув до свого замку.

Коли-ж настала третя ніч, Дун'язада просила знов свою сестру Шегерзаду:

Третя ніч.

„Ах, моя сестро, розкажи-ж нам свою історію до кінця“. Шегерзада відповіла: „Дуже радо. Я чула, о щасливий королю, що джінні, коли третій шейх розповів йому свою історію, яка була ще дивнїйша, як обі перші, дуже дивував ся і тряс ся з радости; відтак сказав: „Дарую тобі решту його вини і лишаю вам його свобідним“.

Тодї купець приступив до шейхів, подякував їм, а вони його поздоровили з ратунком і кождий вернув до свого міста.

Одначе та історія не дивнїйша від історії „рибака“. Тодї запитав король: „Яка-ж се історія рибака?“

Шегерзада почала оповідати:

Рибак і іоріт.

„Щасливий королю! Жив раз старий рибак, що мав жінку і трое дітей і хоч жив у бідних відносинах, то мав звичай не закидати своєї сіти більше, як чотири рази на день. Одного дня пішов знов у полудне на беріг моря, відложив свою торбу, закинув сіль і ждав, доки вона не улягла ся в воді. Коли відтак натягнув шнурок, побачив, що сіль така важка, що мимо сильного тягнення не міг її витягнути. Тоді вийшов на беріг, забив паль у землю і привязав до нього сіль; потім розібрав ся, занурив ся коло сіти і так довго працював у воді, доки її не витягнув. Урадуваний убрав знов свою одіж, одначе підійшовши до сіти, побачив у ній здохлого осла. Побачивши його, засмутив ся і закликав: „Нема могутости й сили, тільки в Бога, високого й великого!“ Відтак сказав: „Се дивна ловля на щоденний хліб!“ і проголосив стихи:

„Ти, що зануряєш ся в пільму ночи
[і в загибіль,
скороти свій труд, бо не з праці прийде
[тобі хліб!“

Витягнувши здохлого осла з сіти і викрутивши її та знов розложивши, рибак

зійшов знов у море і закинув її, призиваючи імя Бога. Ждав, доки вона не уляжеться, і знов потягнув її до себе, але на сей раз вона була ще тяжша і ще міцнійше держала ся в морі. Він думав, що се риби, і привязав сїть, потім розібрав ся, зайшов у море, занурив ся і доти працював, аж висвободив сїть і витягнув її на беріг. Тепер побачив у ній великий горнець, повний піску й намулу. Побачивши се, повний смутку проголосив отсі стихи поета :

„О нещасна доле, досить!
А коли не досить, то прости!
Ніяке щасте не дасть ся менї ласкаво
і ніякого доходу не приносить моя штука.
Я вибрав ся шукати хліба,
одначе бачу, що він на все пропав.
Скільки дурнів живе в щастю,
скільки мудрців закритими!“

І кинув горнець, викрутив сїть і вичистив її. Попросивши Бога простити йому пішов знов до моря, закинув сїть третій раз і ждав, аж вона уляжеться. А коли її знов витягнув, побачив у ній повно черепа і флашок. Тоді проголосив стихи :

„Не маєш ніякої власти рішати про свій
[щоденний хліб,

ані перо ані письмо не можуть тобі дати
[пожитку.

Потім підняв свої очі до неба й мовив ся: „О Боже, ти знаєш, що я тільки чотири рази на день закидаю свою сїть, а отсе вже я три рази закидав“. І призиваючи імя Бога, закинув сїть у море і ждав, аж вона уляжеть ся. Коли хотів її знов витягнути, не міг, так вона запутала ся на дні. Він закликав: „Нема власти і сили, тільки в Бога високого й великого!“ Розібрав ся, занурив ся коло сїти і працював доти, аж витягнув її на беріг. Роозложивши її, найшов у ній мосяжну фляшку, що була чимсь наповнена і мала оловяну пльомбу з печаткою нашого пана Соломона. Побачивши її, рибак став урадований: „Продам її на мідянім торзі, вона варта десять динарів“. Потім потряс нею і побачив, що важка, тай сказав: „Мушу її отворити й побачити, що там; коли що буде, сховаю в торбу, а фляшку продам на мідянім торзі“. І витягнув ніж і доти шпортов коло олова, аж мосяжна фляшка була отворена; тепер поклав її на землі і качав її сюди й туди, аби витрясти те, що в ній є. Одначе на його здивованє з фляшки не виходило ніщо крім диму, який зняв

ся аж до хмар на небі і постелив ся по землі. А коли дим зовсім вийшов із фляшки, стягнув ся знов, потряс ся і став іфрит, якого голова сягала хмар, а ноги стояли на землі. Голову мав як копулу, руки як вили, ноги як щогли корабля, уста як пропасть, зуби як скали, ніздря як труби, очі як дві лампи, а волосе мало краску пороху і стояло до гори.

Коли рибак побачив іфрита, задрожали йому члени, зуби почали дзвеніти, горло засхло і дорога зникла з-перед очей. Побачивши рибачка, іфрит закликав: „Нема Бога крім Бога, а Соломон його пророк! О ти пророче Бога, не вбивай мене, я не буду більше противити ся твому слову і бунтувати ся против твого наказу“. Рибак сказав до нього: „О маріде, ти говориш про Соломона, божого пророка. Вже тисяча вісімсот літ, як Соломон умер, і ми живемо при кінці часу. Яка твоя історія і що тобі трапило ся? Чого сидів ти в тій фляшці?“ Коли марід почув слова рибачка, сказав: „Нема Бога крім Бога! Весела новина, рибачку!“ Рибак запитав: „Яку веселу новину приносиш мені?“ Той відповів: „Що зараз маєш умерти найстрашнішою смертю“. Рибак відповів: „Ти варта, аби за ту веселу новину опустила тебе божа опіка, о князю іфритів,

о проклятий. За що хочеш мене забити і чим я заслужив собі на смерть? Адже я що-йно висвободив тебе із фляшки, виратував із морської глибини і витягнув на беріг“. На се сказав іфрит: „Вибери собі, якою смертю хочеш умерти і як маю тебе забити?“ Рибак закликав: „Яка ж моя вина, що-се має бути моя заплата?“ Іфрит відповів: „Слухай моєї історії, рибаку“. Рибак відповів: „Говори, але коротко, бо мій дух залетів мені в п'яти“. Іфрит почав оповідати: „Знай, я один із невірних джіннів і збунтував ся був против Соломона, сина Давида, я і джінні Сахрі і він післав свого везира Азафа, сина Берехії, який мене силою упокорив і мимо мого опору привів перед нього і поставив перед ним. Побачивши мене, Соломон утік передімною до Бога і завізав мене повірити і піддати ся його наказам. А коли я спротивив ся, він казав принести фляшку і мене замкнути в ній. Відтак запечатав її оловом, витиснув на ній найвище ім'я і дав джіннам наказ кинути мене в середину моря¹⁾. Сто літ

¹⁾ Арабська легенда оповідає дуже багато про Соломона. Соломона вважає вона ідеалом мудрого й могутнього володаря, який панував не тільки над цілим світом, але й над духами. Неслухняних духів карав він, як тут описано.

лежав я там і за той час говорив у своїм серці: „Всякого, хто мене визволить, учиню на всі часи богатим!“ Але сто літ минуло і ніхто мене не визволив. Відтак перейшло наді мною других сто літ, під час яких я говорив: „Всякому, хто мене визволить, отворю я скарби землі“. Але ніхто мене не визволив. Коли перейшло наді мною дальших чотиреста літ, сказав я: „Всякому, хто мене визволить, сповню три просьби“. Але ніхто мене не визволив. Тоді я запалав горячим гнівом і сказав собі: „Всякого, хто мене увільнить, забю і позволю йому вибрати собі рід смерти“. І глянь, ти мене визволив і я позволив тобі вибрати рід смерти“.

Вчувши оповідане іфріта, рибак закликав: „Боже чудо, і як-раз я мусїв у той час прийти й тебе визволити!“ І почав просити іфріта: „Пощади мене і даруй мені житє, то Бог і тебе пошанує, не губи мене, то Бог і тобі дасть власть над тим, що схоче тебе погубити“. Одначе марід відповів: „Мусиш конче вмерти, тому вибери собі рід смерти“. Рибак, що видїв певну смерть перед собою, почав іще раз просити іфріта: „Пощади мене із вдячності за те, що я тебе визволив“. Але іфріт відповів: „Як-раз тому, що ти мене визволив, я тебе власне убю“.

„О шейху іфритів“, просив рибак, „то я тобі зробив добре, а ти хочеш мені злим відплатити? То не бреше пословиця, яка говорить :

„Вони відплатили нам злим за добре,
На моє житє, так роблять злочинці!
Хто негідному робить добродійство,
Дістає в заплату подяку гівни.“

Одначе іфрит відповів рибакowi : „Не жажди життя, смерти не можна відвернути“. Але рибак сказав до себе : „Се тільки джінні¹⁾, а я чоловік, якому Бог дав здоровий розум; я мушу своїм розумом і винахідчивістю придумати щось на його згубу; так як він узяв ся до діла з хитрощами і злобою“. Відтак запитав іфрита : „Чи справді маєш міцну волю мене вбити?“ Той відповів : „Так“. Він питав далі : „На найвисше імя, що вирите на Соломоновім перстені з печаткою, чи скажеш мені правду, коли тебе про щось запитаю?“ Іфрит відповів : „Так“. Одначе затряс ся і задрожав при згадці сьвятого імени і сказав : „Питай, але коротко!“ Тоді рибак запитав його : „Як ти міг бути

---

¹⁾ По догматиці Арабів не тільки джінні, але й ангели стоять низше людей, бо по сотвореню Адама мусіли вони впасти перед ним до землі.

в тій фляшці, коли в ній не може змістити ся навіть твоя рука або твоя нога, а тим менше ціле твоє тіло?“ Іфрит відповів: „Не віриш, що я був там?“ Рибак сказав: „Не повірю, аж побачу тебе в ній своїми очима“.

В тім завважила Шегерзада ранок тай урвала, а четвертої ночі оповідала далі:

Четверта ніч.

„Щасливий королю! Коли рибак сказав до Іфрита: „Не повірю, аж побачу тебе власними очима у фляшці“, іфрит потряс ся й розплив ся димом, який зняв ся аж до неба, а опісля знов спустив ся, входячи до фляшки, аж доки в ній зовсім не зник. Тоді рибак ухопив швидко оловяну печатку, замкнув отвір фляшки й закликав до іфрита: „Вибери собі від мене рід смерти. На правду, я кину тебе тут у море, збудую собі тут дім і остерігатиму кожного рибачка, аби тут не ловив риби. Скажу йому: „Тут лежить іфрит, який кождому, хто його витягне, вчисляє роди смерти й опісля лишає йому вибір“. При тих словах рибачка іфрит пробував вийти, одначе не міг, бо був замкнений і побачив відтиск Соломонового перстенья з печаткою. Побачивши, що рибак замкнув

його в найнизшу, найнечистійшу і найменшу вязницю іфритів, і йде із фляшкою до моря, закликав: „Але-ж ні, але-ж ні!“ Але рибак відповів: „Але-ж так, але-ж так!“ Тепер марід злагодив свої слова і запитав покійрно: „Рибаку, що хочеш зі мною робити?“ Рибак відповів: „Кинути тебе в море; коли ти сидів там тисячу вісімсот літ, то хочу зробити, аби ти там остав аж до години суду. Чи не казав я тобі: „Пощади мене, то Бог і тебе пощадить, не вбивай мене, то Бог і тебе не вб'є? Але ти не слухав моїх слів, тільки хотів мене зрадою погубити і тому Бог віддав тебе в мої руки, аби я тебе зрадою погубив“. Іфрит почав його просити, говорячи: „Отвори мені, я тобі за се добром віддячу“. Але рибак відповів: „Брешеш, проклятий. Я й ти, то так як везир короля Юнана й гакім¹⁾ Руян“. Іфрит запитав: „Як се було з везиром короля Юнана і з гакімом Руяном? Яка їх історія?

Рибак почав оповідати:

Історія короля Юнана й гакіма Руяна.

„Знай, іфрїте, в давнім часі і в давно минулих днях жив раз у місті Персів

---

¹⁾ Учений або лікар.

у краю Руман¹⁾ король іменем Юнан, що був багатий і хоробрий і мав воєнну силу і прибічні гвардії всякого рода. Одначе мав він висипку і ніхто з лікарів та вчених мимо всіх медицин, порошків та мастей не міг його вилічити з неї. Раз прибув до міста короля Юнана також один великий, старий гакім, гакім Руян, що читав книги старинних Греків, Персів, Новогреків, Арабів і Сирійців, студіював медицину й астрольогію і знав не лише основи тих наук, але також правила корисного і шкідливого уживання їх; крім того знав також корисні і шкідливі прикмети рослин, як сухого з'їля, так і свіжої трави, і студіював філософію так що опанував зовсім не тільки медичні, але і всі иньші науки.

Коли той гакім перебув кілька днів у місті і вчув про висипку короля, якою його навістив Бог, а також довідав ся, що лікарі й учені не могли його вилічити, перевів ніч над роботою; коли-ж настав ранок і розніс своє світло, а сонце привитало прикрасу добра²⁾, убрав свою

¹⁾ Місто Персів у краю Руман се противоріче, бо під Руманом треба розуміти грецьку територію Малої Азії.

²⁾ „Прикраса добра“, се Могамед; пророк говорив: „Сонце ніколи не сходить, не привитавши мене.

найліпшу одіж і пішов до короля Юнана. Допущений на авдієнцію, поцілував перед ним землю і в як найліпше уложеній мові просив для нього постійної могучости й вічного щастя. Опісля дав знати, хто він, і сказав: „О королю, до моїх вух дійшла звістка про муку твого тіла і що ніхто з багатьох лікарів не знайшов способу, аби її усунути. Але явилічу тебе, королю, не даючи тобі заживати ніякої медицини, ані не натираючи тебе мастями“. Коли король Юнан почув ті слова, сказав здивований: „Як се зробиш? Але, на Бога, коли уздоровиш мене, зроблю тебе богатим аж до твоїх дітей і їх дітей, обдарую тебе і сповню кожде твоє бажанє, а також будеш моїм товаришем при столі і приятелем“. І дав йому почесну одіж¹⁾ та й інші дарунки і запитав його: „Справдівилічиш мене з тої недуги без медицини і без мастей?“ Він відповів: „Так,вилічу тебе, не справляючи твому тілу ніяких неприємностей“. Тоді король попав у подив понад свої сили й запитав: „Гакіме, те, що ти сказав, в який час і годину

---

¹⁾ Надаванє почесної одіжи відповідає менше більше нашим ордерам, тільки почесна одіж через те, що висаджували її дорогим камінем, досягала нераз казочної вартости.

воно станеть ся? Спіши ся, мій сину?“
Він відповів: „Чую і слухаю“. І опустил короля й наймив собі дім і переніс туди свої книжки, ліки та пахощі. Відтак продестилював їх і зробив із них палицю з порожною ручкою, у яку вляв екстракт, а до того доробив зручно мяч. Коли був із тим усім готовий, пішов другого дня знов до короля, поцілував перед ним землю і казав йому їхати на площу перегонів тай там бавити ся в мяча. Коли-ж король із емірами, дворянами, везирами і знатними мужами держави з'явив ся на площі перегонів, приступив до нього гакім Руян і дав йому палицю, кажучи: „Візьми отсю палицю і держи її так, як я тобі тепер показую, йди на площу перегонів і підбивай нею мяча, як тільки можеш сильно, аж твоя рука і все твоє тіло вкриють ся потом; тоді лік із твоєї руки перейде в ціле тіло. А коли скінчиш гру в мяча й почувеш у собі лік, вертай до замку, йди до купелі, обмий ся і йди спати; будеш здоровий. Супокій з тобою!“ Король Юнан узяв від гакіма палицю, вхопив її міцно і сів на свого боєвого коня. Перед ним кинули мяча і він скочив за ним, аж дігнав його і почав бити з усіх сил палицею, яку держав у руці. Так підбивав мяча, доки його рука і все тіло

не вкрили ся потом і лікарство з ручки почало входити в нього. Побачивши се, гакім Руян казав йому вертати до замку і йти зараз до купелі.

Король Юнан завернув на місци і казав повиходити з купелі, аби сам міг купати ся, а слуги й мамелюки спішили один перед другим, аби приготувити королеви його річи, коли він тимчасом пішов до купелі і добре мив ся. Одівши ся знов, пішов до замку й поклав ся спати. А коли знов устав і оглядаючи своє тіло побачив, що вся висипка зникла і його тіло чисте як біле срібло, обняла його надмірна радість, аж груди йому розперло з утіхи.

Коли другого дня рано прийшов до дивану і сів на державний трон і перед ним з'явили ся дворяни й вельможі держави, приступив до нього також гакім Руян, поцілував перед ним землю і проголосив на адресу короля такі вірші:

„Промінем яснїла штука вимови, бо тебе
[називали її батьком,
коли б вона захотїла коли иньшого так
[назвати, він не пристав би на те.
О ти, ясний блеску обличя,
що гасить пїтьму найпротивнїйшої долї,
Нехай він усе сьвітить і яснїє,
щоб ми обличя часу поморщеним не бачили.

У своїй доброті ти обсилав нас добродій-
[ствами,
як дощева хмара піскову країну;
Найбільшу часть своїх скарбів роздав ти
[у стремліню до благородности,
аж осягнув свою мету часу.

Коли гакім скінчив свої вірші, король устав із свого трону, обняв його, казав йому сісти коло себе і дав йому пишну почесну одіж. Зараз заставлено перед ними столи зі стравами і король їв і пив із ним цілий день. А вечером подарував йому дві тисячі динарів, крім почесної одіжи й иньших дарунків, і казав йому їхати до дому на своїм бовім кони, а сам усе ще дивував ся свому виліченю і говорив: „Він вилічив моє тіло з верхи, не натираючи мене мастями; на Бога, се дуже незвичайна штука! Такого чоловіка мушу обсипати подарунками і почестями і на ціле жите зробити його своїм приятелем і довіреним“.

Повний радости й веселости задля свого виздоровлення й визволення від недуги перебув король Юнан ніч і другого дня рано, коли сів на троні і перед ним стояли вельможі держави і по його правім і лівім боці сиділи еміри й везири, казав знов закликати гакіма Руяна. Коли той увійшов

і поцілував перед ним землю, король знов устав перед ним, казав йому сісти коло себе, їв із ним і бажав йому довгого життя. Відтак обдарував його знов почесною одіжею та иньшими дорогоцінностями, забавляв ся з ним аж до ночі і казав йому дати п'ять почесних одіжий і тисячу динарів, після чого гакім, повний подяки для короля, пішов до дому.

Але між везирами короля був також один везир поганий з вигляду і з чолом, що приносить нещастє, брудний, скупий і заздрісний чоловік, якому заздрість і злоба були вроджені. Коли той везир бачив, як король так дуже відзначував гакіма Руяна і показав йому стільки ласки, позавидував йому і старав ся його погубити, як каже пословиця: Кожда душа, се яскиня заздрости. Або також: Насильство чатує в кожній душі; сильний показує його, а слабкий укриває.

Наслідком того везир другого дня, коли король знов прийшов до дивану і сидів у крузі своїх емірів, везирів і підкоморіїв, приступив до нього, поцілував перед ним землю і сказав: „О королю часу, перед яким поклоняють ся всі люди, маю тобі дати велику, дуже важну раду; коли-б я уквив її перед тобою, був би бастардом; а коли мені прикажеш, то скажу

Тисяча й одна ніч.

4

тобі її.“ Король, занепокоєний словами везира, запитав : „Яка се твоя добра рада ?“ Той відповів: „Славний королю ! Старинні говорили : „Хто не думає про кінець, тому доля злий приятель,“ а я бачу короля на злий дорозі, як він свого ворога, що настає на кінець його панованя, обдаровує, обсипає ласками й почестями без границь і вчинив його своїм найблизшим повіреним, і тому я зажурений про короля.“ Король занепокоїв ся, змінив ся на лиці і запитав його : „Хто, думаєш, мій ворог, якому показую свою ласку?“ Везир відповів : „О королю, коли спиш, то збуди ся ! Маю на думці гакіма Руяна.“ Король відповів йому : „Адже се мій приятель і найдорожший мені зі всіх людей, бо він лічив мене річю, яку я взяв рукою, і вилічив мене з моєї недуги, з якою даром змагали ся лікарі ; другого такого чоловіка як він нема тепер на світі ані на півночі, ані на сході. Як можеш таке про нього казати ? Я від нині назначу йому пенсію й доходи й дам йому на місяць тисячу динарів, а хоч-би я хотів і поділити ся з ним державою, то й сего було-би для нього за мало. Мені здаєть ся, що ти говориш із задрости і хочеш, аби я його казав стратити, а потім жалував сего, як

жалував король Зіндбад, що вбив свого сокола.“ Везир запитав: „Як се було?“ Король почав оповідати :

П я т а н і ч.

Король Зіндбад і його сокіл.

„Оповідують, що раз жив у Персії король, який любив забаву і відпочинок, лови на звірів і птахів і мав сокола, що його сам виховав і не міг із ним розстатися ні в день, ні в ночі, так що в ночі спав із соколом на руці. А коли йшов на лови, брав із собою сокола і казав йому нести на шиї золоту чашу, з якої давав йому пити. Одного дня приступив до короля найстарший сокільник і промовив: „О королю часу, пора йти на лови.“ Король зібрався, взяв сокола на руку і виїхав із ним і так доїхали до долини, де закинули сіть. Незабаром зловила ся в сіть газеля і король закликав: „Хто дасть газелі втекти, тому втну голову.“ Коли-ж вони щораз вузше затягали сіть довкола газелі, вона підступила нагло до короля і стала на задні ноги, а передні зложила на грудях, неначе-б хотіла поцілувати перед королем землю. А коли король схи-

лив ся до неї, вона нагло скочила через його голову і пішла в чисте поле. Коли король по всім тім повернув ся до своєї дружини, побачив, як одні моргали до других, і запитав свого везира : „Що вони хотять тим сказати?“ Везир відповів : Вони вказують на твоє слово, що кождий, хто випустить газелю, має бути стятий.“ Король відповів : „На мою голову, я так довго буду гнати ся за нею, аж верну з нею.“ І пігнав ся за слідом газелі і гнав ся за нею без віддиху, а сокіл тимчасом доти бив її крилами в очи, аж осліпив її і вона втратила голову і тоді король забив її зелізним топором. Тепер зліз із коня, підрізав їй горло, стягнув шкіру і повісив на сідлі. Але тимчасом стало горячо, околиця була пустинна й без води, а король і його кінь почули спрагу. Шукаючи води, побачив король дерево, з якого сцпивав товстий плин. Король, що був у рукавицях, зняв чашу з шиї сокола, підставив її, доки не наповнилася ся тим плинном, і поставив її перед себе, але надлетів сокіл і перевернув її крилами. Король підставив чашку в-друге, заждав, аж наповнилася ся і думаючи, що сокіл хоче пити, поставив її перед нього, але сокіл у друге перевернув її крилами. Обурений на сокола взяв чашу в-третє і поставив її

перед свого коня, але сокіл у третє перевернув її своїми крилами. Тоді король закликав: „Нехай тебе Бог покарає, ти пта́ху нещастя! Ти не дав мені й коневі пйти“, і витягнув меч і відтяв йому крила, а сокіл підняв голову, аби дати йому пізнати: „Глянь, що там на дереві.“ Коли король підняв свої очі, побачив на дереві гадюку, якої отруя спливала в долину, і жалував, що обтяв соколови крила. Він сів знов на коня і поїхав із газелею на старе місце, а приїхавши там, дав газелю кухареві і сказав: „Візьми і спечи“. А сам сів на своїм стільці із соколом на руці, але сокіл нагло закричав і впав мертвий на землю, а король почав голосно нарікати із смутку й болю, що забив сокола, який виратував його від згуби.

Заздрісник і папугай¹⁾.

Раз жив дуже заздрісний муж, який мав жінку, обдаровану всіми чарами краси й принади, і ніколи не лишав її саму. Коли одначе одного разу був примушений конче вибрати ся в дорогу, пішов на тор-

---

¹⁾ Отсе оповіданє подане у Бреслявськім і Калькутськім виданю замісь попереднього.

говицю птахів, купив папугая і поставив його сторожем у своїм домі підчас своєї неприсутности, аби розповів йому все, що тимчасом діяло ся в його домі. А той папугай був хитрий, розумний, інтелігентний і бистроумний. Коли муж полагодив свої інтереси і вернув із дороги тай казав принести перед себе папугая, той оповів йому все, що його жінка підчас його неприсутности виробляла день за днем із своїм любком. Тоді він зірвав ся у найбільшій гніві і вибив свою жінку, аж мала досить.

Думаючи, що се одна з невільниць зрадила перед мужем, що було між нею й її любком, жінка скликувала одну невільницю за другою, аби видобути з них признання, але всі присягли, що се папугай зрадив йому все і що вони самі се чули. Жінка, вчувши те, казала другої ночі, яку її муж мусів знов перевести поза домом, одній невільниці взяти млин і молоти під кліткою, другій лляти воду над кліткою, а третій цілу ніч бігати сюди й туди зі сталевим зеркалом.

Коли-ж рано її чоловік казав принести перед себе папугая і запитав його, що діяло ся в ночі підчас його неприсутности, він сказав: „Ах, мій пане, даруй

мені, задля великої темряви, сильного дощу і безнастанного грому і блискавок не міг я цілу ніч аж до ранку нічого ані бачити, ані чути.“ А се був як-раз літній час і місяць Тамус. Тому муж закликав: „Горе тобі, та-ж тепер не час дощів!“ Але папугай запевняв: „Так, на Бога, цілу ніч бачив я те, що тобі оцовів“. Тепер муж уважав за доказану річ, що папугай і перший раз набрехав йому про його жінку; повний гніву протягнув за ним руку, витягнув його з клітки і так міцно кинув ним до землі, що той забив ся. Але пізнійше довідав ся він від сусідів, що папугай таки говорив правду про його жінку, і також дізнав ся про хитрощі, яких ужила його жінка, так що жалувал смерть папугаю, коли жаль уже не міг допомогти.

Коли везир учув від короля Юнана історію короля Зінбада і його сокола, сказав: „Могучий королю, яку-ж я зробив йому кривду і якої злоби дізнав від нього? Тільки ізза дбайливости за те все сказав я те і переконаєш ся, що я говорив правду. Коли послухаш мене, будеш уратований, коли-ж ні, втратиш житє, як був страчений той везир, що стеріг принца.

Історія невірного везира і пригода принца з гулею¹⁾.

Один король мав сина, що був пристрастним стрільцем, і везира, якому казав пильнувати сина на кождім кроці. Одного разу вийшов принц як звичайно в товаристві везира свого батька на лови. Коли побачили великого дикого звіря, везир закликав до принца: „Гей-же за тим звірем!“ Принц пігнав ся за звірем, аж доки не зник із очей, а також звір зник у степу з очий принца. Коли він так стояв безрадно, не знаючи, куди обернути ся, побачив нагло на шляху заплакану дівчину. Принц запитав її: „Хто ти?“ А вона відповіла: „Я дочка індійського короля. В степу напала мене така втома, що я, не знаючи нічого, впала з коня і тепер стою тут опущена й безрадна“. Почувши її слова, принц змилосердив ся над нею і взяв її позад себе на коня. За хвилию переїздили попри руїну і дівчина почала просити: „Мій пане, я хотїла би тут злізти.“ Він дозволив їй злізти, але вона так

---

¹⁾ Казочна демонїчна істота, що живе на саїтних місцях, особливо на руїнах і кладовищах, їсть трупи і може приймати людську подобу, аби саїтних подорожних дістати в свої руки.

довго там забавила ся, що се його занепокоїло і він незаметно пішов за нею. В тім нагло пізнав, що вона гуля, бо чув, як говорила до своїх дітей: „Діти, привожу вам нині товстого хлопця“, на що вони закликали: „Ах, мамо, дай його нам, нехай його з’їмо“. Вчувши се, принц уважав себе згубленим і завернув у смертній трівозі із дряжачими членами. А коли гуля знов вийшла і побачила, як він дряжить із боязни, запитала: „Чого боїш ся?“ Він відповів: „Маю ворога, якого бою ся“. Гуля на се завважила: „Чи-ж ти не говорив, що ти принц?“ Він відповів: „Так“. „То чому не даш твому ворогови грошей і не вдоволиш його?“ запитала гуля. Він відповів: „Він не вдовольить ся грішми, а хоче мого життя; я бою ся його, я невинний“. Вона сказала: „Коли ти невинний, як кажеш, то удай ся перед ним під опіку Бога, він виратує тебе від зла, яке той плянує, і від усякого зла, якого боїш ся“. Принц підніс голову до неба і почав молити ся: „О ти, що вислухуєш пригнетеного, який тебе призиває, і відкриваєш злобу, поможи мені против мого ворога і відверни його від мене! Глянь, ти можеш усе, що хочеш“. Почувши його молитву, гуля втікла геть, а принц вернув до свого

батька і розповів йому, що з ним зробив везир.

Далі історія короля Юнана.

Так і ти, о королю! Коли завіриш тому гакімови, він тебе як найсоромнійше погубить; і коли ти йому покажеш пошану і припустиш його в своє найблизше окружене, він буде придумувати для тебе згубу. Чи не бачиш і не віриш, що коли він зверху уздоровив твоє тіло, кажучи тобі взяти предмет рукою, то тим самим способом може тебе також погубити?“

Тоді сказав король Юнан: „Твоя правда і се певне так буде, як кажеш, ти добрий дораднику везире. Може той гакім прибув сюди як шпігун, аби мене погубити. Коли він мене вилічив чимсь, що казав мені взяти в руки, то чимсь, що дасть мені понюхати, може мене також погубити“. Відгак запитав везира: „Що з ним робити, везире?“ Везир відповів: „Пішли зараз по нього, а коли прийде сюди, відрубай йому голову, тоді заплатиш йому за його злобу і мати-меш супокій перед ним. Ліпше, що ти будеш віроломний супротив нього, як він має бути супротив тебе“.

Тоді сказав король Юнан: „Твоя правда, везире“, і післав за гакімом.

Коли прийшов гакім, повний веселости і не прочуваючи нічого, яку долю зіслав йому Милосерний, подібно як у словах поета:

Ти, що боїш ся долі, не жури ся
і будуй на того, що сотворив землю.
Що раз порішено, те ніколи не зміню-
[єть ся,
а що тобі не призначене, перед тим ти
[безпечний, —

промовив до короля словами поета:

„Коли-б я забув коли про вдячність, яка
[тобі належить ся,
то питай мене, кому я присвятив свою
[поезію й прозу.

Ти обсилав мене подарунками,
Непрошений, без вагань і викрутів.
Чому не мав би я голосити хвали, яка
[тобі належить ся,

Не славити тебе за твій благородний ум
[серцем і устами?

Так, хочу тобі дякувати за всі твої до-
[бродійства,

Що легкі для моїх губ, хоч важкі для
[плечий“.

Далі проголосив він іще вірші:

„Відверни ся від клопотів
і лиши всі річи долі.

Тіш ся добрим, що тобі нині усьміха-
[сть ся
і задля нього забудь усе минуле.
Хоч доля часто повна гіркости,
кінець її все таки подобаєть ся тобі.
Бог робить, що хоче, а ти,
ти хотів би зайти йому в дорогу ?“

Далі :

„Лиши свій шлях Мудрому, Знаючому
і освободи свою душу від усього сьвіта ;
бо знай, не по твоїй волі дїєть ся,
тільки як хоче Бог, найвисший управи-
[тель.

А на кінець іще приказку :

„Не попадай у розпуку і забудь усі кло-
[поти,
клопоти відбирають і наймудрійшому ро-
[зум.
Нездарному невільникови не допоможе ніяке
[думанє,
тому забудь думанє й клопоти і живи у
[вічнім щастю.

Одначе король запитав гакіма Ру-
яна: „Знаєш, чого я тебе закликав?“ Га-
кім відповів: „Тільки Бог великий знає,
що закритє.“ На се сказав король: „Я
тебе покликав, аби відібрати тобі житє“.

Гакім, страшно засмучений тими словами короля, запитав: „Чому, королю, хочеш мене вбити, і яка вина показала ся на мині?“ Король відповів йому: „Мені сказали, що ти шпігун і прибув сюди мене вбити, тому я тебе випереджу і скажу тебе стратити“. І король закликав ката й наказав йому: „Відрубай тому зрадникови голову й освободи нас від його хитрощів!“ Гакім почав просити: „Лиши мене при житю, то й тебе Бог при житю лишить; не губи мене, щоб Бог тебе не погубив“, і кілька разів просив його тими словами, як се і я робив, о іфріте, одначе ти мене не вислухав, тільки без милосердя хотів моєї смерти. Але король Юнан відповів гакімови Руянови на його просьби: „Я не певний, чи ти мене не погубиш, бо коли ти мене вилічив чимсь, що я взяв у руку, то я не певний, чи ти мене не погубиш чимсь, що я понюхаю або що“. Тоді сказав гакім: „О королю, чи се твоя заплата для мене?“ Але король заявив: „Мушиш зараз умерти.“

Коли гакім переконав ся, що король без милосердя хоче його вбити, заплакав зі смутку, що негідному зробив добре. Тимчасом приступив до нього кат, щоб завязати йому очи, і вчинивши се, закликав: „Приказуй!“ Тимчасом гакім просив

короля зі сльозами: „Лиши мене при життю, то й тебе Бог при життю лишить, не вбивай мене, щоб і тебе Бог не вбив“, і проголосив слова поета:

„Моя добра рада була моїм нещастем, їх
[зла їх благословенем;
Моя рада вкинула мене в дім погорди.
Коли-б я жив, то мовчав би й далі, але
[коли мушу вмерти
то голоси мені на всіх мовах смерть усіх
[будучих дорадників!“

Відтак звернув ся знов до короля і промовив: „Чи се мені заплата від тебе? Ти нагороджуєш мене, як крокодиль“. Король запитав його: „Яка історія крокодила?“ Але гакім відповів: „Я не в силі в тім моїм положеню оповідати, але на Бога, лиши мене при життю, то Бог і тебе при життю лишить“. І заплакав гірко. Тоді встав один із любимців короля і почав просити: „О королю, даруй мені кров того гакіма, ми не завважили, щоб він чим-будь провинив ся против тебе, навпаки, ми тільки бачили, що він видічив тебе з твоєї недуги, коло якої даром заходили ся лікарі і вчені“. Але король відповів їм: „Ви не знаєте, длячого я мушу казати вбити того гакіма. Коли він жити-ме, то я сам без сумніву згину, бо

хто мене вилічив із недуги чимсь, що я взяв рукою, то так само може мене згубити чимсь, що дасть мені понюхати. Я бою ся, що він настає на моє жите і на те найнятий. Чи не може се бути шпігун, що прибув сюди тільки на те, аби мені відібрати жите? Не швидше, аж він умре, буду я певний свого життя“. Тепер гакім почав знов просити: „Лиши мене при житю, то й тебе Бог при житю лишить“. Коли одначе, о іфріте, він переконав ся, що король без ласки й милосердя засудив його на смерть, сказав: „Коли вже мусить так бути, о королю, що я мушу вмерти, то дай мені ще стільки часу, щоб я пішов до дому, приготував ся, дав моїй сімї і сусідам припорученя про мій похорон і пороздаровував мої медичні книжки. Між ними маю одну дуже особливу книжку, яку хочу тобі подарувати, сховай її у своїй скарбниці“. Король запитав гакіма: „Що се за книжка?“ Гакім відповів: „В ній є багато річий, а найменьша з її тайн та, що коли ти відрубаш мені голову і відтак її отвориш і перевернувши три картки прочитаєш на лівім боці три стрічки, моя голова стане з тобою говорити й буде тобі відповідати на всі питання“. Король сим дуже здивував ся і трясучи ся з радости, запитав: „Твоя го-

лова буде справді говорити, коли я її відрубаю?“ Він відповів: „Цевне, королю, се дивна річ“.

Опісля пустив король гакіма під сторожею до дому, де він іще того-ж дня полагодив свої справи. Другого дня прийшов він знов до дивану, де вже були зібрали ся в великім числі еміри, везири, дворяни, депутати й вельможі держави, так що диван був неначе цвітник. Із старою книгою й пуделочком порошку, приступив він до короля, сів і закликав: „Принесіть мені стіл!“ Насипав на стіл порошок, розсунув його і сказав до короля: „Візьми ту книжку, але держи її тихо, доки мені не відрубають голови. Відтак кажи положити голову на стіл і міцно притиснути до порошку, доки не перестане капати кров, а опісля отвори книжку“.

Коли кат відрубав голову і все стало ся по вказівкам гакіма, король отворив книжку, одначе побачив, що картки були зліплені. Тому підніс палець до уст і послинивши його, отворив першу, другу і третю картку, які тільки з бідною відлучували ся від себе. Коли так дійшов до шестої картки і ніщо не було написано, сказав: „Гакіме, нема нічого написано“. Голова гакіма відповіла! „Обертай далі!“ Король перевертав далі, але швидко вій-

шла в нього отруя, якою гакім затроїв книжку, та: що король нагло захитав ся і сказав: „Я затроєний.“ Тоді голова гакіма Руяна проголосила вірші:

„Вони були обдаровані властю і остро
[справляли свій уряд,
одначе швидко їх власти як би й не було.
Коли-б були поступали справедливо, була-б
[їх стріла справедлива нагорода,
але тепер за їх насильства поповнила на них
[насильство доля.
І так їх доля говорить до них німою
[мовою:
Се їх нагорода, а хід часу без нагани.“

По тих словах голови король упав без духа на землю.

Шеста ніч.

Далі історія рибака.

„Але знай, о іфріте, що коли-б король Юнан був лишив гакіма Руяна при житю, то Бог і його був би пощадив; а що він не хотів, тільки наставляв на його смерть, то Бог і його покарав смертю. Так і ти, о іфріте; коли-б ти був мене схотів ли-

Тисяча й одна ніч.

5

шити при житю, то тепер і я тебе пощадив би. А так кину тебе в море, щоб ти погиб замкнений у фляшці“. Марід закричав: „На Бога, рибак, не чини сего. З великодушности лиши мене при житю і не карай мене за мою злобу. Коли я тобі зробив зле, то ти роби добре, адже між пословицями є одна така: Роби добре тому, що тобі зле зробив, злomu досить його вчинку. Не поступай зі мною так, як Умаме з Атікою“. Рибак запитав: „Як се було з ними?“ Але іФріт відповів: „Тепер не час оповідати, коли я замкнений; як мене випустиш, розповім тобі ту історію“. Але рибак сказав: „Ти рішучо підеш у море, щоб звідти ніколи не вийти. Коли я старав ся тебе змякшити і понижував ся перед тобою, ти наставляв на мою смерть, хоч я не заслужив собі на неї ніякою виною супротив тебе, бо я не вчинив тобі ніколи нічого злого, тільки добре, освободивши тебе з твоєї вязниці. Але коли ти собі так зі мною поступив, я знаю, що ти з природи злий. Знай, тільки тому кину тебе в море, щоб, коли б тебе знов хто витягнув, я йому розповів про тебе й остеріг його перед тобою, аби він тебе кинув другий раз і ти аж до кінця часу остав у мори, де пізнаєш різні кари“.

Іфріт просив: „Пусти мене в тім часї людськості; присягаю, що не зроблю тобі нічого злого, тільки вчиню тобі дуже корисну прислугу, яка тебе на все зробить богатим“. Тоді рибак відібрав від нього присягу, що коли його випустить, він не зробить йому нічого злого, тільки навпаки відплатить йому добром і коли так запевнив ся присягою й обітом і відібрав від нього присягу, зміцнену найвисшим іменем Бога, отворив йому, після чого знов підняв ся дим, доки він зовсім із фляшки не вийшов, а відтак уляг ся і знов з'явив ся страшний іфріт, який фляшку копнув у море. Побачивши се, рибак був певний, що надійшов йому кінець, і сказав до себе: „Се недобрий знак“. Але опісля скріпило ся його серце і він промовив: „О іфріте, Бог великий сказав: Заховуйте присягу, бо з присяги треба буде здати справу. А ти обіцяв мені і присяг, що не зрадиш мене. Коли-ж мене зрадиш, Бог тобі відплатить, бо він заздрісний; він вправді прощає, але й не забуває. Я говорив до тебе, як гакім Руян до короля Юнана: Лиши мене при житю, то Бог і тебе при житю лишить“.

Іфріт засьміяв ся і закликав, ідучи наперед: „Ходи за мною, рибаку!“ Рибак, усе ще сумніваючи ся, чи не згине, пішов

за ним, аж лишили місто поза собою і через гору прийшли в широкій степ, на середній якого було озеро. Тут іфрит задержався і казав рибакowi закинути сіть і ловити рибу. Та коли рибак придивився ближше, побачив на своє здивоване в озері білі, червоні, сині і жовті риби; все таки закинув сіть і на свою радість витягнув чотири риби, кожду иньшої краски. Тоді іфрит сказав до нього: „Йди з тими рибами до султана і подаруй йому їх, він за те дасть тобі богату нагороду. „Прости мені, на Бога, нагородити тебе иньшим способом я тепер не вмію, бо я тисячу вісімсот літ лежав тут у мори, аж тепер побачив знов сьвіт. Але лови тут кожного дня раз рибу і нехай Бог тобі помагає“. При тих словах тупнув до землі, а земля розступила ся й пожерла його.

Повний здивованя про свою пригоду з іфритом вернув рибак до міста і пішов із рибами до дому. Там набрав у глиняний горщик води, всадив туди риби і поніс їх іще живими в горщику на своїй голові до замку короля, як йому наказав іфрит. Заведений перед короля, дав йому риби, якими той дуже здивував ся, бо ціле жите не видів риб такого роду і з такими прикметами, і казав їх віддати

кухарці, яку перед трьома днями прислав йому в подарунку король Руму¹⁾, і якої кухарська штука не була ще ним випробована. Везир сказав їй спекти риби, додаючи до того напимненє: „Невільнице, король наказує тобі через мене: Свої сльози заховав я тільки для свого нещастя. Тому розвесели нині наш ум своєю штукою і зроби добре своє діло; ті риби приніс хтось нині султанови в подарунку“. Відтак везир вернув знов до короля і одержав від нього наказ вручити рибакowi чотирьох динарів. Везир зробив так і рибак, узявши гроші, пішов веселий і врадуваний до дому до своєї жінки і накупив своїй сімї всего, що було потрібне.

Стільки про рибака. Тимчасом кухарка взяла риби, обчистила їх, положила в сковороду і власне хотіла їх перевернути на другий бік, бо на однім були вже готові, коли нагло отворила ся стїна кухні і з'явила ся струнка, круглолиця, бездоганно гарна дівчина з милим обличчєм і високого росту, кругом очий почернена антімоном, у голубій шовковій куфї²⁾ на голові, з сережками в ухах, із бранзолєтками

¹⁾ Рум — східно-римське царство.

²⁾ Хустка на голову, велика приблизно на квадратний метр.

на руках і з перстнями, висадженими дорогим каменем, на пальцях та з бамбу- совою різкою в руці. Приступивши до огнища, поклала різку в сковороду і про- мовила слова: „Риб, риб, чи держите свою присягу?“ Кухарка, бачучи й чуючи те, зімліла, а дівчина повторила свої слова ще в друге, після чого риб поїднімали голови зі сковороди і відповіли: „Так, так“, і потім усі виголосили вірш:

„Прийдеш ти, то й ми вернемо,
коли ти вірна, то й ми також,
але коли ти втечеш, то ми вчинимо так
[само“.

Сема ніч.

Дівчина перевернула сковороду і зни-кла тою самою дорогою, якою була прий-шла, а стіва кухні замкнула ся за нею. Коли-ж кухарка прийшла знов до себе й побачила, що всі чотири риб спалили ся на чорне вуглє, закликала: „В першім бою зломав ся його спис!“ Поки вона ще лаяла себе, вже й везир стояв біля неї, говорячи: „Дай риб для султана“. Тоді вона почала плакати й оповіла ве- зирови, що стало ся. Везир здивував ся й

подумав: „Се дивна історія“. Потім ка-
зав закликати рибака і сказав до нього :
„Рибаку, мусиш іще раз принести нам чо-
тири такі самі риби“. Рибак пішов знов
до озера, закинув свою сіть і витягнувши
її, мав у ній знов чотири риби. Коли дав
їх везирови, той пішов із ними до кухарки
і наказав їй: „Печи риби переді мною,
аби я те бачив власними очима“. Кухарка
взяла ся до роботи, приготувала риби, по-
ложила в сковороду і присунула до огню.
За короткий час отворила ся знов стіна
і з'явила ся дівчина в тій самій одіжи
і з тою самою різкою в руці, поклала
різку знов у сковороду й закликала: „Риби,
риби, чи держите свою присягу?“ на що
риби знов підняли голови й виголосили
вірш:

„Прийдеш ти, то й ми вернемо,
коли ти вірна, то й ми також,
але коли ти втечеш, то ми вчинимо так
[само“.

Відтак дівчина перевернула скоро-
роду різкою і зникла тою самою доро-
гою, якою прийшла, а стіна кухні знов
замкнула ся за нею. Коли вона відійшла,
везир устав і сказав: „Се не може бути
затавне перед королем“. Відтак прийшов
перед короля й оповів йому, що стало ся

в його присутності. Король заявив: „Мушу се бачити власними очима“. Казав закликати рибача й наказав йому до трьох днів принести чотири риби, зовсім такі самі, як перші. Рибак пішов знов до озера і приніс йому зараз риби, за що знов дістав від короля чотиреста золотих монет. Відтак король звернув ся до везира і сказав: „Печи сам риби в моїй присутності“. Везир відповів: „Чую і слухаю“. Приніс сковороду і поклав риби, обчистивши їх. Коли відтак їх обертав, нагло трісла стіна і з'явив ся чорний невідьник, великий як віл або потомок покоління Ад¹⁾, із зеленою гілякою в руці, і закликав ясным, прощаючим голосом: „Риби, риби, чи держите свою присягу?“ на що риби знов піднесли голови зі сковороди і закликали: „Так, так“, а відтак виголосили вірш:

„Прийдеш ти, то й ми вернемо,
коли ти вірний, то й ми також,
але коли ти втечеш, то ми вчинимо так
[само“.

Відтак невідьник приступив до сковороди, перевернув її гілякою, так що риби спа-

---

¹⁾ Великанське староарабське плем'я, яке Бог знищив, бо воно не хотіло вірити висланому до нього пророкови Гудови,

лили ся на чорний вуголь, і вийшов тим самим місцем, куди був прийшов. Коли зник із їх очей, король сказав: „Се випадок, якого не можна поминути мовчанкою; з сим рибакком мусить бути щось дуже дивне“. Потім казав закликати рибачка й запитав його: „Звідки маєш риби?“ Рибак відповів: „З озера між чотирма горами за тою горою, що за містом“.

Тепер король запитав далі: „Скільки днів дороги з відси?“ Рибак відповів: „Ах мій пане і султано, тільки пів години ходу“. Король здивувався тим і наказав, аби військо зараз вирушило туди з рибакком. Вони маширували з рибакком, який проклинав іфріта, аж вийшли на гору і зішли з неї в широкий степ, якого доси в цілім своїм життю не бачили. Коли побачили також озеро між чотирма горами і в ній червоні, білі, жовті й сині риби, здивувався султан зі своїм військом і запитав своє товариство: „Чи бачив хто з вас уже давнійше те озеро?“ Всі відповіли: „Ні“. Відтак король сказав: „На Бога, не верну швидше до свого міста і не сяду на своїм троні, доки не буду знати, що справді з тим озером і тими рибами“, і наказав своїм людям розложити ся табором довкола гір. Коли розвели шатра, казав султан закликати везира, досьвідного,

розумного і знаючого чоловіка, і сказав до нього: „Маю намір щось зробити, про що хочу тобі сказати, а саме, я порішив сеї ночі вибрати ся в дорогу збирати звістки про озеро й риби. Тому сядь при вході мого шатра й говори до емірів, везирів та дворян: Султан хорий і наказав мені нікого до себе не пускати. Але нікому не кажи нічого про мої наміри“. І хоч везир старав ся його відвести від його наміру, король одначе змінив одіж, припоясав меч і незаметно вибрав ся в дорогу. Так вандрував решту ночі аж до ранку і не дозволив собі спочити, аж почала йому докучати спека. Відтак вандрував решту дня і другу ніч аж до ранку, аж побачив у далечині щось чорне. Врадуваний закликав: „Може знайду там когось, що дасть мені інформації про озеро й риби“. Коли-ж підійшов близько до чорного предмету, побачив, що се замок, збудований із чорного каміня і покритий зелізними плитами, в яким одно крило брами було отворене, а друге засунене. Втішений тим, приступив король до брами й легко застукав, але не вчув ніякої відповіді. Застукав другий і третій раз, але нічого не було чути. Тоді застукав четвертий раз, так що залунало кругом, але ніхто не відповідав. Тоді він сказав: „Без

сумніву стоїть пустою“, і сьміло увійшов через браму на подвірє. Тут закликав голосно: „Гей, ви мешканці замку, тут стоїть чужий подорожний, чи маєте для нього трохи страви?“ Другий і третій раз повторив ті слова, а коли все таки не дістав ніякої відповіді, скріпив своє серце, закріпив свою душу і з подвіря увійшов у замок. І там не знайшов нікого, але бачив порозстелювані дивани і в середній фонтану з чотирма львами із червоного золота, які із своїх пащ викидали воду як перли й дороге каміне, крім того кругом літали птахи, яких високо розіпята сїть у замку не пускала втікати. Усім тим здивований, але зажурений, що не бачить нікого, хто міг би йому дати поясненя про озеро, риби, гори й замок, сїв на дверях затоплений у думках, аж нараз почув зітханє з зажуреного серця, а опісля голос, що співав пісню :

О доле, ти не маєш наді мною милосердя
[і не щадиш мене!
Глянь, моє серце має з правого боку гнет,
[а з лівого небезпеку.
Ви не знаєте милосердя над могучим,
[якого любов понизила,
Над богатим, який через любов зійшов на
[жебрака.

Я був заздрісний о зефіра, що вас об-
[вівав,
але де спадає прокляте, там сліпне око.
Що pomoже лучникови його штука в бою,
коли він хоче вислати стрілу, а тятива
[трісне?

Коли тоді всі на купу нападуть на героя,
Як йому втекти від згуби? Як втекти?

Коли султан почув той жалібний спів,
зірвав ся і пішов за тим голосом; через
сіни увійшов до салі і побачив тут на
подушці, яка була з на лікоть висока,
молодого чоловіка гарного росту і з гар-
ним голосом, із ясним чолом і румяними
лицями, на яких красувала ся малинка як
пуцінок із амбри, як се говорить поет:

Він стрункого росту, а його волосє і скрань
Заставляють людий ходити в сьвітлі й
[темряві.

Одначе найгарнійше, що бачать на нїм
[твої очи,

Се зеленавий знак на румянім лиці під
[чорними очима.

Король утїшив ся, побачивши мо-
лодця, який сидїв у шовковім, золотом
тканім кафтані, одначе мав на лиці сліди
смутку, і поздоровив його. Він відповів
королеви на привіт і сказав: „Мій пане,

прости мені, що не встаю“. Король запитав його: „О молодче, дай мені пояснене про озеро, про барвні риби, про сей замок і чому ти зовсім сам тут сидиш і плачеш?“ Коли молодець почув ті слова, почали йому знов спливати сльози по лицю, так що король, здивований його гірким плачем, запитав: „Чому плачеш, молодче?“ Він відповів: „Як не маю плакати, знаходячи ся в такому стані?“ І простер руку до краю своєї одіжи і підняв її і король побачив, що нижня половина його тіла камінна. Молодець почав оповідати:

Історія скаменілого принца.

„Знай, о королю, з тими рибами дивна історія. Коли-б її записати шпильками в кутках очей, була-б наука для всіх, що хотять учити ся.

Слухай же, пане, що мій батько був королем у тім місті, яке тут стояло, і називав ся Магмуд, пан чорних островів і пан тих чотирьох гір. Після 70-літнього правління попрощав він сей сьвіт, а замість нього я став володарем і оженив ся з моєю стривчною сестрою, яка так горяче мене любила, що коли я був далеко від неї, анї їла, анї пила, доки мене знов не

побачила. Так перебула вона під мою опікою п'ять літ, аж одного дня пішла купати ся, а я сказав кухареві приготувати нам вечерю і пішов до отсего замку, аби на звичайнім місці відпочинку заснути. Тут наказав я двом невільницям вахлювати менї лице і одна з них сіла в головах, а друга в ногах. Однак неспокійний задля неприсутности жінки не міг я заснути; із замкненими очима, але не сплячи чув я, як невільниця, що сиділа в головах, почала говорити до тої, що сиділа в ногах, кажучи: „Ах, Мазудо, яка бідна молодість нашого пана, як менї його жаль через нашу прокляту, грішну паню!“ На се друга відповіла: „Нехай Бог проклене всі невірні жінки! Але такий як наш пан, із такими прикметами, не для такої розпусниці, що кожду ніч проводить далеко від його постелі“. Тепер знов промовила невільниця, що сиділа в головах: „Але наш пан дуже безжурний, коли не жадає від неї рахунку“, на що друга відповіла: „Горе тобі, чи-ж наш пан знає, що вона робить, чи вона покидає його з його волі? Навпаки, вона змішує з бенджом¹⁾ напиток, який він п'є кождої ночі

---

¹⁾ Лік на сон, що добуваєть ся з конопель.

перед сном, так що він твердо спить і не знає, що дієть ся, кудя вона йде і що робить. А вона, подавши йому напйток, одіваєть ся знов і виходить. Аж коли дніе, вертає знов і палить кадило перед його носом, так що він будить ся зі сну“.

Коли я вчув ту розмову обох невільниць, затьмив ся сьвіт перед моім лицем і я ледви міг діждати ся ночи. Коли-ж моя жінка вернула з купелї, застелили ми стіл, їли й сиділи ще трохи при винї, як звичайно, після чого я попросив свого звичайного напйтку перед сном. Коли вона менї його подала, я відвернув ся й удаючи, неначе пю як звичайно, вилляв його в рукав і зараз ляг. А вона сказала : „Спи ! Ах, щоб ти вже більше не пробудив ся ! На Бога, менї гидко від тебе і твоєї постати і моїй души досадно від твого товариства“. І встала, оділа свою найліпшу одїж, наперфумувала ся, припоясала собі меч, отворила собі браму замку і вийшла. Я зараз устав і пішов за нею з замку через вулицї міста, доки вона не дійшла до міської брами. Тут сказала кілька незрозумілих слів і замки повідпадали й отворила ся брама. Я й тут пішов за нею, чого вона не завважила, аж зайшла між ями на від-

падки¹⁾ й увійшла до хати з дахом із глини, а я виліз на дах, звідки міг дивити ся на неї. Я бачив, як вона увійшла до чорного невільника, що в нужденнім стані лежав на вязці тростини і своїми губами, що висіли одна понад другу, збирав пісок із землі. Коли вона поцілувала перед ним землю, невільник підніс до неї голову і промовив: „Горе тобі, де ти пропадала? Чорні були тут зі своїми любками й пирували, а я через тебе не мав охоти пити“. На се вона відповіла: „Ах, мій пане і милий мого серця, чи не знаєш, що я одружена з сином мого стрія, якого вид мені ненависний і перед якого товариством моя душа здригаєть ся? Коли-б я не дбала про тебе, була-б те місто вже давно замінила в руїни, в яких кракали-б сови і круки, а його каміне перенесла за гору Каф²⁾“. Але невільник відповів їй: „Брешеш, розпуснице! Але я присягаю тобі на честь чорних, як висше стоїть мужність чорних від білих, що коли ще раз забариш ся до такої пізної години, не буду мати з тобою більше зносин і не

---

1) Коло орієнтальних міст бувають широкі площі, на які вивозять із міста всяку нечистоту і звіврячі трупи; про них тут мова.

2) Казочні гори, що оточують землю.

дозволю тобі спати зі мною. Зраднице, чи не задля своєї пристрасти лишила ти мене самого? Ти вонюча, найшідлійша зі всіх білих!

Коли я почув ту їх розмову і побачив власними очима, що між ними було, затьмив ся мені сьвіт і я забув, де я. Але моя жінка стояла плачучи й упокоряючи ся і просила: „Ах мій милий і плоде мого серця. Не маю крім тебе нікого, а коли ти хочеш мене відіпхнути, то горе мені, о мій мвлий, сьвітло моїх очий!“ Так вона плакала й упокоряла ся, доки він не вдоволив ся. Тоді знов повеселїла, зняла одїж і запитала: „Мій пане, маєш що їсти для своєї невільниці?“ Він відповів: „Здійми накривку з миски, там є кости зі смажених миший, їдж і обгризай їх; відтак піди до того горшка й напий ся з нього пива“. Вона їла й пила, відтак обмила собі руки й лягла коло нього на тростинї, вкриваючи ся його лахами. Бачучи все те, зійшов я з ума, злїз із даху, увійшов до них і ухопив меч своєї жінки, аби обоє забити. Найперше рубнув невільника в шию і думав, що вже заплатив йому, бо він почав важко харчати, одначе перетяв йому тільки горло, шкіру і товсте мясо.

Тисяча й одна ніч.

6

Осьма ніч.

Коли моя жінка рушила ся, я пішов геть, а вона встала, поклала меч на своє місце, вернула до міста і лягла в замку на моїй постелі. Рано завважав я, що вона обтяла собі волосся й оділа жалібну сукню. Для пояснення сказала мені: „Брате, не ганьби мене за те, я дістала звістку, що моя мати вмерла, мій батько поляг у війні за віру, один із моїх братів погіб від укушення гадюки, а другого засипано; проте мій обовязок плакати й носити жалобу“. По довшій мовчанці сказав я до неї: „Роби, як тобі любо, я тобі не бороню“. Вона перебула цілий рік у плачу й жалобі, а відтак сказала до мене: „Я хотіла би збудувати собі в твоїм замку мавзолей, аби там у тихій самотности сумувати, і хочу назвати його домом жалоби“. Я їй відповів: „Роби, що тобі подобаєть ся“. Вона побудувала собі дім жалоби з коцулою і гробовим склепом і казала перенести туди невільника, який був дуже слабий і не міг мати для неї жадної вартости, хоч іще приймав напиток, і від тоді, коли я його зранив, не міг говорити, тільки ще жив, бо його час іще не скінчив ся. Що дня ходила рано й вечером до нього в мавзолей, аби при

нім плакати й сумувати, тай носила йому напиво і страву аж до кінця другого року, чого я їй у своїй терпеливості не боронив. Але одного дня пішов я незаметно за нею і застав її, як у сльозах і бючи ся в лице виголошувала отсі вірші :

Далеко від вас ніколи не жити-ме моя
[душа між людьми,
бо моє серце не любило нікого, тільки вас.
Візьміть-же великодушно моє тіло з собою
і покладіть мене біля себе на спочинок.
А коли відтак на моїм гробі назвете моє
[імя,
мої кости, зітхаючи, дадуть відповідь ва-
[шому голосови.

Коли вона скінчила свої вірші, сказав я до неї із голим мечем у руці: „Се слова віроломних жінок, які чують відразу перед правом приписаними зносинами з мужем“, і хотів її забити. Але коли я підняв меч, вона скочила, бо знала, що я зранив невільника, промовила щось, чого я не розумів, і закликала: Нехай Бог моїми чарами перемінить тебе на половину в камінь“, після чого стало ся так, як тепер бачиш, що я анї стою, анї лежу, анї мертвий, анї живу. Відтак ціле місто з його вулицями й полями зачару-

вала в озеро, а людність, яка складала ся з чотирьох цехів: мослемів, христіян, Жидів і маїв*), у риби, так що мослеми стали білими, маїи червоними, христіяни синіми і Жиди жовтими рибами, а чотири острови в чотири гори кругом озера. Від того часу дає мені що дня ремінним бичем сто ударів, доки не спливає з мене кров, а потім під тою одіжю вбирає моє тіло в волосінну сорочку“.

По тім оповіданю почав молодець знов плакати і проголосив слова:

Терпеливості, мій Боже, для твого суду
[і твого проклятя!
хочу те перенести, коли тобі подоба-
[ється.
В правді гнете мене доля, яка мене на-
[пала,
одначе за мною просить дім обсіпаного
[ласками пророка.

Після того сказав король до молодця: „Ти побільшив мій смуток, одначе скажи, де та жінка?“ Він відповів: У тім мавзолїї, що в нїм лежить невільник. Цю дня рано, заки його відвідує, приходить

---

*) Маїи — перські почитателі огню, прихильники Зороастра.

до мене й обнаживши моє тіло дає мені бичем тих сто ударів. Я кричу і плачу, але не можу рушити ся, аби оборонити ся перед нею. Вибивши мене, несе невільникови напиток і страву“.

Король відповів на те: „На Бога, молодче, хочу тобі зробити приятельську прислугу, яка увіковічить мою пам'ять, прислугу, яка буде записана в пізнійших хроніках.“ Відтак король сів і забавляв ся з молодцем аж до ночі. Опісля встав і ждав, доки не засвітає, а тоді скинув свою одіж, привосясав свій меч і пішов на те місце, де лежав невільник. Там побачив свічки й лампи, кадило й масти, але пішов просто на невільника й зарубав його. Відтак узяв його на плечі й кинув до криниці на замковім підвір'ю. Тепер вернув знов до склепу й надів на себе річчя невільника, кладучи голий меч при боці. За хвилю надійшла розпусна чарівниця, роздягла свого брата й почала бити. Король чув, як той кричав: Ах, задоволи ся моїм станом, змилосоуди ся на ді мною! Але вона відповіла йому: „Чи ти мав милосерде на ді мною і чи пощадив мого милого?“ Надягнувши відтак на нього волосінну сорочку і на неї льняну одіж, із чашею, повною вина і тарілкою страви зійшла до невільника в мавзолей і серед

плачу й наріканя закликала: „Ах, мій пане, промов же!“ і почала співати:

Доки ще потреває те відвертанє й та жор-
[стокість?

Чи мука моєї любови ще не досить ве-
[лика?

Ах, як довго вже втікаєш від мене, неу-
[благаний.

Коли твоїм наміром була радість мого
[завидника, то ти осягнув його.

По тих віршах заплакала знов і за-
кликала: „Ах, мій пане, промов що до мене, ах, мій пане, промов же!“ А король глухим і беззвучним голосом із вимовою чорних відповів їй: „Ах, ах, нема власти і сили, тільки в Бога!“ Вчувши його слова, закричала з радості і зімліла, а коли знов прийшла до себе й запитала: „Може мій пан уже здоров?“ король знов відповів глухим і слабим голосом: „Ти розпуснице не заслугуєш навіть, аби я з тобою говорив.“ „А для чого ні?“ запитала. „Бо цілий день беш свого чоловіка, а його наріканя і крики поміч не дають мені від рана до вечера заснути. Твій чоловік не перестає тебе повірно просити і проклинати, а се мені важко. Коли-б не те, я вже давно був би здоров, і тому доси не давав ніякої відповіді.“ На се вона сказала: „За твоїм

дозволом увільню його з того стану". Король відповів їй: „Увільни його і заспокій нас обох!“ Вона відповіла: „Чую і слухаю“, і вернула ся з мавзолея до замку. Набравши там повну чашку води і промовивши над нею кілька слів, так що вода варила ся у горшку, покропила нею свого чоловіка, говорячи при тім: „Задля правди того, що я говорила, покинь отсю твою постать і прийми свою давнїйшу постать!“ Молодець затряс ся, скочив на рівні ноги і врадуваний своїм визволенєм закликав: „Даю сьвідощтво, що нема Бога крім Бога, а Могамед — нехай Бог благословить його і дає йому все добро — пророк Бога“. Але вона крикнула на нього: „Забирай ся й ніколи сюди не вертай, бо заплатиш се житєм!“ Він пішов геть від неї, а вона вернула в мавзолей і закликала: „Ах, мій пане, вийди до мене, щоб я могла тебе бачити“. Одначе король відповів їй слабим голосом: „Що ти вчинила? Перед конаром маю спокій, але корінь лишив ся“. Вона запитала ся: „Ах, мій милий, що розумієш під корінем?“ Він відповів: „Нарід сего міста й чотирьох островів. Що півночи риби підносять високо голову і проклинають мене й тебе і се причина, чому не можу виздоровіти. Увільни їх

і приходи сюди подати мені руку, щоб я встав, бо вже мені близько до виздоровлення“. Вчувши сі слова короля, про якого думала, що се невільник, сказала врадувана: Ах, мій пане, на мою голову й мов око*)! В імя Боже!“ — скочила весело й побігла до озера.

Девята ніч.

Прибувши туди, зачерла трохи води і промовила над нею кілька незрозумілих слів, після чого риби заворушили ся, повитягали голови і зараз поперемінювали ся в людей. Чаря з населеня міста спали, місто зароїло ся людьми, базарі були отворені, кождий ішов за своїм ділом, а гори перемінили ся в острови, як перед тим.

А чарівниця вернула просто до короля і закликала: „Ах, мій милий, подай мені свою шановну руку, нехай її поцілую“. Король відповів беззвучним голосом: „Підійди ближше!“ Коли вона приступила до нього, він мав уже меч у руці і пробив їй груди, так що кінець меча вийшов на плечах. Відтак одним ударом розрубав її на двоє і вийшов до молодця, який

---

*) т. в. дуже радо.

ждав на нього на дворі. Коли повитав його з визволенєм, а молодець поцілував йому руку і подякував, король запитав його: „Хочеш остати у своїм місті, чи піти зі мною до мого?“ Молодець відповів: „О королю часу, чи знаєш, яка дорога звідси до твого міста?“ Король сказав: „Півтретя дня“. Але молодець відповів: „О королю, коли спиш, то збуди ся! Між тобою і твоїм містом рік дороги для доброго подорожного. Ти не прибув би сюди за півтретя дня, коли-б місто не було зачароване. Але я, о королю, не опущу тебе ані на хвилю“. Урадуваний його словами король відповів: „Слава Богови, що подарував мені тебе! Будеш від нині моїм сином, бо за ціле своє жите не мав я сина.“ І обняли ся оба і пішли в найбільшій радості до замку, де король, із якого знято чари, обвістив вельможам своєї держави, що вибираєть ся у сьвяту дорогу. Коли приготували йому все, потрібне до дороги, вибрав ся він із султаном, якого серце палила туга за містом, якого мав цілий рік не бачити. З багатьома подарунками і дружиною з пятьдесятьох мамелюків*) подорожували вони без

---

*) Мамелюки — білі невільники.

перестанку день і ніч цілий рік, аж наблизилися до міста султана і ввійшов їм на зустріч везир із військом, яке було вже стратило надію на його поворот. Коли військо задержалося перед королем, поцілувало перед ним землю і повітало його з уратованем, він потягнув до міста, сів на трон і розповів везирови історію молодця, після чого везир і його повітав із визволенем. Коли вже все успокоїлося, султан обдарував багатьох із своїх підданих і казав везирови прикликати рибака, що приніс риби і тим способом став причиною визволення міста та його населення. Коли той з'явився, — султан дав йому почесну одіж і почав його розпитувати про його відносини і чи має діти. А коли вчув, що в нього син і дві дочки, король узяв за жінку одну, а молодцеві дав другу, а сина взяв до себе і зробив його своїм скарбником. Відтак післав свого везира до міста молодця, до міста чорних островів, віддаючи йому їх у ленно; також відіслав разом із ним тих п'ятидесятьох мамелюків, що були прийшли, дав йому багато почесної одіжі для тамошніх емірів. Везир поцілував його в руки і вибрався в дорогу, а молодець остав при султані. Рибак став найбагатшим чоловіком того часу, а його дочки

були королевими, доки їх не постигла смерть.

Одначе та історія не дивнійша, як історія міхоноші.

Історія міхоноші і трьох сестер.

У місті Багдаді жив собі раз нежонатий міхоноша, який одного дня стояв на торговиці спертий на свій кіш, коли приступила до нього дама, закутана в шовковий золотом шитий і золотом обрублений ізар*) мосульського**) виробу і підняла заслону, під якою було видно чорні очі з вузкими бровами й довгими віями, із приязним виразом, і скінчено гарне лице. Солодким голосом сказала вона до міхоноші: „Візьми свій кіш і ходи за мною.“ Міхоноша, який ледви діждав ся того, узяв кіш і йшов за нею, доки вона не задержала ся під дверми одного дому й застукала, після чого зійшов до неї хри-

---

*) Ізар, — се велика заслона, яку носять мослемські жінки, виходячи з дому. Вона спадає від чола через голову назад аж до землі, а з переду тримають її руками, так що вона закриває цілу постать аж до лица, яке знов із виїмком очий закриває друга заслона.

**) Звісне місто Мосуль близько руїн Нініви було славне своїми делікатними тканинами і в середніх віках достарчувало названих від нього муслінових тканин.

стіянин і дав їй міру оливи, за яку вона заплатила один динар. Відтак поставила оливу в кіш і сказала до міхоноші: „Ходи за мною!“ Міхоноша закликав: „На Бога, се благословенний день!“ і йшов за нею з кошем на голові, доки вона не задержала ся перед склепом із овочами і купила там сирійські яблука, османські квітти, броскви з Оману, ясмін із Алепо, водні лелії з Дамаску, водні мельони з-над Нілю, єгипетські лімони, султанські цитрини, пахучі мірти, генну, камелії, гірські туліпани, фіялки, гранатові цвіти і ерихонські рожі. Поклавши все те в кіш міхоноші, — сказала знов до нього: „Бери!“ Міхоноша взяв кіш і йшов за нею, доки не задержала ся в різника і сказала до нього: „Врубай мені десять фунтів мяса.“ Відтак завила мясо в банановий лист, поклала в кіш і сказала до міхоноші: „Ходи за мною, міхоношо!“ Він узяв кіш і йшов за нею, доки вона не задержала ся у склені з сушеними овочами. Купивши там по трохи усіх родів, — сказала знов до міхоноші: „Бери й ходи за мною!“ Він узяв кіш і йшов за нею аж до цукорнива, де вона купила тацу з ріжними тісточками й цукорками і також положила їх до коша. Тоді сказав міхоноша: „Коли-б ти мені наперед була ска-

зала, я був би на все те взяв мула.“
Вона усміхнулася і вступила ще до перфумерії, де купила десять родів води, рожеву, із помаранчового цвіту, із вербового цвіту і т. д., далі великий кусень цукру, пляшку рожевої води з мошусом до скроплювання, ялівцеву живицю, альєсове дерево, амбру, мошус та александрийські свічки. Поклавши і те все в кіш, сказала: „Бери кіш і ходи за мною!“
Він узяв кіш і пішов за нею аж до високого, гарного дому на стовпах, із подвійними дверми з гебанового дерева, оббитими золотом, перед якими було широке подвірє. Тут вона легко застукала і зараз отворилися обі половини дверей, у яких міхоноша побачив иньшу дівчину, струнку, з певними грудьми, повну краси і принади, збудовану на причуд — симетрично, з чолом неначе ясний півмісяць, із очима газелі і бровами неначе серп місяця в місяці Рамазані, з лицями як гірські туліпани й устами як печать Соломона, з обличчям як місяць на початку повні, з грудьми як два однакі гранатові яблука і з тілом, що виглядало під одіжю як звій пергаміну, так що міхоноша, побачивши її, стратив ум і мало не впустив коша з голови та не закликав:
„ В моім житю не бачив я більше благо-

словенного дня як сей.“ А придверниця сказала до дами й до міхоноші „Витайте!“ і вони увійшли і зайшли до великої й гарної, багато декорованої салі, прикрашеної деревляною різьбою, фонтанами, лавками, сидженнями й бічними кімнатами, які були закриті заслонами. В середині салі стояла мармурова софа, висаджена золотом і дорогим камінєм і закрита москітовою сіткою з червоного сатину, а на ній сиділа дівчина з вавилонськими*) очима і струнка як аліф**), якої лице засоромило би світло сонця, так що вона виглядала як ясна звезда або арабська княгиня і до неї відносили ся слова поета:

Хто твою статъ порівнає із гнучким рижом,
ширити-ме брехню й очерненє про тебе.
Убранє ніщо не гарнійше від зеленого
[рижу,
але нагє ніщо не пишнійше від тебе.

Третя дівчина підняла ся з софи, підійшла кілька кроків до своїх сестер і сказала: „Чого так стоїте? Зніміть тягар

---

*) Вавилон уважали Араби головним осідком усіх чарів і вавилонський значить чаруючий, спокусний.

**) Буква аліф, перша в арабськїм альфаветі, має форму простої, прямої лінії.

із бідного міхоноші.“ І допомгла придверниці, яка взяла за кіш із заду, і тій, що купувала, яка взяла за кіш із переду, і вони зняли кіш із міхоноші, вийняли з нього все і поклали кожду річ на своїм місци. Відтак дали міхоноші два динари, кажучи: „Можеш іти, міхоношо.“ Одначе міхоноша стояв і не рухав ся, задивившись на дівчата, що були гарнійші від усіх, які він доси бачив. При їх красі і ніжності впало йому в очи, що коло них нема мущини, а коли ще його очи впали на все те вино, овочі, перфуми й иньші річи, у своїм здивованю зовсім забув відійти, так що третя дівчина запитала: „Чому не йдеш собі? Може тобі за мало заплатили?“ І звертаючи ся до сестри, сказала? „Дай йому ще один динар.“ Але міхоноша відповів: „На Бога, моя панї, мені належить ся тільки два півдіргеми, я вдоволений, тільки моє серце й мої думки були заняті вами й вашим положенєм, що ви живете самі без мущини і без когось, хто вас забавляв би своїм товариством, бо-ж ви знаєте, що мінарет має мати чотири головні мури. Однак вам бракує четвертий мур, а щастє жінок повне тільки через мущин, як кажуть слова поета:
„Поглянь на чотири річи, злучені в мене:
Арфа, лютня, цитра і флет.“

А вас тільки три і бракує вам четвертого, що мусить бути розумним бистроумним чоловіком, має голову й серце на властивім місці і вміє заховувати тайну.“

На се дівчата відповіли: „Ми як дівчата боїмо ся повірять нашу тайну комусь, що не заховає її, а також читали ми десь такий вірш:

„Ховай перед другим свою тайну, не пере-
[давай її другому ;
хто передає далі таємницю, той згубив її.“

На їх мову міханоша відповів: „На Бога, я розумний і певний чоловік, я читав багато книжок і студіював деякі хроніки. Я розголошую добре, закриваю зле і поступаю по словам поета:

„Тільки гідний довіря чоловік заховає
[тайну,
у найліпших людей лежить вона схована.
У мене лежить тайна як у замкненім
[домі,
до якого брам згублено ключі.“

На се відповіли йому дівчата, що його віршами і його вченою мовою були зовсім для нього підбиті: „Знаєш, ми на се місце видали багато гроший, чи можеш дещо нам звернути? Бо лиш під умовою,

що ти причиниш ся чимось до коштів, можемо тобі дозволити остати тут, коли маєш охоту, бути нашим товаришем при столі й оглядати наші гарні лиця“. Пані дому додала до того: „Приязнь без грошій лекша від зернятка“, а придверниця сказала: „Коли нічого не маєш, то забирай ся звідси з нічим!“ Але господиня завважила: „Сестри, вдоволим його, на Бога, він нині не мало зробив для нас, иньший не мав би стільки терпеливості; його часть я беру на себе“. Міхоноша закликав урадуваний: „На Бога, перші гроші дістав я нині від тебе“. Тоді сказали до нього: „Сідай і витай нам!“ Відтак господиня встала, убрала фартух, упорядкувала фляшки, очистила вино і приготувала стіл коло фонтани. Потім принесла все потрібне, поставила перед них вино і сіла разом із сестрами й міхоношею, який сів між них, думаючи, що все те йому сниться. Вона підняла збанок із вином, наляла повну чашу й випила, так само другу й третю, опісля знов наляла повну і подала одній, а потім другій сестрі. Відтак наповнила його знов і подала міхоноші, який узяв чашу з її руки, говорячи при тім вірші:

Тисяча й одна ніч.

7

„Хочу пити вино й виздоровіти,
Бо сей наліток лічить усяку недугу“.

Опісля поцілував їх руки і випив, а відтак звернув ся до пані дому зі словами: „Моя пані, я твій невільник, твій мамелюк і слуга“ і заспівав :

„Перед дверми стоїть один із твоїх не-
[вільників,
що знає за те твою щирість і ласку й
[подяку“.

Пані дому відповіла йому : „Пий на здоровле!“ Він узяв чашу, поцілував її в руку і заспівав слова поета :

„Я подав їй щось, подібне до її лиця,
що ясніло червоно як пожар,
а вона взяла з усміхом і запитала :
Як можеш лиця людей давати людям
[пити ?

Пий лише, сказав я, се мої сльози, які
[так червоно закрasila моя кров,
і мій дух змішав ся з тим у чаші“.

Тепер узяла чашу пані дому, випила її і подала далі своїй сестрі. Так проводили вони час із міхоношею, танцювали, співали й любували ся пахощами, а міхоноша обіймав їх і цілував, коли одна з ним говорила, друга його щипала, а третя би-

ла пахучими цвѣтами, доки вино не вдарило їм у голову і не заскочила їх ніч.

Десята ніч.

Тоді сказали вони до міхоноші: **Йди геть і покажи нам ширину своїх плечий!** А міхоноша відповів: **„На Бога, лекше мені було-б позбутися свого духа, як вашого товариства; злучім день із нічю, після чого кождий із нас нехай іде своєю дорогою“.** На се сказала господиня: **„На моє жите, позвольте йому в нас спати, він нас бавити-ме, він такий дотепний співак“.** Тоді вони сказали: **„Встань і читай, що написано над дверми!“** Він підійшов до дверей і побачив над ними виписані золотими буквами отєї слова: **„Не говори про річи, які тебе нічого не обходять, щоб не почув річий, які тобі не сподобають ся“.** Прочитавши се, сказав: **„Сьвідчу ся, що не говорити-му про те, що мене нічого не обходить“.** Відтак господиня встала і приготвила їм їсти і вони їли й пили й палили воскові сьвічки та альєсове дерево, коли нагло хтось застукав до дверей. Не перешкаджаючи другим, одна з них підійшла до дверей

і вернула зі звісткою: „Наша втіха буде сеї ночі повна; під дверми стоять три чужинці зі стриженими бородами, які дивним припадком усі сліпі на ліве око. Вони всі три чужинці, які що-йно прийшли з краю Рум і мають сьмішні строї і постати. Коли вони прийдуть, мати-мемо з чого сьміяти ся“. Так не переставала намовляти своїх товаришок, доки вони їй не сказали: „Пусти їх під умовою, щоб не говорили про річи, які їм не обходять, аби не вчули річий, які їм не сподобають ся“. Вона пішла врадувана і вернула із трьома одноокими, які мали бороди гладко обстрижені, тонкі вуси закручені і були жебраками. Поздоровивши присутних, задержали ся при дверях, але дівчата встали перед ними і попросили їх єдати. Коли ті три жебраки побачили міхоношу і завважили, що він п'яний, і ближше придивили ся йому, подумали, що він один із їхніх, і сказали: „Се жебрак як і ми і буде нас бавити своїм товариством“. Але коли міхоноша почув їх слова, встав, завернув очи і напав на них: „Сидіть тихо і не наприкрюйте ся; чи не читали ви, що написано над дверми?“ Дівчата почали сьміяти ся і говорили одна до другої: „Ті жебраки і міхоноша будуть нас

добре бавити“. Потім дали їм їсти й пити і їли й пили разом, а услугувала придверниця. Коли чаша обійшла їх усіх кругом, міхонша сказав до жебраків: „Брати, не знаєте оповісти якої історії або чогось иньшого дивного, аби ми забавили ся?“ А що вино їх що раз більше розгрівало, зажадали вони музичних інструментів. Придверниця принесла їм моссульський тамбурін, іракійську лютню і перську арфу і жебраки повставали, один узяв тамбурін, другий лютню, третій арфу і почали грати, а дівчата приспівували своїми чистими голосами.

Нагло застукав знов хтось до дверей і придверниця встала подивити ся, хто там. А зі стуканєм річ мала ся так: Тої ночі калїф Гарун ер-Рашід у товаристві свого везира Джаафара і Месрура, що носив меч його пімсти, по своєму звичаю вийшли на місто у купецькім строю, аби побачити, що творить ся нового. Коли переходили попри той дім і почули музику, сказав калїф до Джаафара: „Вступім до сего дому, аби пізнати властителей тих голосів“. Джаафар відповів: „Тих людей опянило вже вино, тому уважаймо, бо вони можуть зробити нам що злого“. На се калїф відповів: „Мусимо

там піти, а ти видумай який підступ, аби ми там дістали ся. Джаафар відповів: „Чую і слухаю“, приступив до дверей і застукав. Коли-ж придверниця вийшла й отворила, він сказав до неї: „Моя пані! ми купці з Тиберіяди і ще тільки десять днів у Багдаді; веземо з собою товари і заїхали до хану*) для купців. Нині вечером пішли ми до купця, який нас запросив до себе. Коли він нас погостив і ми з'їли й випили й дістали від нього дозвіл піти до дому, не попали в ночі до хану, до якого заїхали, бо ми тут чужі, і ждемо від вашої доброти, що нас приймете до себе на сю ніч. Бог вам се нагородить“. По тих словах Джаафара придверниця приглянула ся їм і побачивши, що вони одіті по купецьки і мають поважний вигляд, пішла до своїх товаришок, які по короткій нараді сказали до неї: „Приведи їх!“ Коли вона знов вернула й отворила двері і вони запитали: „Чи можна за твоїм дозволом увійти?“ — вона відповіла: „Увійдіть!“ Калїф, Джаафар і Месрур увійшли. Побачивши їх, дівчата встали, обслужили їх і сказали: „Ми радо витаємо наших гостей, але кладемо вам

---

*) Гостинниця.

умову, аби ви не говорили про річи, які вас нічого не обходять, щоб не почули річй, які вам не сподобають ся“. Вони відповіли: „Добре“. Відтак засїли з товариством до вина. Коли калїф побачив трьох жебраків і завважив, що всі вони слїпі на лїве око, здивував ся, а ще більше здивував ся, побачивши красу і ʼпринаду дївчат. Вони пили далї й бавили ся і також калїфови подали вина. Але він відповів: „Я гаджі*)“ і відсунув ся від них. Тодї придверниця встала, розстелила перед ним скатерть із золотого бродату, поклала на нїм порцелянову тарїлку, наляла води з вербового цвїту, стопила в нїй трохи снїгу і перемїшала з цукром. Калїф подякував їй і подумав собі: „Мушу її завтра нагородити за се добре дїло“.

І пирували далї, але коли вино показало свою силу, панї дому встала, взяла господиню за руку і сказала їй: „Встань, сестро, аби сповнити наш

---

*) Той, що відбув дорогу до Мекки і через те став до певної міри сьвятий. На сьвятих місцях покутують за грїхи і складають обїти уникати в будучности проступків, до яких належить також питє вина.

обовязок“. Та відповіла: „Добре“. Придверниця встала також і зробивши порядок на середині салі, казала жебракам сісти против них коло дверей, а до міхоноші закликала: „Яка мала твоя любов. Ти не чужий, але належиш до дому“. Міхоноша скочив на рівні ноги, підперезався й запитав: „Що прикажете?“ Вони відповіли: „Лиши ся там, де стоїш“. Відтак господиня встала і сказала до міхоноші: „Поможи мені“. Він побачив, що вона держить на ланцюхах дві чорні суки, взяв їх від неї і повів на середину салі. Тепер устала пані дому, закотила рукави поза лікті, вхопила бич і закликала до міхоноші: „Приведи сюди одну суку!“ Коли він привів до неї одну суку на ланцюху, при чім звіря обертало свою голову до дівчини і вило, дівчина кинула ся її бити і біла не вважаючи на її вите, доки її не зболіла рука і тоді вона кинула бич із руки. Потім притиснула суку до грудий, обтерла їй сльози і покрила її голову поцілуями. Відтак сказала до міхоноші: „Візьми її геть і приведи другу!“ після чого вчинила з тою те саме, що з першою. Підчас того занепокоїло ся серце калїфа і стиснули ся груди і він кивнув на

Джаафара, аби запитав ся їх, але Джаафар дав йому рівночасно знаком зрозуміти: „Сиди тихо!“

Потім обернула ся пані дому до придверниці і сказала їй: „Встань сповнити свій обовязок“. Та відповіла: „Добре“. Пані дому сіла на алябастрову софу, вибиту золотом і сріблом і сказала до придверниці й господині: „Принесіть свої річи!“ Придверниця сіла коло неї на софі, а господиня принесла з бічної кімнати сатинову торбинку з зеленими френзлями, підійшла перед паню дому і вийняла з торбинки лютню. Настроївши струни лютні, виголосила отсі вірші:

„Дайте знов моїм віям сон, який мені
[зрабовано,

і принесіть мені звістку про мій розум,
[куда він утік.

Коли я захистила любов у своїм серці тоді
[пізнала,

що сон загнував ся на мої вії.

Вони казали: Ми бачили тебе все на до-
[брій дорозі, що-ж тебе звело з неї?

Я сказала: Блеск його очий одурив
[мене.

На мою кров пролляту прошу в нього
[прощенья,

я-ж сама мучила його, доки її не про-
[ляв.

На зеркало моїх думок кинув він сонце
[своєї постати,
її відблиск запалив огонь у моїй груди“.

Коли панї дому вислухала пісню, сказала: „Нехай Бог учинить тебе приємною!“ роздерла свою одіж і зімліла. Придверниця скочила, покропила їй лице водою і принесла їй иньшу одіж. А калїф обернув ся до Джаафара і сказав: „Я не можу на се мовчати і не швидше мати-му спокій, аж дізнаю ся, що на ділі є з тою дівчиною і з тими сукамв“. Але Джаафар відповів: „Мій пане, вони поклали нам умову, щоб ми не говорили про річи, які нас не обходять, аби не почути річий, які нам не сподобають ся“.

Тимчасом господиня взяла другий раз лютню, діткнула ся її пальцями і заспівала:

„Коли жалуємо ся на любов, що маємо
[сказати?

Коли нас з’їдає туга, де є дорога ра-
[тунку?

Коли посилаємо післанців як посеред-
[ників наших почувань,

де візьме післанець із собою горе любя-
[чого?

А коли терпеливо піддамо ся, ах, по
[стратї любка

жите треває тільки коротко, тільки зітха-
[не і смуток лишаєть ся нам

і сльози, що спливають по лиці!

Ви, що так далеко від зору моїх очий,
але в моїм серці живете на віки,

чи зберегли ви вірність звязкови любя-
[чого,

який від нього ніколи не відступає?

Чи може на чужині забули ви зовсім
[любка,

якого тіло нидіє і висихає за вами?

В день збору, який нас знов з'єдинить,
хочу випросити в Бога пізний суд*)“.

Коли господиня скінчила пісню,
друга дівчина, як перед тим перша,
роздерла свою одіж, крикнула і впа-
ла зімліла на землю. Коли при тім обна-
жила своє тіло, побачено на ній знаки
від батога, так що каліф збентежив ся,
а жебраки почали говорити: „Ах, бодай ми
були ніколи не приходили до сього дому

---

*) т. є. аби їх суд не розлучив швидко.

і ночували радше в ямах із відпадками! Отсе наше пристановище навістило нещастя, яке прошибає кости“. Тоді калїф звернув ся до них і запитав: „Чому се так?“ Вони відповіли: „Наше серце занепокоєне тим, що тут діється“. Калїф запитав їх: „Чи ви не належите до сього дому?“ Вони відповіли: „Нї, ми думали, що се місце належить до отсього чоловіка“. На се відізвав ся міхоноша: „На Бога, я побачив се місце перший раз нинї вечером, але волїв би був перевести сю ніч у ямах із відпадками, як тут“. Тодї подумали всі: „Нас сїм муштин, а їх тільки три жінки; запитаймо їх про те, а коли не схотять відповісти, првмусимо їх“. На се згодили ся всі крім Джаафара, який сказав: „Ся рада не добра, нехай роблять, що хотять. Ми їх гостї, а крім того вони звязали нас умовою. Отже піддаймо ся їй, до того ночі лишило ся вже дуже мало, а відтак кожний із нас піде своєю дорогою“. Потім кивнув на калїфа і сказав: „Ще тільки година часу, а завтра покличемо їх перед тебе і запитаємо про їх історію“. Але калїф не пристав на се, тільки відповів: „Я не можу видержати, аби так довго ждати, не знаючи, що все те значить“. Так вони

розмовляли, аж запитали один другого : „Хто має їх питати?“ Один із них сказав : „Міхоноша“.

Дівчата чули, як вони говорили, і запитали їх: „Гей люди, про що говорите?“ На се міхоноша став перед панею дому і сказав : „Я питаю тебе і заклинаю на Бога, поясни мені, чому ти била, ті дві суки, а потім цілувала і чому твоя сестра була бита батогом? Се моє питане; спокій із тобою!“ Тоді пані дому запитала иньших присутних : „Чи се правда, що він говорить про вас?“ Всі крім Джаафара, який мовчав, відповіли : „Так“.

Вчувши їх слово, дівчина сказала : „На Бога, гості, ви образили нас тяжко, бо-ж ми вам перед тим поставили умову, що хто говорив би про річи, які його нічого не обходять, мусіти-ме також вислухати річий, які йому не сподобають ся. Чи не досить, що ми вас приймили до свого дому і дали вам їсти наш хліб? Але се не так ваша вина, як вина того, що вас привів сюди“. Відтак закотила рукав вище ліктя і тупнула три рази до землі, після чого отворили ся двері бічної кімнати і вийшло сім невільників із голими мечами в руках. Вона закликала до них : „Позв'язуйте їм руки на плечах, бо

за багато говорили, і прив'яжіть одного до другого". Виповнивши її наказ, невільники закликали: „О заслонена, позволь нам стяти їм голову". Вона відповіла: „Дайте їм іще час, аби я запитала їх, хто вони, заки постинаєте їм голови".

Тоді міхоноша почав просити: „На Бога, моя пані, не вбивай мене за вину інших! Всі согрішили і провинили ся, тільки я ні. На Бога, наша ніч була би перейшла так приємно, коли-б не були сюди влїзли ті жебраки, які можуть ціле місто зробити пустинею". І почав співати:
„Як се гарно для могучого прощати,
особливо такому, що не має помічника!
На сьвятість нашої любови заклинаю
[тебе,
не вбивай другого за чужу вину.

Одинацята ніч.

При тих віршах міхоноші дівчина усміхнула ся і промовила, приступаючи до них ближше: „Розкажіть менї про себе; ваше жите не тревати-ме довше гѣдини, а коли ви не могучі і знатні у своїм народї або навіть не намісники, ваша кара

була би прискорена“. На се сказав калїф: „Горе тобі, Джаафаре, скажи їй, хто ми, бо инакше скаже нас повбивати“. Джаафар завважив: „На що ми по часті їй заслужили.“ Але калїф відповів: „В поважній хвилі не треба жартувати, все в своїм часі“.

Тепер приступила дівчина до жебраків і запитала: „Чи ви брати?“ Вони відповіли: „Нї, на Бога, ми чужі факіри“. Вона звернула ся до одного з них і запитала: „Чи ти з роду одноокїй?“ Він відповів: „Нї, на Бога, з утратою мого ока дивна історія. Се така історія, що повинна бути записана шпилькою в кутках очей, аби послужити за науку всім тям, що хотять навчитися“. Відтак запитала другого і третього і вони їй відповіли так само як перший, додаючи: „Ми всі з иньших країн, наша історія дивна і наші пригоди чудні“. Тодї дівчина сказала до них: „Кождий із вас нехай розкаже свою історію і чого прийшов до нашого дому, відтак нехай попрощається і йде своєю дорогою“.

Перший, що виступив, був міхоноша. „Моя панї“, почав оповідати, „я міхоноша; господиня замовила мене і привела тут, відтак пережив я з вами, що знаєте.

Се ціла моя історія; супокій із вами“. Вона відповіла: „То попрощайся і йди своєю дорогою!“ Але він сказав: „На Бога, не піду швидше, аж почую історію своїх товаришів“.

Тоді виступив перший жебрак і почав оповідати:

Історія першого жебрака.

„Знай, моя панї, причина, чому я підстриг гладко свою бороду і стратив одно око, така: Мій батько був королем і мав брата, що був королем иншого міста. Припадок хотїв, що моя мати вродила мене того самого дня, коли вродився також мій стривечний брат. Від тоді минули дні і роки, заки ми повиростали. Від часу до часу відвідував я звичайно свого стрія і перебував у нього по кілька місяців. Коли я раз знов прибув до нього, мій брат прийняв мене як найліпше, казав для мене забити ягня й очистити вино. Коли ми так сидїли при винї і воно почало показувати на нас свою силу, — сказав до мене брат: „О мій брате, маю до тебе велику просьбу і хотїв би, аби ти менї не відмовив“. Я відповів: „Я готов“. Він відібрав іще від мене найсвятїйшу присягу, потім устав і за

короткий час вернув ся з убраною й наперфумованою дамою в дорогій одіжи. Дама лишила ся за ним, а він приступив до мене і сказав: „Візьми отсю дівчину і йди з нею на кладовище“ й описав його мені так, щоб я його пізнав, а відтак іще нагадав, аби я там ждав на нього“. Я не міг йому відмовити, ані задля присяги про ніщо питати, тому взяв дівчину і пішов із нею на кладовище. Коли ми там сіли, надійшов мій брат із чашкою води, торбою з вапном і топором. Підійшов до гробу серед кладовища і отворив його топором. Опісля відкладав каміне на бік і копав топором так глибоко в землі, аж отворив малі двері, під якими було видко сходи. Тоді звернув ся до дівчини і сказав: „Вставай і чини, що вибрала“. А коли вона йшла долі сходами, він обернув ся до мене і сказав: „О мій брате, доверши своєї доброти і коли я вже буду на долині, поклади плиту на своє місце і на неї землю, як перед тим, тоді довершиш своєї прислуги. А вапно в тій торбі розроби з водою і замуруй гріб знов так, як перед тим, щоб ніхто не побачив і не сказав: Се новий отвір у старім гробі. Цілий рік працював я над тим і приготував там щось, що лише Бог знає. Се моя

Тисяча й одна ніч.

8

просьба до тебе“. Відтак закликав іще до мене: „Нехай Бог довго держить тебе при життю!“ і зійшов долі сходами. Коли зник із моїх очей, я поклав плиту знов на своє місце і робив, як він казав, аж доки гріб знов не виглядав так, як перше. Тоді вернув я назад до замку свого стрія, який як-раз тоді був на ловах, і положив ся спати. Але рано згадав я про минулий вечір і цілий випадок із моїм братом і жалував того, що зробив, коли вже жаль не міг нічого допомогти. Неспокій загнав мене знов на кладовище, одначе мимо старанного шуканя не міг я аж до ночі віднайти гробу. Вернувши до замку, не міг я з жури за своїм братом ані їсти ані пити; у глибокім смутку перебув я ніч і другого дня пішов знов межі гроби, роздумуючи про вчинок брата й дуже жалуючи, що я його послухав. Я перешукав ціле кладовище, одначе не знайшов гробу; так робив я сім днів, доки з жури мало не збожеволів і тільки в виїзді й повороті до батька бачив потіху. Одначе в хвилі, коли я наближав ся до міста свого батька, напала на мене громада людей і звязала мені руки на плечах. Я зовсім одурів, бо-ж мій батько був султаном того міста і ті люди були слугами мого батька і мо-

Їми невільниками. Дрожачи зі страху перед ними подумав я собі: „Що могло стати ся мому батькови?“ Коли я запитав людей, що мене увязнили, про причину, з першу не дістав ніякої відповіді, аж по якімсь часі один із них, що був давнійше моїм слугою, сказав: „Час осамотив твого батька, військо зрадило його, везир казав його стратити, а ми тут чатували на тебе, доки не прийдеш“. Відтак узяли мене і завели перед везира, що казав стратити мого батька, а я задля нещасної новини про батька був неначе без душі. А межи везиром і мною була здавна ненависть із такої причини: Моя найбільша приємність була стріляти з лука. Коли я так одного дня стояв на даху свого замку і побачив, як на дах замку везира, що також стояв на горі, летів птах, захотів його вцілити; але куля хвибила і поцілила везира в око, що виплило, як се порішила доля і призначене і як се говорить поет :

„Нехай доля робить, що хоче,
а ти будь задоволений усім, що зсилає
[Фатум!

Не тїш ся нічим і не смути ся нічим,
бо ніщо на землі не тревале.

Або як иньший говорить :

„Ідемо стежкою, яка нам приписана,
і кому приписана яка стежка, той мусить
[нею йти.

Кому смерть призначена в якимсь краю,
той не умре в ніякім иньшійм краю, тіль-
[ки там.

Коли я вистрілив везирови око, він не міг нічого сказати, бо мій батько був королем міста. Се була причина ненависти між нами обома.

Коли-ж я тепер стояв перед ним із звязаними руками, він наказав стягти мені голову. На се сказав я до нього: „Хочеш мене невинного стратити?“ Він відповів: „Яка вина більша від отсеї“, і показав на виплиле око. Я сказав: „Я не вчинив сего навмисне“. А він відповів: „Коли ти не вчинив сього навмисне, то я тепер вчиню навмисне“, і закликав: „Приведіть його до мене!“ Коли мене привели перед нього, він зацхав свій палець у мое лїве око і від тої хвилі я осліп, як мене тут бачите. Відтак казав мене звязати, покласти до скрині і сказав катови: „Візьми його, витягни свій меч, завези його перед місто і зітни, що-

би звірі з'їли його трупа". І так кат мене взяв і завіз перед місто, де мене звязаного на руках і ногах витягнув зі скрині і хотів завязати мені одно око, аби мене стяти. Тоді я зі сльозами виголосив вірші:

„Я зробив вас сильним панцирем для
[стріл ворогів,

одначе ви стали вістрями їх стріл.

І я сподівався при кождім ударі, який
[спадав на мою правицю,

що ви будете моєю лівцею.

Держіть здалека від мене мову грішника
і покиньте моїх ворогів, що пускають
[стріли против мене!

А коли не хочете боронити мого життя пе-
[ред напастю моїх ворогів,

то захуйте ся спокійно, ані против них,
[ані за ними!“

І додав іще отсі вірші:

„Я взяв собі братів за панцир
і вони були ним, але для моїх ворогів.
Вони видавали ся мені стрілами, що ні-
[коли не хибляють,

і були ними, але їх ціль мов серце.

Вони говорили: Наші серця чисті,

і се правда, але чисті від любови до мене.
Вони говорили: Ми спішили з усею си-
[лою,
се правда, але на мою згубу.“

Коли кат, що був також катом у
мого батька і для якого я все був доб-
рий, почув мої вірші, почав нарікати:
„Ах, мій пане, що я можу зробити, не-
вільник, який стоїть під наказом!“ Від-
так сказав до мене: „Ратуй своє житє
і не вертай ніколи до сего краю, щоб не
погубити себе й мене, як каже поет :

„Ратуй своє житє, коли боїш ся згуби,
і нехай дїм голосить смерть того, що йо-
[го збудував!
Свій край легко можеш замінити за инь-
[ший,
але за своє житє не знайдеш заміни.
Мене дивує, коли хто живе у погордже-
[нім домі,
адже божа земля така широка.
Але чия доля має сповнити ся в якимсь
[краю,
той не умре в ніякім иньшійм краю, тіль-
[ки там.

Коли він так промовив до мене, я поцілував його в руку, але не вірив у свій ратунок швидше, доки не втік звідти. Страта ока видала ся мені мала в порівнанню з визволенем від смерти і я вандрував без перестанку, аж доки знов не прибув до міста мого стрія і розповів йому все, що трапило ся мому батькови і як я стратив око. Він заплакав голосно і сказав: „Ти ще побільшив мій смуток і журу, бо бачиш, твій брат від кількох днів пропав і я не знаю, що з ним стало ся; ніхто не міг мені дати про нього звістки“. І почав знов плакати, аж зімлів, а коли прийшов на ново до себе, сказав: „О мій сину, я вже глибоко засмучений задля твого брата, а ти звісткою про свою і свого батька долю додав до мого смутку новий; одначе, мій сину, око ще не жите“. Тепер я не міг довше мовчати про брата, бо-ж він був його батько, і так я розповів йому все, що знав про нього. Мій стрій дуже втішив ся тою звісткою про свого сина і сказав: „Покажи мені гріб“. Я відповів йому: „На Бога, мій стрію, я не знаю, де він, я ходив його шукати кілька разів, але не міг віднайти того місця“. Та все таки пішли ми оба, — стрій і я, на кладвище і коли я почав розглядати ся на

право й на ліву, пізнав гріб. Врадувані пішли ми оба, відгорнули землю, підняли плиту і зійшли пятьдесят ступнів у долину. Коли ми прийшли до кінця сходів, ударив нас дим, який затьмив нам вид. Але мій стрий вимовив слово, яке кожного, що його вимовить, береже перед боязною і яке звучить: Нема влади й сили тільки в Бога, високого й великого! Тоді пішли ми далі, аж зайшли до салі, наповненої мукою, зерном, стравами і т. и. На середині салі стояло ліжко, закрите заслоною. Коли мій стрий заглянув до ліжка, побачив там свого сина й дівчину, що зійшла з ним, у міцних обіймах, одначе були вони спалені на вуголь, неначе-б їх кинув у огненну яму. Побачивши їх так на ліжку, стрий почав плювати своєму синові в лице, кажучи: „Добре тобі так, ти проклятий! Се кара сього сьвіта, але кара там буде ще більша й довша“.

Дванацята ніч.

Відтак почав бити свого сина сандалами, хоч той лежав чорний як вуголь, так що я здивований тим сказав: „На Бога, мій стрію, твоє серце легко пере-

носить смуток, коли тимчасом мій ум і мої думки про долю твого сина, що з тою дівчиною перемінив ся в чорний вуголь, не можуть знайти спокою. Чи вже тобі не досить, що ще беш його своїми сандалами?“ На те він відповів мені: „О мій сестрінку, бачиш, отсей мій син від дитинства чув пристрасну любов до своєї сестри. Я наказав йому се, думаючи собі: „Тепер вони ще молоді“. А коли вирости й допустили ся того сорому, я з-першу не міг сему повірити, коли почув се, але все таки строго його поганьбив, говорячи: „Стережи ся того сорому, якого анї не допустив ся ніхто перед тобою анї не допустить ся по тобі, бо в ганьбі й соромі жити-мемо між королями аж до смерти і наше імя далеко й широко буде обезславлене подорожними. Уважай, щоб не допустив ся того, бо розгніваю ся на тебе і скажу тебе стратити“. І я відділив їх строго від себе, але та проста розпусниця занадто вже його любила і чорт мав її вже у своїй власти. Коли він побачив, що я держу його здалека від неї, приладив потайки се підземне місце, наносив, як бачиш, їди і скористав із моєї неуваги підчас ловів. Але Правдивий, —

хвала йому, Високому! — загну́вав ся на них і спалив їх. Одначе кара там буде ще твердша і довша“. Тоді залляли ся ми оба горячими сльозами і він сказав до мене: „Ти будеш моїм сином на його місци“.

На хвилю попав я в задуму про сьвіт і долю, як везир забив мого батька і заняв його місце, як я стратив око, яке диво скоїло ся з сином мого стрія, — і дав волю сльозам. Відтак вийшли ми звідти, поклали камінну плиту на своїм місци, присипали її землею і закрили гріб знов так, як був перед тим. Одначе ледви ми вернули до палати, почули бубни і труби, гальоп їздців, а сьвіт від кінських копит покрив ся хмарами диму. На нас неначе вдарив грім, бо ми не знали, що се значить. Коли король запитав про се, йому відповіли: „Везир твого брата вбив його і все його військо, а тепер несподівано напав із своїм військом твоє місто. Населене міста не могло йому оперти ся і піддало ся“. Вчувши те, подумав я собі: „Коли впаду йому в руки, скаже мене вбити“. Мій смуток збільшив ся ще на згадку про долю моїх родичів і я не знав, що робити. Бо коли-б я тільки показав ся, то нарід у місті і військо мого батька легко мене пізнали-б і вби-

ли-б. І так не бачив я иньшого способу ратунку, як обстригти бороду, змінити одіж і тікати з міста. Я вибрав ся в дорогу до сього міста спокою, чи мене хто не завів би перед князя вірних і калїфа, пана всего сьвіта, щоб я оповів йому свою історію і всі свої пригоди. Сеї ночі прибув я сюди і став безрадний, не знаючи, куди йти, коли нагло побачив того жебрака. Я привитав його і сказав: „Я чужий“. Він відповів: „Я тут також чужий“. Коли ми так розмовляли із собою, приступив нагло наш третій товариш, привитав нас і сказав: „Я тут чужий“. Ми відповіли йому: „Ми також чужі“, і йшли разом далі, аж заскочила нас ніч, а доля завела нас до вас. Се причина, чому я обстриг свою бороду і стратив око“.

Коли він скінчив своє оповідане, дівчина сказала до нього: „Попрощай ся і йди своєю дорогою!“ Але він відповів: „Не піду швидше, аж почую історію иньших“. І всі дивували ся його історії, а калїф сказав до Джаафара: „На Бога, щось подібного до пригод того жебрака я не чув іще ніколи“.

Тепер виступив другий жебрак, поцілував землю і почав оповідати:

Історія другого жебрака.

„І я, моя панї, не вродив ся одноо-
ким, навпаки, зі мною скоїла ся дивна
історія, що коли-б її записати шпилька-
ми в кутках очий, була-б наука для всіх,
що хотять навчити ся. Я король і коро-
лівський син, я читав коран у сімох ви-
даннях, студіював книги всіх фахів під про-
водом найбільше вчених учителїв, займав
ся наукою про зьвізди, читав поетів і та-
кож усіх иньших наук так пильно учив
ся, що перевишив усіх сучасних. Мій
почерк] подивляли всі знавці письма,
моє імя розширило ся по иньших клї-
матах і краях, а моя слава між усіми
королями. Також король із Індії почув
про мене і прислав до мого батька по-
сольство з дарами, відповідними для ко-
ролів, аби мене запросити до себе. Мій
батько виправив мене з шістьма корабля-
ми і ми їхали цілий місяць водою, доки
не прибули на сушу. Там осїдлали ми
конї, які були взяли з собою на корабель,
наладували сїм верхоблюдїв дарунками
і пустили ся в дальшу дорогу. По корот-
кій їзді побачили ми хмару пилу, що
швидко розширяла ся і закрила цілу о-
колицю. Коли вона по якімсь часї розді-

лила ся, побачили ми шістьдесятьох їздців, грізних як льви. Придивляючи ся ближше, пізнали ми в них арабських придорожних розбійників, які вислідили нашу малу громаду з десятьма паками подарунків для короля Індії і напали на нас із голими списами.

Ми почали махати на них руками і кликати: „Ми послали в дорозі до славного короля Індії, не робіть нам ніякої кривди!“ Але вони відповіли: „Ми анї не з його краю, анї не стоїмо під його властю“, і повбивали кількох людей, а я з иньшими, одержавши поважну рану, втік, після чого Араби, не дбаючи про нас, забрали ся до нашого маєтку і наших подарунків. Щс-йно ще могучий, потягнув я у пониженю дальше, не знаючи навіть, куди, доки не зайшов на вершок гори, де сховав ся в якійсь печері аж до другого дня. Відтак пішов далї, аж зайшов до якогось багатого міста, яке якраз пишало ся у весняній красї цвїтів, бо зима із своєю студїню була вже минула. Я був радий, що прибув сюди, бо дорога була мене втомила і я геть пожовк від смутку. В такім змінєнім станї і непорадний, куди обернути ся, пустив ся я до одного кравця, що сидїв у своїм

склепі, і поздоровив його. Він відповів мені на привіт, прийняв мене радо і почав розпитувати про причину моєї подорожи по чужині. Я розповів йому все від початку до кінця, після чого він засумував задля мене і сказав: „Молодче, не давай нікому пізнати ся! Я бою ся за твоє жите, бо король отсега міста є найбільшим ворогом твого батька і ще має на нїм криваво пімстити ся“. Відтак дав мені їсти й пити, їв сам зі мною і забавляв мене аж до ночі, опісля приготував для мене комірку коло свого склепу і приніс мені, що потрібне до ліжка. Коли я перебув так у нього три дні, запитав мене: „Чи знаєш яке ремесло, яким міг би заробляти?“ Я відповів йому: „Я правник, учений, умію писати й рахувати“. Але він відповів: „Твоє знанє в нашім краю без користі, бо в нашім місті ніхто не дбає про науку або штуку писаня, тільки про гроші“. Я відповів: „На Бога, я не знаю нічого більше крім того, що сказав тобі“. Тоді він сказав: „Підпережи ся, візьми сокиру і шнур і шукай у степу палива; таким способом будеш удержувати ся, доки Бог не прояснить твоїх клопотів. Але не дай нікому пізнати ся, бо можеш стратити жите“. Я купив собі сокиру і шнур і прилучив ся до

кількох рубачів, яких він мені припоручив. Я виходив із ними у степ, рубав дерево і приносив його на голові до міста. Тут продавав його за пів динара, з чого часть видавав на страву, а решту відкладав і так перебув цілий рік. Коли я по році знов вийшов раз у степ, як звичайно, аби рубати дерево, попав на буйний ліс. Я зайшов у середину і почав копати кругом одного дерева, аби обкопати корінь з землі, аж тут моя сокира натрапила нагло на мідяний перстень. А коли я його обчистив із землі, побачив, що він був прикріплений до деревляних дверей. Я підіймив двері і побачив під ними сходи, пішов по них в діл, аж побачив перед собою браму; перейшов також через неї, аж побачив міцний замок і в нїм гарну як дорога перла дівчину, якої вид прогнав із мого серця всю журу, весь смуток і всі невдачі, так що я впав на землю перед її творцем за ту красу і принаду, в якій він сотворив її.

Побачивши мене, дівчина запитала: „Ти чоловік, чи джінні?“ Я відповів: „Чоловік“. На се вона сказала: „Хто привів тебе в те місце, в яким я вже сиджу двадцять пять літ і ніколи не бачила чо-

ловіка“. Вчувши її солодкі слова, відповів я: „О моя пані, Бог завів мене до твого дому, аби взяти від мене мою журу і мій смуток“, і я розповів їй усі свої пригоди від початку до кінця. Засмучена моїм положенням вона заплакала і сказала: „Я хочу розповісти тобі й свою історію. Знай, я дочка короля крайньої Індії, пана гебанових островів. Він віддав мене за-муж за мого стривчного брата, але весільної ночі пірвав мене і Фріт іменем Джарджаріс, син Раджмуса, син Іблїса, втік зі мною і заніс мене на отсе місце. Все, що мені треба із прикрас, одіжи, річий і меблів, страви й напиків, поприносив він сюди і приходить що десять днів, аби перебуть зі мною; коли я чи в день чи в ночі чого потребую то маю діткнути ся рукою тих двох ліній, написаних над альковою; і ще заки піднесу руку, він уже при минї. Нинї минуло чотири дні, як він останній раз був у мене, отже ще шість днів, заки знов прийде. Коли маєш охоту, остань ся на пять днів у мене, а відтак підеш, заки він прийде“. Я відповів урадований: „Добре“. Вона встала, взяла мене за руку і через лук над брамою повела до гарної та елегантної купелї. Побачивши купіль,

я скинув одіж і ввійшов туди, а вона сіла на матраці, а опісля й мені казала сісти коло себе. Відтак принесла цукрову воду з мошусом і подала страву, і ми обоє їли й розмовляли, доки вона не сказала: „Лягай спати і відпочинь, ти змучений“. Я послухав її і швидко заснув, забувши в почуванню подяки всі свої клопоти. Будячи ся, побачив я, що вона масує¹⁾ мені ноги, за що я почав просити для неї благословення. Відтак сиділи ми знов і розмовляли, доки вона не сказала: „На Бога, мені було під землею так тужно тих двадцять п'ять літ, підчас яких я не мала нікого, з ким могла би забавити ся. Але слава Богу, що післав мені тебе. Відтак заспівала:

Ах, коли-б ми знали про ваш прихід, кров
[вашого серця
були-б розпростерли або чорність нашого
[ока;
були-б розпростерли для вас як диван на-
[ші лиця,
щоб ваша дорога вела через наші вії.

---

¹⁾ Процедура, якій на Сході піддають ся радо також Європейці, бо вона осьвіжує ціле тіло. Тут, як і в иньших місцях, масоване ніг уживається, аби збудити.

Тисяча й одна ніч.

9

Почувши її пісню, подякував я їй, вільний від клопотів і смутку, які любов до неї зовсім прогнала з мого серця. Ми посиділи ще до ночі при вині, потім я перебув із нею ніч, із найгарнішою дівчиною, яку бачив у своїм життю. Коли ми обоє рано веселі збудилися, сказав я до неї: Чи не вивести-б тебе з тої підземної домівки на денне світло й увільнити від того джінні? Вона усміхнулася й відповіла: „Будь скромний і сиди тихо. На десять днів один для іфріта і девять для тебе“. Але я, опанований пристрастю, сказав: „Зараз розібю алькову з його фігурами, щоби іфрит з'явився і я міг його вбити; я знаменито вбиваю іфритів“.

Почувши мої слова, вона заспівала:

„Ти, що бажаєш розлуки, потерпи і не дай себе обдурити обіймами. Видержи, бо знак часу, се віроломність і кінець усякої любови розлука“.

Але я не вважав на слова, які вона співала, тільки зі всіх сих гримав до алькови.

Тринацята ніч.

Тоді вона закричала до мене: „Ах, тепер іде іфріт, чи не остерігала я тебе перед ним? Тепер бодай утікай і вийди там на сьвіт, звідки прийшов!“

Наляканий почав я тїкати, але в страху забув сандали й сокиру і коли вже переступив два ступні до гори, обернув ся за ними, але побачив, що земля розступила ся і з неї виліз поганий іфріт, який почав кричати: „Що то за галас, яким ти мене так налякала? Що тобі стало ся?“ Вона відповіла: „Нічого мені не стало ся, тільки стало мені чогось важко на серці і я хотїла напити ся трохи вина, аби розвеселити своє серце, а коли встала, аби взяти собі вина, впала на алькову“. Але іфріт відповів їй: „Брешеш, розпуснице!“ І почав розглядати ся по замку на право й на лїво, а побачивши сандали й сокиру, крикнув: „Що се, як не річи чоловіка! Хто до тебе приходив?“ Вона відповіла: „Одно і друге бачу аж тепер, мабуть ті річи висїли на тобі“. Іфріт відповів: „Се зовсім пуста балаканина, на яку я собі не позволю, ти розпуснице!“ І розібрав її до нага і привязав за руки й за ноги до чотирьох палїв, аби битем примусити її признати ся. Я не

міг слухати її плачу і дрожачи та вагаючи ся пішов горі сходами. Вийшовши на гору, поклав я двері на своє місце, наклав їх землею і дуже жалувал того, що зробив, думаючи про дівчину та її красу і як її той проклятий, з яким перебула двадцять п'ять літ, бив через мене. Відтак подумав я також про свого батька й його королівство та як я став рубачем і виголосив вірш:

„Коли доля насилає тобі клопоти,
пам'ятай, нині бачиш щастя, а завтра не-
[долю“.

Відтак вернув я до свого товариша, кравця, якого застав, що ждав на мене, сидючи немов на сковороді. „Цілу ніч“, сказав він, „було моє серце при тобі; я боявся, що тобі стало ся яке нещастя від дикого звіра або щось подібне; дякувати Богу за твій ратунок!“ Я подякував йому за його співчуття і пішов до своєї кімнати, аби там зібрати думки про свою пригоду, лаючи себе, що гримав до алькови. Але нагло прийшов до мене мій приятель, кравець, і сказав: „В склепі стоїть якийсь чужий чоловік, що хоче говорити з тобою; він має твою сокиру і шнур. Він приніс

їх до рубачів і сказав: „Вийшовши рано, коли муеццін кликав на молитву, пошпотав ся я о ті річи. Я не знаю, чиї вони, отже поведіть мене до їх властителя“. Рубачі привели його до тебе і тепер він у моїм склеці. Вийди до нього, подякуй йому і візьми свою сокиру і шнур“. Почувши його слова, змінив ся я на лиці і пожовк; тимчасом уже розступила ся земля моєї кімнати і з неї вийшов той чужий чоловік; то не був ніхто иньший, тільки Іфріт. Він знущав ся над дівчиною як найгірше, а коли вона все таки нічого не видала, він узяв сокиру і шнур і сказав до неї: „Як я Джарджаріс із роду Ібліса, так приведу сюди властителя тої сокири і шнура“. І так, як було сказано, підійшов він рубачів і допитав ся до мене. Не питаючи нічого, захопив мене, полетів зі мною в гору, відтак у діл, крізь землю, коли я тимчасом нічого не чув, і в кінці став зі мною в замку, де я був і де тепер побачив нагу дівчину, що лежала в крові, від чого мої очі заплили сльозами. Іфріт ухопив її і крикнув: „Ось, розпустице, твій коханець“. Вона поглянула на мене й відповіла: „Я не знаю його і тепер перший раз його бачу“. Іфріт сказав до неї: „Я так набив тебе, а ти ще не хочеш признати ся?“ Але вона

повторила: „Я не бачила його ніколи в своїм життю; Бог не дозволяє говорити на нього неправду“. На се відповів іфріт: „Коли його не знавш, то візьми той меч і відітни йому голову“. Вона взяла меч і прѣступила до мене, а менї плили слѣози по лицю і я дав їй знак очима. Вона так само дала менї знаком зрозуміти: „Ти все те навів на нас“. Тодї я на ново дав їй пізнати своїми очима, що тепер година прощенья і німою мовою сказав те, про що говорять вірші:

„За мій язик говорить мій вид, щоб ви
[знали,
і показує вам ясно, що криєть ся у моїй
[груди.
Коли ми стрітили ся зі слѣозами в очах,
я мовчав, але мої очі голосили тобі мою
[любов.
Своїми очима говорить вона до нас ви-
разною мовою,
я даю їй знак пальцем і вона мене добре
[розуміє.
Наші повіки залагоджують усї наші зно-
сини,
ми німі, але любов говорить“.

Коли дівчина зрозуміла ту мою мову при помочи знаків, кинула меч із рук,

о пані, а іфріт подав його мені, кажучи: „Відрубай їй голову, то пушу тебе й не буду мучити“. Я відповів: „Добре“, взяв меч і йдучи жваво до неї, підніс руку, але вона промовила до мене очима: „Я тобі не вкоротила твого права“. Мої очі заплали сльозами і я сказав: „О сильний іфріте і могучий герою, коли жінка, що має мало розуму й релігії, вважає недо-зволеним відтяти мені голову, як же се може бути мені дозволене, коли я її ні-коли перед тим у своїм життю не бачив! Ніколи сего не зроблю, хоч-би мав випити нещасну чашу смерти“. „Ви любите ся“, закричав іфріт і взяв меч тай відрубав дівчані одну руку; потім відрубав їй другу, відтак праву і ліву ногу, за кож-дим ударом один із чотирьох її членів, а я мусів на се дивити ся і так само був певний власної смерти. Ще раз поздоро-вила мене очима, а іфріт, побачивши се, закричав: „Ти кокетувала очима“, і від-тяз їй голову. Тоді звернув ся до мене і сказав: „Чоловіче, наша віра дозволяє нам забити розпусну жінку. Ту дівчину пірвав я собі підчас її весільної ночі, коли мала дванацять літ; вона не знала нікого крім мене, що приходив до неї що десять днів на одну ніч в одіжж чужинця. Коли я переконав ся, що вона мене зрадила,

мусіла згинути. Що до тебе, то я не певний, чи ти мене з нею зраджував, але зі здоровою шкірою не можу тебе ніяк звідси пустити, проте проси, яку хочеш мати кару“. Вритуваний дуже його словами, о пані, запитав я, горяче бажаючи прощення: „Про що маю тебе просити?“ Він відповів: „Проси, в яку постать маю тебе зачарувати, в пса, осла чи малпу?“ Я відповів йому, горяче бажаючи прощення: „На Бога, коли ти мені простиш, то й тобі Бог простить із огляду на те, що ти простив мослемови, який не зрбив тобі ніякої кривди“. І я кинув ся йому до ніг, запевняючи про свою невинність, але він сказав: Не балакай довго зі мною! Смерти не бій ся, але дарувати тобі не можу і ти будеш без ласки і милосердя зачарований“.

І розколов землю і полетів зі мною так високо в небо, що земля виглядала підімною як миска з водою; відтак поклав мене на гору, взяв трохи землі, пошептав щось над нею і посипав мене нею, говорячи: „Опусти отсю свою постать і прийми постать малпи“, і в тій самій хвилі я став столітньою малпою. Побачивши себе в тій відражаючій постаті, заплакав я над своєю долею, але зніс жорстокість часу, знаючи, що час нікому

не вірний. Я зійшов із вершка гори і вандрував цілий місяць, доки не прийшов на беріг моря. Постоявши там хвилю, побачив я серед моря корабель, який при добрім вітрі плив як раз до берега. Я сховав ся за скалою, доки він не причалив, а відтак скочив на корабель. Тоді один із людей закричав: „Геть із корабля з тим післанцем нещастя!“ Другий: „Забиймо його“, а третій: „Я зарубаю його мечем“. Але я вхопив за кінець меча і заплакав, аж сльози почали плисти по лиці. Побачивши се, капітан змилосердив ся надімною і сказав до них: „Гей, купці, ся малпа шукала в мене пристановища; я їй даю його і беру її під свою опіку; нехай ніхто не заходить їй у дорогу і не робить їй нічого злого!“ Капітан обходив ся все зі мною приязно, а я все розумів, що він говорив і сповняв кожде його бажанє тай обслуговував його на кораблі. Після п'ятнадцятидневної їзди під добрим вітром задержали ся ми коло великого міста, якого мешканців міг би хиба Бог почислити. Та ледви ми стримали корабель у пристани, коли прибули до нас на корабель мамелюки від короля того міста і привитавши купців із щасливим приїздом, сказали: „Наш король, який бажає вам щасливої їзди, посилає вам сей звій паперу й наказує,

аби кождий із вас написав на нїм одну стрічку“. Вчувши те, вирвав я їм звій із рук, як стояв у своїй малпячій постаті. Боячи ся, що я можу звій піврати і кинути в море, кинули ся вони з криком за мною, аби мене вбити, але я старав ся дати їм пізнати, що хочу писати. Тодї сказав до них капітан: „Нехай пише; коли тільки буде шкратати, то наженемо його, а коли напише як слід, то я візьму його за сина, бо я ще доси не бачив мудрійшої малпи“.

Я взяв перо, помочив у чорнило і написав отсі вірші:

„Доля списала чесноти благородних,
твоїх чеснот іще ніхто доси не змірив.
Нехай тебе Бог ще довго заховає для
[людськості,
бо ти найліпший батько чеснот“.

Іньшим письмом написав я отсі вірші:

„Він держить перо, яке наповнює благо-
[словенєм усі клімати,
його підпис приносить зиск усім істотам.
З кінців його пальців бють три жерела,
які пливають із благословенєм у всі стрефи“.

Відтак третім письмом отсі вірші:

„Нема писаря, який не був би смертний,
але час заховув, що написала його рука.
Тому пиши своїм письмом тільки те,
вид чого втїшить тебе підчас воскресеня“.

В кінці ще четвертим письмом отсі вірші:

„Коли отвираєш каламар могучости і ща-
[стя,
то нехай твоє чорнило буде повне доброти
[і благородности.
Пиши тільки добре, коли тільки можеж,
таким письмом збирає собі писар найлїп-
шу пошану.

Коли я їм опісля віддав звій паперу,
вони вернули з ним до короля, якому зі
всіх письм на тім звою ніяке не подобало
ся так як мое, і він наказав свому окру-
женю: „Підїть до писаря отсих віршів,
уберїть його в отсю одїж, посадїть на
мула і приведїть у почеснім походї до
мене“. Вчувши ті слова короля, почали
вони сьміяти ся, так що король промовив
до них розгнїваний: „Як се, я даю вам
наказ, а ви сьмієте ся з мене?“ На се
вони йому відповіли: „О королю, ми не

сьміяли ся з твоїх слів, але той, що написав ті вірші, малпа, а не людська істота; та малпа є в капітана на кораблі“. Король здивував ся дуже тими словами і трясучи ся від радості, сказав: „Ту малпу мушу купити“, і післав людей з мулом і з одїжю на корабель, наказуючи їм: „Мусите конче убрати його в ту одїж і на мулі привезти до мене“. Прибувши на корабель і взявши мене від капітана, убрали мене в одїж, чим усї люди так здивували ся, що пороззявляли роти і мали з мене забаву. Коли відтак приведено мене перед короля і я його побачив, поцілував перед ним тричі землю, після чого він казав менї сїсти. Я присїв на колїна, так що присутні, а найбільше король, дуже дивували ся моїй приличности.

Опісля король наказав, аби усї присутні крім одного євнуха й одного мамелюка геть забрали ся і замовив обід. Коли принесли стіл із усїм, чого тільки серце бажає і чим око радуєть ся, король дав менї знаком наказ: „Їдж!“ Я встав, поцілував сїм разів перед ним землю, сїв і їв із ним, а коли знов стіл забрали, я пішов умити собі руки, відтак узяв чорнило, перо і папір і написав отсї вірші:

Миски з бараниною, се антідот на не-
[дугу,
а солодкі чаші, се найвисша ціль моїх
[надій.

Ах, моє серце, коли накривають стіл
і канафа¹⁾ купавть ся в маслі й у меді!“

Крім того написав я ще отсі вірші:

„За тобою одною моя туга, о канафо,
як міг би я без тебе знести житє!
Тому будь моєю стравою в день і в ночі
і нехай дощ пє все твоя нива!“

Написавши се, встав я і сїв собі на
бік, а король читав, дивуючи ся і за-
кликав: „Чи справді малпа може так
елєгантно висловлювати ся і мати таке
гарне письмо? На Бога, се чудо над чу-
дами!“ Відтак принесли королеви шахи
і він запитав мене: „Вмієш грати?“ Я
притакнув головою, приступив, упорядку-
вав фігури і дав йому за двома тягами
мата. Король, збентежений до решти, за-
кликав: „Коли-б отся малпа була чоло-
віком, то без сумніву перевисшила би всіх
сучасних“. Відтак сказав евнухови: „Йди
до своєї панї і скажи: Король каже тобі
через мене прийти до нього і придивити

---

²⁾ Рід паштету.

ся тій дивній малпі“. Коли евнух увійшов із своєю панею, та побачивши мене, звідслонила своє лице і сказала: „О мій тату, чому тобі подобало ся показувати мене чужим мущинам?“ Король відповів: „Моя дочко, тут тільки малий мамелюк, евнух, що тебе виховав, і я сам, твій батько, чого-ж заслонюєш своє лице?“ А вона відповіла: „Бачиш, та малпа, се син короля; його батько називає ся Аймар, пан внутрішних гебанових островів; його зачарував іфрит Джарджаріс із роду Іблїса, вбивши перед тим свою жінку, дочку короля Акнама. Сей, що його вважаєш малпою, се вчений і мудрий чоловік“. Король, здивований словами своєї дочки, поглянув на мене і запитав: „Чи се правда, що вона про тебе говорить?“ Я притакнув головою і заплакав. Тоді запитав він свою дочку: „Звідки знаєш, що він зачарований?“ Вона відповіла: „Мій тату, коли я ще була мала, була в мене стара, мудра чарівниця, яка навчила мене на память чарів, так що я знаю сто сімдесять чарів, із яких найменший вистане, аби каміне твого міста поносити за гору Каф, а саме місто поремінити в глибоке море, в яким мешканці міста пливали-б рибами“. На се сказав її батько: „На правдивість божого імени заклинаю тебе,

увільни нам того молодця, щоб я міг зробити його своїм везиром! Але як ти набула те знанє, що я про се нічого не знав? Та увільни його, щоб я зробив його везиром, бо він гарний і розумний молодець“. Вона відповіла: „Дуже радо“.

Чотирнацята ніч.

І взяла ніж, на яким були написані гебрейські імена, й описала ним серед салі колесо; відтак нарисувала в колесі імена і талісмани і почала говорити над ними форми заклятя і незрозумілі слова. За хвилю стало кругом нас у замку так темно, що нам здавало ся, що цілий сьвіт затьмив ся, і нагло на наш жах злетів до нас іфрит у своїй відражаючій постаті, з руками як вили, з ногами, як щогли корабля і з очима, як дві огненні лампи. Дочка короля закликала до нього: „Не будь поздоровлений і не витай нам!“ На се іфрит відповів їй: „Зраднице, ти чого зломила присягу? Чи ми не присягли собі не входити одно другому в дорогу?“ Вона відповіла: „Проклятий, коли я тобі присягала?“ А іфрит їй у відповідь: „Візьми, що тобі належить ся!“ і перемінив ся у льва, який з отвертою пащею кинув ся

на дівчину. Але вона вимкнула собі швидко один волос і пошептала щось над ним; тоді волос перемінив ся в меч, яким вона зарубала льва. Тоді голова льва перемінилася в скорпіона, після чого дівчина перемінилася в велику гадюку й кинулася на проклятого. Після горячої боротьби перемінив ся скорпіон в орла, а гадюка стала коршуном, який пустив ся за орлом. За хвилю перемінив ся орел у чорного kota, а дівчина в вовка. Обое уганяли якийсь час по замку і завзято били ся, опісля кіт, чуючи ся побідженим, перемінив ся в велике червоне гранатове яблуко, яке впало у заглиблене фонтани. Вовк кинув ся за ним, а яблуко полетіло високо в гору і впало на поміст замку, так що розбило ся і його зернята розсипали ся по цілій землі. Тоді вовк перемінив ся в когута і почав дзьобати зернята. Одначе завдяки призначеню одно зерно сховало ся на краю фонтани. Коли когут видзьобав зернята, почав кричати і бити крилами і давав нам дзьобком знак, одначе ми не розуміли, чого він хоче. Тоді підніс він такий голосний крик, що ми думали, що замок завалить ся над нами і став бігати по помості замку, доки не знайшов того зерняти, що було сховало ся на краю фонтани. Але коли

підскочив до нього, аби його дзюбнути, зерня впало в заглиблене з водою, перемінило ся в рибу і пірнуло. Когут перемінив ся тепер також у велику рибу, що пустила ся за тамтою і на якийсь час зникли обі. Нагло почули ми голосний крик, від якого задрожали, і іфріт показав ся зараз у постати огненного полумя, яке вдарило на дівчину, що також швидко перемінила ся в полумя, випускаючи огонь із уст і дим та огонь із ніздрів та очий. Боячи ся, щоб не спалено нас на смерть, хотіли ми пірнути в воду, але іфріт, кричучи з огню, вже прискочив до нас на ліван*), дуючи в наше лице огнем. Одначе дівчина дігнала його і почала також сипати на нього огнем, так що на нас падали іскри від них обоїх. Її іскри не шкодили нам, але одна з його іскор упала на мое око і випалила його, друга попала королеви в лице і спалила долішню часть, бороду з заростом і зуби, третя впала евнухови на груди і спалила його на місци. Певні смерти і без надії вратувати житє нагло почули ми чийсь голос: „Великий Бог, великий Бог, він дав побіду і поміч і опустив невірного, що не

---

*) Ліван, се часть салі, на оден ступінь висша від решти.

Тисяча й одна ніч.

10

вірив у Могаммеда, пана людськості!“ Ті слова говорила дочка короля, що спалила іфріта, якого ми побачили на землі як купу попелу. Тоді дівчина приступила до нас і сказала: „Принесіть мені миску з водою“. Коли їй принесено, промовила щось над нею, чого ми не розуміли, і по-кропила мене водою, говорячи: Силою правди й імени найвишого Бога будь виволений і приberi свою давнійшу по-стать!“ І я став чоловіком, як був перед тим, тільки одно мое око лишило ся зни-щеним.

Дівчина нагло закричала: „О мій тату, огонь, огонь! Я не можу довше жити, я належу до смерті. Коли б він був чоло-віком, я його зараз із початку була-б за-била. І я не втомила ся швидше, доки не спустила з уваги іранатового яблука та дзьобаючи зернята, не забула одного в яким було жите джінні. Коли-б я була його дзьобнула, він зараз був би згинув, але завдяки долі і призначеню я його не бачила і тому мусіла з ним видержати ще горячу боротьбу під землею, в повітрі і в воді. Скільки разів він пробував проти мене нових чарів, я уживала проти нього ще більших чарів, аж доки він не вхопив ся огню. Рідко коли той, проти кого ужи-вають сих чарів, виходить із житєм, од-

наче доля помогла мені проти нього, що я його перемогла і спалила, примусивши ще перед тим навернути ся до ісламу. Але тепер я вмираю і нехай вам Бог мене заступить!" І почала кликати о поміч против огню, аж нагло на її груди, а потім на лиці показала ся чорна іскра; коли діткнула ся лица, вона заплакала і сказала: „Присягаю, що нема Бога крім Бога, і присягаю, що Могаммед є посланець божий“. Коли ми відтак на неї поглянули, лежала вона як купа попелу коло купи попелу з іфріта. Ми засумували задля її смерти, а я бажав бути на її місци та щоб я ніколи не був бачив лица тої дівчини, яка зробила мені велику прислугу і тепер стала попелом, одначе божої постанови не змінити.

Видячи свою дочку купою попелу, король вирвав собі решту своєї бороди, бив себе в лице і рвав на собі одіж; те саме робив і я і ми оба оплакували її. Колиж увійшли дворяни і вельможі держави та побачили короля, як лежав зімлілий коло двох куп попелу, обступили його збентежені, доки він не прийшов до себе і не розповів їм що стало ся з його дочкою і з іфрітом. Їх біль був великий, і жінки і невільниці оплакували її сім днів. Опісля казав король виставити над попелом своєї дочки високий

мавзолей і сьвітити там сьвічки та лампи, а попіл іфріта розвіяти в повітрі і передати божому проклятю. Зараз потім король смертельно занедужав і аж за місяць позбув ся своєї недуги. Тоді закликав мене до себе і сказав: „Молодче! Ми жили як найприємнійше і певні перед змінами часу, доки ти не прибув сюди і до нас не приблизило ся нещастє. Бодай ми були ніколи не бачили тебе і твого відражаючого обличя, через що стали такі нещасливі! Найперше стратив я свою дочку, що була варта сто муштин, потім згоріло менї пів обличя і до того стратив я зуби, а в кінці мій слуга стратив житє. Але не твоя рука, тільки божа постанова зіслала те на всіх нас; слава Богу, що моя дочка увільнила тебе, хоч стратила при тїм житє. Але тепер, мій сину, йди геть із мого краю, бо досить того, що нас через тебе стрітило, хоч усе те було тобі й нам призначене; йди в супокою“.

І так я пішов, моя панї, геть від короля, не вірячи в свій ратунок і не знаючи, куди обернути ся. Всї мої пригоди прийшли менї знов на думку: як я найперше втік щасливо з дороги і мусїв цілий місяць вандрувати, доки не зайшов до міста як чужинець і стрітив ся з кравцем; як потім знайшов дївчину під землею

і визволив ся від іфріта, який, замість убити, зачарував мене, коротко кажучи, що мені трапило ся від початку до кінця; я подякував Богу, потішаючи ся тим, що око, се ще не жите. Пішовши до купелі й обстригши собі там бороду, вандрував я сумний через багато країв і міст, доки не зайшов до Багдаду, місця супокою, аби доступити до князя вірних та оповісти йому свою історію. Прибувши тут нічю, побачив я сього свого першого брата, як стояв безрадний. Я сказав йому: „Супокій із тобою! і розмовляв із ним, аж нагло надійшов до нас наш третій брат і сказав: „Супокій із вами, я чужий.“ Ми відповіли йому: „Ми також тут чужі і прибули сюди тільки сеї благословленої ночі“. І ми всі три пішли разом далі, не знаючи один історії другого, аж доля завела нас під отсі двері і ми зайшли до вас.

Отсе причина, чому я обстриг собі бороду і стратив око“.

Тоді пані дому сказала до нього: „Твоя історія дивна, тому попрощай ся і йди своєю дорогою!“ Але він відповів: „Не піду швидше, аж почую історію свого товариша“.

Тоді вийшов третій жебрак і почав оповідати :

Історія третього жебрака.

„Славна панї! Моя історія не така, як тих обох; моя історія ще дивнїйша, бо тих двох діткнула доля і призначене, а причина, задля якої я обстриг собі бороду і стратив око, лежить у тім, що я сам стягнув призначене і смуток на своє серце. Було се так:

Я король і королївський син. По смерті батька обняв я правління і панував над своїми підданими в справедливості і доброті. Одначе я дуже любив подорожувати на кораблі, бо моє місто лежало над широким морем, на яким кругом нас були порозкидувані острови із хоробрими мешканцями. Я захотїв раз для власної приємности відвідати ті острови і вибрав ся із десятима кораблями та провіантом на цілий місяць і плив уже двадцять днів, як одної ночі повіяли противні вітри. Але досвіта вітер затих і заки зійшло сонце, море успокоїло ся. Приблизивши ся до одного острова, висїли ми на беріг, зварили дещо їсти і перебувши там три дні, поплили далї. Так плили знов двадцять днів, після чого вода видала ся нам дуже надзвичайною, а капітан думав, що се вже чуже море. Наслїдком того

казали ми стражникови вилізти на щоглу і докладно оглянути море. По якімсь часі він зліз і сказав до капітана: „Капітане, по правій руці бачив я риби на поверхні моря, а далеко з моря виринали щось то чорне, то біле“.

Почувши сю звістку стражника, капітан кинув свій турбан на землю, почав рвати собі бороду і сказав до людей: „Дізнайте ся, що всі мусимо згинуть і ніхто з нас не вийде звідси з житєм“. І почав плакати і ми всі заплакали над своєю згубою. А потім сказав я до нього: „Капітане, розкажи-ж нам бодай, що оповідав стражник. Він відповів: О пане, знай, від тої ночі, в якій віяв аж до рана противний вітер, після чого ми два дні перебули на острові, заблудили ми і нема ніякого вітру, який нас уратував би від того, що нас завтра дожидає. Завтра допливемо до тої гори з чорного каменя, який називають магнетовим каменем. Струя з великою силою рве нас туди, кораблі розібють ся на кусники, а всі гвіздки з корабля полетять на гору і причеплять ся там, бо Бог вложив у магнетовий камінь тайну, яка полягає в тім, що все зелізо липне до нього. На тій горі з усіх кораблів, що порозбивали ся від давніх часів, в стільки зеліза, що лиш Бог один знає.

А над морем вистає мосяжна копула на десятьох стовпах, на якій стоїть їздець на мідянім кони і держить у руці мідяний спис, а з переду на грудях має оловяну таблицю, на якій вириті імена і талїзamani. Доки їздець сидить на кони, о їх силу, о королю, розбивають ся усі кораблі, що перепливають туди, люди гинуть, а все зелїзо з корабля причіпаєть ся до гори. Не швидше можна буде вратувати ся, аж хтось повалить їздця з коня“.

Коли капітан оповів нам се, моя панї, ми заплакали гірко і певні неминучої смерти, почали всі прощати ся зі своїми приятелями.

Другого дня рано приблизили ся ми до гори, а струя з цілою силою гнала нас на неї. Нагло надвечір порозбивали ся кораблі, їх гвіздки і все, що було на них із зелїза, полетїло до магнетового каменя, а ми пливали довкола. Найбільша часть із нас потонула, а ті, що остали при житю, приголомшені вітром і філями, не знали нічого про себе. Але мене, моя панї, вратував Бог великий, на горе, кару і пригоди, які він мені призначив. Я захопив ся одної з пливаючих кругом дощок, а вітер і филї викинули мене на гору в місци,

де дорога вирубана в роді сходів, вела на вершок.

Пятнацята ніч.

Призиваючи Бога великого, і з молитвою на устах пробував я йти в гору, чіпаючи ся заглиблень, а Бог наказав на той час затихнути вітрови і поміг мені, так що я щасливо і в найбільшій радості із свого ратунку дістав ся на вершок. Не гаючи ся пішов я під копули і подякував Богу, двічі падаючи на коліна з молитвою на устах, після чого заснув. У сні почув я, як хтось до мене сказав: „Сину Хассіба! Коли збудиш ся зі сну, копай під своїми ногами; знайдеш там мідяний лук і три оловяні стріли, в яких вириті талісмани. Візьми лук і стріли, стріль до їздця на копулі й освободи людськість від того злого нещастя. Коли влучиш в їздця, він упаде в море, а також лук випаде тобі з руки; та ти візьми і закопай його на давнім місци. Коли се зробиш, море зачне швидко прибувати, аж достигне вершка гори, а з ним припливе човен, у яким сидітиме те-ж спіжовий чоловік, але не той самий, що ти його повалив із коня. Він прибуде до тебе з веслом у руці і ти їдь із ним, але

не згадуй імени Бога великого. Він везти-ме тебе десять днів, аж завезе на море супокою. Там знайдеш когось, що завезе тебе до твого міста; одначе все те сповнить ся лиш тоді, коли не вимовиш імени Бога“.

Збудивши ся став я веселий, зробив, що мені сказав Ель-Гатіф*) і стрілив до їздця, який упав зараз у море. Лук випав мені з руки і я взяв і закопав його. Потім почало море бурити ся і підступати в гору, доки не досягнуло вершка гори, на яким я стояв. Я ждав із годину, а потім побачив серед моря човен, який плыв просто до мене, так що я хвалив Бога, великого. Коли човен надійшов, побачив я в нїм мідяного чоловіка, на якого грудях висїла мідяна таблиця з іменами і талїзманами; мовчки, не говорячи ані слова, всїв я в човен, а чоловік віз мене день, другий і третій, аж минуло десять днів і я побачив уже острови супокою. Тодї обхопила мене така велика радість, що я в надмірі її вимовив імя боже, кличучя радісно: „Нема Бога крім Бога! Так, Бог великий“! Але ледви я се сказав, як він скинув мене з човна і сам зник у глибинї.

---

*) Добрий демон, який дає подорожним добрі ради; властиво: той, що кличе.

Я вмів плисти і плив цілий день аж до ночі, доки не змучили ся мої руки і не втомили ся мої плечі так, що я мав уже потонути. Маючи певну смерть перед очима, висповідав ся я перед розбурханим морем, коли нагло захопила мене філя, висока як гора, і з волі Бога викинула на сушу. Я вийшов на беріг, викрутив свою одіж і розіслав її на ніч на землі, аби схла. Другого дня рано убрав ся знов і вибрав ся розглянути ся, куди йти. Я натрапив на буйне поле і ходячи кругом побачив, що знаходжу ся на малім острові серед моря. Тоді сказав я до себе: „Кождий раз, коли виратую ся з нещастя, попадаю в нове ще гірше“. Коли я ще роздумував про свою долю і бажав собі смерти, побачив нагло корабель із людьми. Я виліз на дерево і побачив, як корабель задержав ся і десять невільників вціло з лопатами на беріг та підійшло на середину острова. Тут прокопали вони землю, відкрили й отворили двері і вернули знов на корабель, винесли звідти хліб, муку, масло, мід і вівці, коротко кажучи, все, чого потребує чоловік, і ходили між кораблем та дверми, доки всего того не понесли до дверей. Відтак вийшли знов на сушу з найгарнійшими убраннями, а між ними був старець, якого час зробив слабо-

сильним, і якого рука спочивала в руці молодця, що був так скінчено принадний, гарний і досконалий, що його краса могла послужити за пословицю. Він був неначе сьвіжий риж, що всі серця чарує своєю досконалістю.

Всі вони зійшли в яму і були там зо дві години, а то й довше. Відтак невольники вийшли зі старцем, але без молодця і поклавши знов землю на своє місце, сїли на корабель. Коли вони відїхали і зникли з моїх очей, я злїз із дерева, підійшов до ями і доти порпав землю, доки не усунув її зовсім і побачив двері. Я відсунув їх і побачив під ними сходи, а коли я зійшов ними аж на долину, побачив там чисту комнату, застелену ріжними диванами, коверцями і шовковими матеріями. Молодець сидів тут сам один на високім мягкім сидженю, опертий о подушку і з вахлярем у руці, а перед ним лежали овочі, цьвіти і зїле. Побачивши мене, змінив ся він на лицї і пожовк, але я поздоровив його і сказав: „Не бій ся і не жури ся, мій пане; я чоловік як і ти і як і ти королївський син; доля завела мене до тебе, аби я тобі товаришив у твоїй самотї. Одначе, як се що ти живеш під землею?

Коли я запитав молодця такими словами про його історію і він переконав ся, що я така істота як і він, вернула йому краска його лица і він притягнувши мене до себе, сказав: „О мій брате, моя історія дивна і моя доля чудна. Мій батько дуже багатий купець, торгує дорогим каменем, має невольників і купців під собою, що їздять кораблями, веде інтереси з королями і має великий маєток; одначе не мав сина. Але одного разу снило ся йому, що буде мати сина, тільки його жите буде коротке. Засмучений збудив ся рано мій батько, а тої самої ночі моя мати приняла плід і вродила мене, коли скінчив ся час її вагітності. Зьвіздарі назначили день мого уродження і сказали до мого батька, який моїм уродженем дуже радував ся: „Отсей твій син жити-ме п'ятнацять літ, а опісля грозить йому небезпека; коли вратуєть ся перед нею, буде вратований. Доказ на те, що серед моря є гора, яка називаєть ся магнетовою горою. На ній стоїть їздець на мідянім коні, а на його шиї висить оловяна таблиця. Коли той їздець буде повалений з коня, за пятьдесят днів стратить твій син жите, і то з руки того, що повалить коня; він називаєть ся Аджіб, син короля Хассіба“.

Мій батько засмутив ся тим дуже, але казав мене як найліпше виховувати. Так минули роки і я скінчив п'ятнадцятий рік життя, коли мій батько перед десяти днями одержав звістку, що мідяний їздець упав і повалив його Аджіб, син короля Хассіба. На ту звістку мій батько гірко заплакав і з болю задля розлуки зі мною неначе збожеволів. Відтак прибув сюди з кораблем, збудував мені отсе мешкання під землею і привіз сюди все, що потрібно на час тих днів. Із п'ятдесятьох днів минуло вже десять, так що ще сорок днів тревати-ме для мене небезпека, а відтак він прийде сюди і забере мене. А все те вчинив він із боязни перед королем Аджібом, сином короля Хассіба, аби той мене не вбив. Се моя історія і причина моєї самоти і відокремлення“.

Вчувши, моя панї, його дивну історію, подумав я собі: „Я повалив їздця з коня, я Аджіб, син короля Хассіба, але на Бога, ніколи не відберу йому життя“. Опісля сказав я до нього: „Нехай смерть і всяка кривда оминають тебе здалека! Як Бог схоче, все буде як найліпше; не бери собі сего до серця, не бій ся і не жури ся, я сам тих сорок днів буду при тобі, буду тебе обслуговувати й товаришити тобі. Опісля піду з тобою до твого краю,

а ти вишлеш мене до мого і заслужиш собі тим на нагороду Бога“. Вчувши мої слова він знов повеселів, а я сїв, говорив із ним і товаришив йому. Відтак запалив сьвітло, приготував три ліхтарні, приніс пуделко з солодощами і їв їх із ним, під час чого ми знов розмовляли, доки не минула більша часть ночі. Він ляг спати, а я накрив його і також ляг. Другого дня рано встав я і загрів йому трохи води, опісля збудив його лагідно і подав йому теплу воду, аби вмив собі лице. Він подякував мені за те і сказав: „На Бога, молодче, я тобі нагороджу, коли уйду від того Аджіба, сина короля Хассіба, і Бог виратує мене з його рук; мій батько надгородить тобі, на скільки лише стане його богацтво“. Я відповів: „Нехай те зло, що має тебе стрітити, Бог зішле день перед тим на мене!“ Відтак я накадив, що було йому дуже приємно, а потім приніс гру в манкалі, чим ми якийсь час забавляли ся, стараючи ся перехитрити один другого; при тім їли й пили аж до ночі, а тоді я засьвітив сьвітло і приніс їсти солодощі і иньші річи. Опісля ми знов розмовляли, доки не пішли спати, і так жили, о пані, всі дальші дні й ночі. Незабаром я так із ним заприязнив ся, що забув усе, що мене пригнітало і що

мені трапило ся, і так його полюбив, що думав собі: Зьвіздарі певно сказали неправду, говорячи його батькови: Твій син стратить жите через Аджіба, сина короля Хассіба. Той Аджіб, на Бога, се я, але на Бога я не бачу, длячого я мав би його вбити“.

Так я служив йому, товаришив і їв і пив із ним трицять девять днів. Сорокового дня сказав хлопець до мене, владуваній своїм ратунком: „Ах, мій брате, нині вже минає сорок днів: хвала Богу, що твоєю благословленною присутністю виратував мене від смерті! На Бога, мій батько в двоє нагородить тобі твою доброту, яку ти показав супротив мене, і вишле тебе в добрім стані і з богатими подарками до твого краю. Та чи не був би ти такий добрий загріти мені трохи води, щоб я обмив ся і вбрав ся в нвншу одіж? Я відповів: „Дуже радо“. Я встав і загрівши воду пішов із хлопцем до комори, де я його добре обмив і убрав у другу одіж. Опісля приготував я йому високе ліжко і застелив його простиралом, бо хлопець був після теплої купелі втомлений. Сперши ся на ліжко, сказав він до мене: „Ах, мій брате, розріж нам мельон і додай до нього трохи конфітури“. Я встав і приніс чудовий мельон

на підносї, а що не бачив ножа, то запитав: „Мій пане, де ніж?“ Він відповів: „Лежить на їзимсї над моєю головою“. Швидко і зручно я зняв його, захопив за ручку і витягнув із похви, але коли хотїв відступити ся в зад, посовгнув ся і впав на хлопця з ножем у руці, пробив йому серце і він зараз умер. Коли він віддав духа і я побачив що став його убійником, закричав голосно, почав бити себе в лице і роздерши на собі одїж, закликав: О всі сотворїня божї! Лиш сей один день неодававав до сорок і він мусїв згинути з моєї руки! О Боже, віддаю ся в твою опіку, та бодай я був перед тим умер! Нещастє за нещастєм мушу переносити, але нехай Бог дає, що має стати ся!“ Коли вже не було нїякого сумнїву, що він згинув із моєї руки і що так було з гори написано і призначено, я вийшов сходами в гору, поклав двері на своє місце і накрив їх землею. А коли опісля обернув очи на море, побачив корабель, що розтинав море, пливучи просто до острова. Тодї я сказав до себе: „Тепер прибудуть вони на остров і побачивши, що хлопець мертвий, без сумнїву відберуть менї жите як його убійникови.“ Тому вилїз я на дерево, що там стояло,

Тисяча й одна ніч.

11

і ледви встиг сховати ся в листю, як корабель прибив уже до берега і старий шейх, батько вбитого мною хлопця, посеред невольників вийшов на сушу і підійшов до печери. Коли відсуваючи землю завважили, що вона порушена, збентежені зійшли в діл і побачили там хлопця немов у сні і в чистій одіж, з обличчям, яке купіль іще роз'яснила, одначе лежав він мертвий з ножем у серці. Побачивши те, закричали голосно, били себе по лицю, плакали, ридали, нарікали і кидали найстрашніші проклони, а батько хлопця упав зомлілий так, що невольники вважали його також неживим. Коли він знов прийшов до себе, невольники, завивши хлопця в його одіж, вийшли з ним із печери і перенесли все з підземного мешканя на корабель. Та коли шейх побачив свого сина розтягненого на землі, посипав собі голову землею і знов стратив притомність. Один із невольників приніс шовкову подушку, поклав його на неї при помочи других і він лежав так до вечера, а невольники сиділи йому в головах. Усе те діяло ся підімною і я мусів на все дивити ся з дерева. Справді, моя пані, тоді від усеї тої жури,

смутку, нещастя й недолі на серці стало мені сіро.

В день ходив я по острові, а на ніч сховався до підземного мешканя. Так перебував я місяць, оглядаючи при тім беріг острова, при чім завважав, що на північній боці вода що дня майже зовсім висихала, і ледви минув місяць, показала ся суша. Врадуваний і певний ратунку відпровадив я решту води в канали і перейшов на сушу. Тут попав я на пісок, як далеко сягали мої очі, але я відважно йшов по нім, аж побачив далеко великий палаючий огонь. Ідучи до огню, думав я собі: „Певне хтось запалив той огонь, може знайду там потіху“ і виголосив вірші:

„Може, ах, доля оберне поводи
і принесе мені добро в зависти часу.
Може, ах, вона ущасливить тепер мою
[надію
і сповнить найгорячіше бажанє мого
[серця“.

Та підійшовши ближше, побачив я, що се не огонь, тільки замок, обложений

мідяними плитами, який у промінях сонця сьвітив і мінив ся, так що з далека виглядав як огонь. Здивований тим відкритєм сїв я, але ледви зробив се, як підійшло до мене в гарній одіжи і в товаристві шейха десять молодців, усі, з виїмком шейха, з вибитим лівим оком, так що я дуже здивував ся, що стільки однооких так дивно зійшли ся. Коли вони мене побачили, привитали врадувані і запитали про мою історію. З повним подивом слухали оповідання про всі мої пригоди і взяли мене з собою до замку. Там побачив я кругом десять лавок із синіми*) матрацами й синіми накривалами, а в середині стояла меньша лавка, на якій також було все синє. Кождий із молодців сїв на одну з лавок, а шейх у середині на малу лавку по чім промовили: „Молодче, сїдай на землю, але не питай, чому ми стратили одно око“. Опісля шейх устав і приніс кождому з окрема його страву; я також дістав окремо страву і їв у їх товаристві. Потім приніс, також кождому з окрема, вино, ми випили, і вони почали розмовляти і питати питати мене про всі давні й чудні пригоди, які

---

*) Синя краска — знак жалоби.

менї трапили ся, а я розповідав їм усе і так минула більша часть ночі. Тоді сказали молодці до шейха: „Шейху, принеси нам, чого вимагає наш звичай, настала ніч і надійшов час сну“.

По тих словах молодців старець устав і пішов до комори, звідки вернув із десятима мисками на голові, з яких кожда була прикрита синьою покрішкою, і поставив перед кожного молодця миску. Потім засьвітив десять сьвічок, прикріпив по одній до кожної миски і поздіймав покрішки, під якими був у мисках попіл, товчений вуголь і сажа. Тепер молодці повбирали фартухи і почорнили собі лице сажею і попелом із мисок, опісля рвали на собі одїж, били ся в лице і в груди, плакали і кликали: „Нам було так добре, але наша гордість не давала нам супокою“. Так повтаряли вони аж до рана, а опісля обмили ся в теплій воді, яку їм тимчасом нагрів шейх, і повбирали иньшу одїж.

Коли я все те бачив, о панї, і дивив ся, як вони чорнили собі лице, майже стратив розум та був такий подразнений, що забув про всі свої пригоди і не міг довше мовчати. І я запитав їх: „Яка ціль усього того, коли ми були такі веселі

і жартували з собою? Ви, слава Богу, люди зі здоровими п'ятьма зміслами, а те, що ви робили, роблять тільки божевільні. На все, що вам дороге, скажіть мені, що з вами трапило ся, чому кождий із вас має вибите одно око і чому ви мазали попелом і сажею ваші лиця?" Вони звернули ся до мене і сказали: „Молодче, нехай твоя молодість не заставляє тебе ще раз про те питати". Відтак повстали і принесли щось їсти, а в моїм серці горів негасимий огонь і негасиме полум'я наслідком подразнення задля такого незвичайного їх поступованя.

Я попоїв і напив ся і ми сиділи аж до вечера, розмовляючи з собою; опісля шейх приніс нам вина і ми пили аж до півночи. Тоді молодці сказали знов до шейха: „Принеси нам, чого вимагає наш звичай, час сну вже близько“, після чого шейх устав і за короткий час знов приніс миски і вони почали робити як - раз те саме, що тамтої ночі, нічого не додаючи ані не пропускаючи. Коротко кажучи, о пані, цілий місяць був я в них і бачив, як вони що ночі те саме робили і відтак рано мили ся, і що ночі я дивувався тому, аж на кінець став невдоволений і нетерпеливий, не міг їсти ані

пити і сказав до них: „Гей, ви молодці, чи не хочете зробити кінця моїй журі і сказати мені, чому чорните свої лиця і говорите: Було нам добре, але наша гордість не давала нам супокою? Коли не хочете мені сего сказати, то пустіть мене від себе до моєї рідні, щоб я мав суповій перед вашою комедією. Бо говорить пословаця: Лїпше, щоб я від вас пішов, бо чого не бачить око, тим не журить ся серце.

Почувши мої слова, приступили вони до мене і сказали: „Молодче, ми скривали се перед тобою тільки з огляду на тебе, аби ти не став такий самий, як ми, та аби тебе не діткнула така сама доля“. Але я обставав при своїм: „Мусите конче мені сказати“. Ще раз остерігали вони мене: „Молодче, прийми нашу добру раду і не питай ся, бо стратиш одно своє око, як ми“, але я стояв на своїм: „Мушу се знати“. Вони на те відповіли: „Молодче, коли-б тобі трапило ся, те що нам, то не приймемо тебе знов і не зможеш лишити ся в нас“. Тоді взяли барана і зняли з нього шкіру, а потім сказали мені: Візьми той ніж і лягай у ту шкіру; ми зашиємо тебе в нїй й лишимо самого. Незабаром прилетить птах рох, піднесе тебе своїми пазурами і полетить із тобою під небо, а

за хвилю почувш, що поклав тебе на горі. Почувши се, розітня тим ножом шкіру і виліз із неї. Коли птах побачить тебе, полетить геть, а ти вставай зараз і йди з пів дня, аж дійдеш до замку, що високо стріляє в гору і збудований із санталового, альоесового і теакового дерева, обложений золотими плитами і висаджений ріжним дорогим камінем, як смарагд і інші. Коли увійдеш до того замку, твоє бажане буде сповнене, бо тільки тому, що увійшли там, чорнили ми свої лица і стратили по оку. До дальших пояснень не маємо часу, бо кожний стратив праве око иньшим способом“.

І запакували мене в шкіру з барана, зашили в ній і пішли до замку. За хвилю прилетів птах і полетів зі мною, держачи мене сильно в своїх пазурах, доки за якийсь час не поклав мене на горі. Завваживши се, розрізав я шкіру і виліз із неї, а птах, побачивши мене, втік. Я встав зараз і вандрував аж до того замку, який побачив зовсім так, як се меві описали ті молодці. Брама замку була отворена; я ввійшов туди і побачив, що він гарний і просторий, як площа на перегоні. Кругом побачив я сто кімнат із дверми з сандалового дерева й альоесу,

які були обложнені золотими плитами і мали срібні кільця, а против себе в замку побачив я сорок дівчат як сорок місяців, убраних у найдорожшу літню одіж, на які годі було надивити ся. Побачивши мене, вони всі разом закликали: „Витай, мій пане, цілі місяці ждемо вже ми на когось, подібного до тебе; слава Богу, що зіслав нам когось, хто гідний нас так само, як ми його“. І скочили на перегони мені на зустріч, подали мені високу подушку, аби на неї сісти і сказали: „Нині ти наш пан і володар, а ми твої слухняні невільниці, які слухають твоїх наказів“. Я стояв іще здивований їх поступованем супротив мене, як уже одні принесли мені їсти й пити, другі гріли воду і зливали мені нею руки й ноги та вбирали в иньшу одіж, иньші очищували для мене вино і подавали пити, а при тім усі були незвичайно втішені моїм приходом. Опісля посідали всі і розмовляли зі мною про мою особу і мої пригоди аж до ночі.

Тоді посідали кругом мене, а п'ять із них накрили стіл, понасипали кругом пахучого зілля і цв'ітів, принесли багато сьвіжих і сушених овочів і поклали збанки з вином. Ми пили і одні з них співали, другі грали на лютнях, цитрах та иньших

музичних інструментах, пугарі й чаші ходили кругом, і я в щастю забув усі клопоти сьвіта та думав собі: „То раз жите, ах, коли-б воно ніколи не минуло! Так перебули ми більшу часть ночі і аж опяніли; тоді сказали вони до мене: „Пане, тепер вибери собі одну з нас, яка переспала би з тобою ніч, але другий раз зможе з тобою спати аж за сорок днів“. Я вибрав собі одну з них із милим лицем, чорними очима, темнорним волосем, зрослими бровами і малою промичкою; вона була неначе васильок і своєю принадою чарувала око й мутила розум; — до неї відносили ся слова поета:

Як галузка бана*) у веснянім вітрі, так
[вона колише своє тіло
і йде повна чарів, будячи тугу.
Коли усміхаючи ся покаже зуби, то ду-
[маємо,
що блискавка перелетіла по зьвіздах.
З голови паде її чорне волосе на чоло
і перемінює південь у найчорнійшу ніч.
Але коли відслонить нам у темноті своє
[лице,
то осьвітить нам від сходу до заходу ці-
[лий сьвіт.

---

*) Єгипетська верба.

Стрункий риж, але стрункійший її гнуч-
[кий ріст,
гарна газеля, але гарнійший її хід і її
[будова.
Її широкі очі висилають смертельний про-
[мінь,
вони заковують і мучать серце любка.
Поганська любов обгорнула мене, коли я
[її побачив,
але не дивуйтеся, коли хорий зовсім за-
[будеться.

Коли я так перебув із нею найгар-
нійшу ніч сього життя, другого дня рано
повели мене дівчата до купелів замку,
вмили там мене і вбрали в найгарнійшу
одіж. Опісля, принесли нам знов їсти й
пити і чаші кружляли між нами аж до
ночі, після чого вони знов сказали: „Ви-
бери собі одну з нас, з якою хочеш пере-
спати ніч, ми на твої услуги“. Я все брав
собі гарну дівчину із лагідними формами
тіла, до якої відносили ся слова поета:

Дві запечатані мошусом шкатулки бачив я
[на її груди,
яких не сьміє діткнути ся ніхто залюбле-
[ний.

Із стрілами своїх очей стоїть вона на сто-
[рожи
і вбиває їх напасникови в серце.

Перебувши знов одну з найгарній-
ших ночей, пішов я до купелі і вбрав
свіжу одіж; коротко говорячи, о пані,
я вів у них найприємніше жите, вибирав
собі що ночи иньшу із сорок дівчат і їв
і пив у добрім товаристві цілий рік.

Але з початком нового року почали
вони плакати і кричати і прощали ся,
вішаючи ся зі сльозами на мене. Збен-
тежений запитав я: „Що вам стало ся?
Ви краєте моє серце“. Вони відповіли:
„Ах, бодай ми були тебе ніколи не знали! Ми
вже мали богатюх у себе, але ні одного,
такого доброго і милого як ти“. Ко-
ли вони знов почали плакати, я запи-
тав: „Що значить ваш плач? Через вас
трісла мені уже зовсім жовч“. Тоді всі
вони разом відповіли: „Ти сам доведеш
до нашої розлуки і завиниш її. Тільки
коли нас слухати-меш, останемо разом,
а коли нас не послухаєш, мусимо на все
розійти ся; та наше серце каже нам,
що ти нас не послухаєш і ми тому пла-
чемо“. Я відповів на се: „То поясніть
мені справу ближше“. Тоді вони сказали:
„Знай, наш пане і володарю, ми коро-

лївські дочки і вже не один рік живемо тут разом. З виїмком сорок днів у кождім році, коли нас тут нема, переводимо ми час на їді, питю, забавах, співі і музиці. Коли ми тепер підемо геть на сорок днів, лишимо тобі всі ключі замку, в яким є сто кімнат. Їж, пий, отвирай кімнати і бав ся в них; кожда з них дасть тобі досить забави на один день. Але одної кімнати не сьмієш отворити, навіть не сьмієш до неї підійти, а коли нас не послухаєш, мусимо на все розстати ся; та ти нас не послухаєш. Девятьдесять девять кімнат стоїть тобі на услуги, можеш усі отвирати й забавляти ся в них, але коли отвориш ту кімнату з золотими дверми, мусимо на все розстати ся“. Напімнувши ще мене з як найбільшим натиском і залявши на Бога й житє, аби ждати на них сорок днів і не причиняти ся до розлуки з ними, передали мені ключі, а одна з них приступила до мене, обняла мене і серед сліз виголосила вірші :

Коли надійшла година розлуки і вона по-
[прощала ся
і її серце било ся в любови й болю,
вона плакала ясними перлами, а я кора-
[лями,

які сплили разом у намісто на її шві.

Прощаючи ся з нею, запевняв я:
„На Бога, я певне не отворю кімнати“.
А вони на відході кивали ще до мене
руками, остерігаючи мене.

Коли я так сам остав у замку, ска-
зав собі: „На Бога, не отворю дверей і
не дам причини до вашої розлуки“, і отво-
рив першу кімнату. Там побачив я перед
собою город як рай з ріжними овочевими
деревами і сплетеним галузем, із співу-
чими птахами, шумливими водами, корчами
й ріками. Віддихаючи радісно, ходив я
поміж дерева, вдихав запах цвітів, слу-
хав співу птахів, що славили єдність і
всемогучість Бога, і подивляв яблока, про
які говорить поет:

Яблоко зі своїм червоним і білим боком
[подібне
до залюбленої пари, що лежить на по-
[душці;
Коли нагло перешкодять їй у її обіймах,
вона червоніє з сорому, а він блідне з
[боязни.

Далі бачив я грушки, яких смак пе-
ревисшає смак юлепу*) і цукру і яких

---

*) Рожева вода.

запах перевишав запах мошусу й амбри,
далі квітти, про які говорить поет:

В квітті знайдеш усі розкоші світа
і тому його волять над усі овочі;
його смак як вина, запах як мошусу,
золота його краска, а форма як місяць
[у повні.

Напасши ще свої очі апрікозами, які
подобають ся оку як рубін, опустив я ого-
род і замкнув двері.

Другого дня отворив я другі двері
і вийшов на велику площу, кругом якої
плив потік; на його березі росли
пахучі цвіти, як рожі, ясмін, генна, еріхон-
ські рожі, нарциси, фіялки, камілі, левкої
і лелії. Вітер бавив ся цвітами і розпо-
сив їх запах по цілій площі. Весело було
мені тут і мій смуток трохи уступив;
відтак замкнув я двері й отворив треті,
за якими побачив велику салю, виложену
мармуровою мозаїкою, благородними мета-
лями і дорогим камінем. Там щебетали,
воркували і свистали в клітках із санда-
лового дерева й альоесу соловії, сиві і дикі
голуби, коси і горлиці, коротко кажучи, всі
знані птахи, так що моє серце розвесе-
лило ся і моя жура зникла.

Дальшого дня отворив я четверті двері і побачив за ними великий дім із сорок скарбницями, що стояли довкола дому і були отворені. Я йшов від скарбниці до скарбниці й оглядав там перли, смарагди, рубіни, карбункули й инше дороге каміне, золото і срібло, а від усеї тої пишноти аж закрутила ся менї голова і я сказав до себе: „Такі скарби можуть мати тільки великі королї, але здасть ся менї, що всі королї сьвіта разом не мають такого богацтва“. Тепер я зовсім розвеселив ся, мій смуток зник зовсім і я сказав: „Я король свого часу і тільки сам розпоряджаю всіми тими богацтвами, а до того дївчатами“. Так, моя панї, переводив я весело час, аж минуло трицять девять днів і остав тільки ще один день і одна ніч. За той час отворив я вже всю сотку дверей з виїмком тих одних, які дївчата заказали менї отворити. Але моє серце не давало менї спокою, доки сатана зовсім не заволодїв мною, аби мене згубити, і я мусїв отворити золоті двері, хоч треба було видержати ще тільки одну ніч, по якій дївчата були-б вернули і знов цілий рік перебули зі мною. Але ледви я отворив двері і вїйшов туди, як на мене вдарив такий приємний запах, що я стра- тив змисли і впав як довгий. За якийсь

час набрав я знов відваги і пішов глибше в кімнату, якої поміст був посипаний шафраном, а кругом палили ся пахучі воскові свічки, обтискані кусками амбри та альоесу, і лямпи, наповнені дорогими оливами. Крім того побачив я дві кадильниці, в яких горюче вугле розсилало запах амбри, альоесу, кадила, шафрану й мошусу, і коня, о пані, чорного як найчорнійша віч, загнuzданого і з золотим сідлом; перед ним лежала у білих кришталових яслах мелена сочевиця, а в других була наллята рожева вода з мошусом до питя. Побачивши того коня, здивував ся я незвичайно і сказав: „З тим конем мусить бути якась дуже особлива історія“, і сатана так опанував мене, що я вивів його з кімнати перед замок і сів на нього. А коли він не хотів рушити ся з місця, я вдарив його ногами; коли й се не помагало, я захопив батіг і потягнув раз. Та ледви почув він удар, як заржав як грім, розпустив двоє крил і полетів зі мною з замку так високо, що той зник з моїх очий. По якімсь часі спустив ся зі мною на дах иньшого замку і скидаючи мене з себе, дав мені своїм хвостом у лице болючий удар, який так сильно попав у око, що воно виплило на лице і я став одноокий. Я закликав: „Нема власти й сили

Тисяча й одна віч.

12

тільки в Бога високого й великого; доти мусів я мучити тих молодців, доки не стратив як і вони одного ока!" Злізши з даху замку, побачив я знов десять лавок із синіми подушками і пізнав, що я знов у замку десятиох однооких молодців, яких доброї ради я не послухав. Ледви сів я на одній із лавок, а вже побачив десятиох молодців із шейхом у середині, що йшли до мене і глядячи на мене кликали: „Ніякого привіту і поздоровлення для прохожого! На Бога, ми не приймемо тебе знов, бо й ти не вернув у добрім стані". Я відповів їм: „Я не мав супокою, доки не запитав вас, чому чорните своє лице". На те вони відповіли мені: „Кождий з нас дізнав такої невдачі як ти і жив чудовим житєм і в найгарнійшій щастю, але жаден не міг потерпіти сорок днів, аби цілий рік їсти й пити, бавити ся і спати на броватовім ліжку, пити вино з кришталових склянок і спочивати на гарних грудях; гордість не давала нам спокою, доки не вибито нам одного ока і ми тепер, як ти бачив, оплакуємо те, що стало ся". Коли-ж я сказав: „Ніщо не без добра, тепер я став такий як ви і хотів би також із тих десятиох мисок чорнити своє лице сажою" і при тім гірко плакав, вони закликали: „На Бога, ми тебе більше

не приймемо, ти не можеш у нас лишити ся, йди геть своєю дорогою до Багдаду, може знайдеш там когось, хто тобі допоможе у твоїм нещастю“. Так відтручений ними, засмучений, і роздумуючи про все, що впало на мою голову від смерти хлопця аж до останніх страхів і клопотів, говорив я до себе: „Правда, добре мені було, але гордість не давала мені спокою“, і попав у таку розпуку, що обстриг собі бороду і брови і зриваючи зі сьвітом, повандрував однооким жебраком до сьвятої землі. Але Бог призначив мені ратунок і я нині вечером прибув до Багдаду. Тут побачив я тих обох однооких і сказав їм, поздоровивши їх: „Я чужий“. На се вони мені відповіли: „Ми тут також чужі“.

Отсе причина, чому я стратив око й обстриг бороду“,

Коли жебрак скінчив свою історію, панї сказала до нього: „Попрощай ся і йди своєю дорогою“. Але він відповів: „На Бога, не піду швидше, аж почую історію тих купців“.

Тепер дівчина звернула ся до халіфа Джаафара і Месрура і завізвала їх: „Розкажіть мені свою історію“. На се встав Джаафар і оповів їй ту саму істо-

рію, що перед входом у їх дім розказав був уже придверниці. Вислухавши її, вона сказала до них: „Дарую вас одного другому“.

Коли вони всі вийшли на вулицю, запитав халіф жебраків: „Гей, товариство, куди йдете? Вони відповіли: „Не знаємо, де йти“. Тоді халіф попросив їх іти з ним і в нього переночувати і сказав до Джаафара: „Візьми їх із собою і приведи завтра до мене, а побачимо, що буде можна зробити“. Джаафар виконав наказ, а халіф пішов до замку, але не міг у ночі знайти сну. Коли-ж другого дня рано сів на трон держави і прийнявши вельмож держави знов відпустив їх, звернувся до Джаафара і казав йому привести тих трое дівчат, дві суки і жебраків. Джаафар устав зараз і привів їх, але дівчата сховав за заслону і сказав до них: „Прощаємо вам задля вашої гостинності, яку ви найперше показали, не знаючи нас. Але тепер звіщаю вас, що стоїте перед п'ятим із Аббасідів*), перед

---

*) Ель-Аббас, син Абб ель-Мотталіба, стрий Могаммеда, з першу ворогував із ним, а опісля, коротко перед тим, як Могаммед здобув Мекку, став одним із найгорячіших його прихильників Його потомки, Аббасіди, збунтували ся 749 р. против

Гарун ер-Рашідом, тому говоріть найчистійшу правду“.

Коли дівчата побачили, що Джаафар говорить як заступник халїфа, виступила найстарша і сказала: „О князю вірних, моя історія дивна; коли-б її записати шпильками в кутках очий, вона всім, що хочать учити ся, послужила би за науку“.

Шіснацята ніч.

Історія першої дівчини.

Отсі обі суки, се мої сестри від того самого батька й другої матери; я наймолодша. Коли вмер мій батько, лишив нам пять тисяч дїнарів. Мої сестри зробили собі за се придане і повиходили за-муж. За якийсь час накупили їх мужі товару, казали кождий своїй жінці дати собі тисяч дїнарів і вибрали ся з ними в дорогу. Але мужі пропутали гроші, збанкрутували і в кінці покинули своїх жінок у чужім краю. По чотиролїтній неприсутности вернули вони жебрачками, так що я їх спершу навіть не пізнала. Опісля

Омаядів і піднесли могучість халїфату до найвисшого розцвїту. Їх резиденція була від 763 р. в Багдаді.

питаю їх: „Як се ви знаходите ся в та-
кім стані?“ Вони відповіли: „Ах, сестро,
слова не допоможуть тепер нічого, перо*)
написало, що Бог порішив!“ Я післала їх
до купелі, дала кожній одіж і сказала
до них: „Сестри, ви старші, а я наймо-
лодша, будьте-ж мені за батька й матір.
Спадок, який я дістала разом із вами,
поблагословив Бог, жийте-ж із його дохо-
дів, я в добрім положеню, що мое, те й
ваше“. Я обходила ся з ними так добре,
як тільки могла, і держала їх цілий рік
при собі. Та коли вони при помочи моїх
грошей дійшли знов до мастку, сказали:
„Ліпше нам вийти за-муж, ми не можемо
довше так видержати“. Я відповіла їм:
„Сестри, в подружю не зазнали ви нічого
доброго; добрі мужі в сих часах рідкість;
що таке подружє, ви вже досвідчили“.
Але вони не слухали моїх слів і повихо-
дили за-муж против моєї волі. Та я від-
дала їх за-муж все таки на свій кошт
і під своєю опікою. Тоді вони від'їхали зі
своїми мужами, але за короткий час ті
ошукали їх, забрали всі їх гроші і поки-
нули їх. Голі вернули вони до мене, оправ-
дуючи ся і говорячи: „Ніщо не без добра,

---

*) Себто сповнила ся на нас божа постанова.

ти молодша від нас, але маєш більше розуму; ми не будемо вже ніколи говорити про подружжя". Я сказала до них: „Витайте, мої сестри, я не маю нічого милїйшого від вас“, поцілувала їх і годила їм цілий рік. По тім часї я приготвила великий корабель, аби їхати до Базри. Наладувавши його добром, товаром і всім, що на кораблі потрібне, запитала я сестер: „Маєте охоту лишити ся дома, доки я не верну, чи хочете зі мною їхати?“ Вони відповіли: „Хочемо з тобою їхати; ми не могли-б перенести розлуки“. Я взяла їх із собою. Але перед тим поділила я всі свої гроші на дві половини, з яких одну взяла з собою, а другу — сховала на випадок, що коли з кораблем скоїть ся яке нещастє, а ми вратуємо жите, аби мали, вернувши до дому, з чого жити. Ми їхали багато днів і ночий, а що капітан не вважав на дорогу, то ми заблудили й попали на инше море, як хотїли, чого одначе не завважали, доки по десятиох днях, плывучи все при добрім вітрі, не побачили з далека якогось міста. Коли ми запитали капітана про назву того міста, він відповів: „На Бога, не знаю; я не бачив його перед тим ніколи, а також ніколи в своїм житю не був іще на тім морі. Але що доси добре нам їхало ся,

то не лишаєть ся нічого иньшого, як аби ви вступили до того міста, винесли свої товари і коли буде нагода, продали їх та залагодили свої інтереси. А коли не буде нагоди до продажі, то відпичнемо тут два дни, наберемо поживи й поїдемо далі“. І так ми задержали ся коло того міста; капітан вийшов на сушу, але за хвилю вернув і каже: „Гей, ходіть до міста, аби подивляти діло рук божих на його сотворінях, і віддайте ся йому в опіку перед його гнівом!“ Ми пішли до міста і побачили, що всі мешканці його перемінені в чорний камінь, так що з подиву відняло нам мову. Та переходячи вулицями, побачили ми, що всі товари й золото та срібло остали незмінені; врадунані говорили ми: „Тут певне якесь чудо“. Тепер кожний із нас лишив по дорозі своїх товаришів, займаючи ся тільки всім добром, яке можна було бачити, і ми так розбрели ся. Я пішла собі до замку, міцної будови, і зайшла до королівської палати, в якій уся посуда була з золота та срібла. Там побачила я короля, в товаристві дворян, намісників та везирів, убраного з такою пишнотою, що аж у голові мутило ся, на троні, висадженім перлами і дорогим камінем, а кожда перла світила як звізда. Його одіж була

золотом ткани, а кругом нього стояло п'ятьдесят мамелюків у різних шовкових строях із голими мечами в правиці, так що я, побачивши се, скаменіла з подиву. Відтак увійшла я до жіночих кімнат, де стіни були позавішувані шовковими заслонами. Там сиділа королева в одіжж, висадженій перлами найчистішої води, з короною на голові, якої краї були прикрашені різним дорогим каменем, із шнурами і ланцюхами на шиї. Вся одіжж і дороге каміне були ненарушені, але вони самі були також перемінені в чорний камінь. Коли я пішла далі через отворені двері, побачила сходи з сімох ступенів. Пішла по них і зайшла до мармурової салі, вистеленої золотом тканими коврами, у якій стояла алябастрова софа, виложена перлами і дорогим каменем. З одного боку ясніло світло, а коли я підійшла, то побачила що се дорогий камінь величини струсевого яйця лежить на малім троні і світить так само далеко як світло. На троні, на яким він лежав, були розістлані шовкові накривала, що від їх пишноти мутило ся в голові. Тепер побачила я в тій самій кімнаті також запалені свічки і подумала собі: „Ті свічки мусів хтось запалити.“ Відтак пішла я далі до иньшої салі і так оглянула всі кімнати і дивуючи ся всім

тим річам попала в таку задуму, що забула про себе; так заскочила мене ніч. Коли я хотїла вийти з замку, не могла знайти дверей і в кінці попала знов до тої салї, що в нїй горїли сьвічки. Тут сїла я на софу, завинула ся в накривало і вимовивши кілька віршів із корану, старала ся заснути, але через роздражненє не могла. Коло півночи почула я нагло, як хтось гарним, лагідним голосом читав коран. Обернувши ся в той бік, звідки доходив голос, побачила я отворені двері. Я ввійшла ними й зайшла до кімнати молитви із запаленими висячими лампами, де на розістланім коврі сидїв молодець. Повна здивованя, як він один остав цїлий між населенєм міста, поздоровила я його, а він підніс очі і відповів на поздоровленє. Тодї я заговорила до нього: „Задля правди того, що ти читав із божої книги, відповідж менї на моє питанє.“ Він усміхнув ся й відповів: „Найперше розкажи менї, чого ти прийшла до сего місця, а тодї я відповім тобі на твоє питанє.“ Я розповіла йому на його здивованє, що менї трапило ся, а коли опісля запитала його про історію того міста, він відповів: „Потерпи трохи“, замкнув коран, сховав його у шовкову торбу і просив мене сїдати біля себе. Він був гарний, як

місяць у повні, і перший погляд, який я кинула на нього, розбудив у мнї тисячу зітхань і розпалив у моїм серці горюче вугле. Я запитала його вдруге, кажучи: „Мій пане, дай менї відповідь на моє питання.“ Він відповів: „Чую і слухаю. Знай, отсе місто належало до мого батька і до всіх його підданих; він той король, що ти його бачила на троні переміненого в чорний камінь. Королева, яку ти бачила, се моя мати. Вони були маї і замість всемогучого короля почитали огонь і присягали на огонь, сьвітло, тїнь, теплоту й небесну атмосферу. Мій батько не мав си-на, аж при кінці його життя я прийшов на сьвіт і він виховував мене, доки я не виріс.

А була в нас на моє щастє, стара жінка, мусулманка, яка в душі вірила в Бога та його пророка, але на-зверх примінила ся до мого народу. Мій батько, який задля її віри й чистоти характеру цїнив її високо і в переконаню, що вона визнає його віру, обсилав її почестями, віддав мене, коли я дійшов до хлопячого віку, тій жінці в опіку і сказав до неї: „Візьми його, виховуй у науках нашої віри так добре, як тільки можеш, і обслулуй“. Але вона виховувала мене в вірі ісламу, у всіх приписах очищуваня, умиваня й

молитви і заставила мене вивчити цілий коран на пам'ять. Коли я всего того навчився, сказала до мене: „Мій сину, укривай се перед своїм батьком і не кажи йому, бо инакше заплатиш житєм.“ Я послухав її, а за кілька днів та стара жінка вмерла. Тимчасом мешканці міста попадали що-раз глибше в невірство, гордість і заблуджене, аж нагло закликав голосний голос як грім, так що було його чути з близька і з далека: „Народе того міста, відверни ся від почитаня огню і служи всемогучому королеви!“ Тоді нарід, перенятий жахом, зібрав ся в мого батька, в короля, і запитав його: „Що значить той занепокоюючий голос, який ми чули і якого сила будить у нас німий жах?“ Мій батько відповів їм: „Нехай той голос не лякає вас і не дайте ся відвести від своєї віри.“ Тоді їх серця прихилили ся до слів мого батька і вони не відступили від своєї ревности в почитаню огню. Так оставали вони рік у своїй безбожности і коли надійшов той день, у яким вони вчули той голос, відізвав ся він у-друге, а третього року в-третє, але вони все таки не покидали свого невірства. Тоді впала на них досвіта відраза і гнів неба і вони з усею своєю худобою були перемінені у чорний камінь. Я один спас

ся з усіх мешканців міста і від того дня живу ось так, молитвою, постом і читанєм корану, одначе скучно менї в моїй самотї, зовсім без ніякого товариства.“ Тоді сказала я до нього: „Молодче, чи не маєш охоти вибрати ся зі мною до міста Багдаду, де можеш знайти вчених і правників і розширити своє знанє і правничі студії? Хоч я панї дому і маю власть над мущинами і службою, то радо хочу бути твоєю невільницею. Я тут із богато наладованим кораблем, який занесла доля до сего міста, щоб ми дізнали ся про ті події. Наша стріча, се призначене долї.“

Сїмнацята ніч.

Я не переставала його приязно намовляти, доки він не пристав на те, після чого опанована сном упала коло його ніг і так перевела ніч, навіть не знаючи сего в своїй радості. Другого дня рано пішли ми до скарбниць і забравши звідти цінні предмети, які можна було легко забрати, зійшли з замку до міста, де стрітили невільників і капітана, що шукали за мною. Побачивши мене, вони знов зраділи, а я розповіла їм на їх здивованє все, що бачила, історію молодця і причину переміни

мешканців міста в камінь. Та коли побачили мене мої сестри в товаристві молодця, закипіла в них заздрість і гнів і вони почали придумувати пляни против мене.

Ми сіли знов на корабель, — я в великій радості, і то головно за для товариства молодця, — і ждали доброго вітру, а тоді розіпняли вітрила й поїхали. Незабаром мої сестри, що сиділи близько нас, почали говорити з собою, а потім запитали мене: „Сестро, що думаєш робити з тим гарним молодцем?“ Я відповіла їм: „Хочу взяти собі його за мужа.“ Тоді звернула ся я до нього, підійшла і сказала: „Маю тобі щось сказати, але не відмов мені.“ Він відповів: „Чую і слухаю.“ Тоді звернула ся я знов до сестер і сказала: „Я вдоволю ся тим молодцем, усе добро нехай буде ваше.“ Вони сказали: „Як добре ти поступаєш“, але дальше придумували зло против мене. Ми плили під добрим вітром, аж із моря боязни дістали ся на моревпевности і вже за кілька днів допливали до міста Базри. Тоді, коли ми під вечір побачили вже дома того міста і мене опанував сон, сестри вхопили мене й молодця разом із нашими постелями і кинули нас у море. Молодець, не вмючи пливати, втопив ся і був Богом записаний між му-

ченків, а я була записана між тими, що мають бути уратовані; і Бог, коли я збудила ся в мори, післав мені кусень дерева, якого я вчепила ся, а філі, кидаючи мене сюди й туди, викинули в кінці на беріг острова. Я ходила цілу ніч по острові, аж другого дня рано знайшла дорогу, яка лучила остров із сушею і на якій було видно сліди неначе якоїсь людської істоти. Коли зійшло сонце, я висушила до нього свою одіж і пішла тою дорогою, зближаючи ся до суші, на якій лежало місто. Нагло надсунула на мене гадюка, з висуненим від спеки язиком, переслідувана смоком, що хотів її забити. Із милосердя над нею взяла я камінь і кинула смокови в голову, так що він зараз упав мертвий на землю. Гадюка на мое здивоване розпустила двоє крил і полетіла високо в повітрі. А я була така втомлена, що на тім самім місці впала на землю й заснула. Коли за якийсь час збудила ся, побачила коло своїх ніг дівчину, яка їх масувала мені. Рум'яніючи з сорому сіла я й запитала: „Хто ти й чого хочеш?“ Вона відповіла: „Так швидко забула ти мене? Ти зробила мені велику прислугу, вбила мого ворога. Я гадюка, яку ти вратувала; я джівнія, а той смок був джінні і мій ворог. Тільки ти

вратувала мене від нього. Коли ти мене вратувала, полетіла я на корабель, із якого тебе скинули твої сестри, перенесла звідти всі річи до твого дому і затопила його, а твої сестри перемінила в дві суки, знаючи добре, що вони зробили тобі; молодець утопив ся на жаль.“ Тоді взяла вона мене разом із суками і перенесла на дах мого дому, в яким я знайшла всі товари, що були на кораблі, так що навіть найменша річ не пропала. Тоді джіннія сказала до мене: „Задля правди того, що стоїть на Соломоновім перстени з печаткою, прийду і зроблю тебе рівною тим сукам, коли не давати-меш кождій із них що дня триста батогів.“ Я відповіла: „Чую і слухаю.“ І так даю їм, о князю вірних, ті удари, хоч чую до них милосерде.“

Халїф, здивований тою історією, запитав тепер другу дівчину: „А ти, яка причина ударів на твоїм тілі?“

Вона відповіла:

Історія другої дівчини.

О князю вірних! Мій батько лишив мені по своїй смерті великий маєток. За короткий час віддала ся я за найщасливішого мужа між сучасними йому, який умер по році спільного життя. По нім ді-

стала я як свою законну часть вісімнацять тисяч дінарів. З тих грошей зробила я собі десять убрань, кожде по тисячі дінарів. Одного дня, коли я собі сиділа дома, прийшла до мене стара жінка із зморщеним чолом, випалими віями, заплавленими очима, полотаними зубами, довгим носом і згорбленими плечима, така, як каже поет :

Нещаслива стара, яка бачить ібліса,
яка навчає його мовчки обману;
тисячу скорих мулів може вона
вести на одній нитці.

Поздоровивши мене, сказала вона : „Я маю дома дочку-сироту, якій справляю сеї ночі весіле. Божа хвала і благословенє над тобою, коли прийдеш на її весіле; у неї зломане серце, що не має нікого, тільки Бога високого.“ І почала плакати й цілувати менї ноги, так що я з милосердя й доброго серця згодила ся на те. Потім просила вона мене ще вбрати ся, бо вона прийде під вечір забрати мене, поцілувала менї руки і пішла. Ледви я вбрала ся по сьвяточному, як стара вже знов прийшла і сказала : „Моя панї, дами міста вже прийшли і з радістю прийняли звістку про те, що ти також прийдеш; вони ждуть на тебе“. Я встала, збрала ся й вийшла в товаристві невільниць. Ми

Тисяча й одна ніч.

13

прийшли на вулицю з чистим і запашним повітрям, у якій побачили сьвяточну браму з мармуровою копулою, а за нею замок сягав аж до хмар. Коли ми підійшли до брами, стара застукала, нам отворено і ми ввійшли в корідор, освітлений ясно всячими лампами і сьвічками і багато прикрашений дорогим камінем та металеми. Звідси ввійшли ми до салі непорівняної пишноти, яка так само була застелена шовковими коврами і ясно освітлена всячими лампами та сьвічками. На кінці салі, против нас, стояла мармурова софа, висаджена перлами й дорогим камінем, завішена шовковою москітовою сіткою, з якої встала дівчина, гарна як місяць і сказала до мене: „Витай, витай від серця, моя сестро, що приходиш мені до товариства і розвеселюєш мій ум. Опісля додала ще вірші:

„Ах, коли-б дім знав, хто його відвідав,
[то тішив би ся,
голосив би весело новини і цілував би
[сліди твоїх ніг;
німою мовою кликав би до тебе:
Витайте, витайте, добрі, великодушні го-
[сті!“

Коли я сіла, вона сказала до мене: „Моя сестро, я маю молодого брата, що ще гарнійший від мене; він бачив тебе на однім сьвятї і підкупив стару, аби тебе хитрощами сюди привела, бо він горить до тебе горячою любовю і з волї Бога та його пророка хоче з тобою оженити ся. Що дозволене, те не приносить чейже нечести.“ Коли я вчула ті її слова й побачила, що я зловлена в тїм домі, відповіла дївчинї: „Чую і слухаю.“ Тодї вона плеснула весело в долонї й отворила двері, з яких вийшов молодець, гарний як місяць, як говорить поет:

„Більша його краса, хвала Богови
Могучому, що його уформував і сотворив!
Всю принаду забрав він тільки собі,
так що всі люди блудять у його чарах.
На його обличю краса виписала:
Сьвідчу, що нема гарнійшого від нього.“

На перший погляд прихилило ся до нього мое серце :він прийшов і сїв і нараз з'явив ся вже й кадї зі сьвідками. Поздоровивши нас і сївши, уложили вони мою шлюбну умову з тим молодцем і пішли. Тодї молодець звернув ся до мене і сказав: „Нехай буде благословена наша ніч! Але, моя панї, хочу тебе звязати одною умовою.“ Я запитала: „Мій пане, яка вона?“ Він устав, поклав передімною

коран і сказав: „Присягни мені, що анї не даш першенства другому мущині передімною, анї не будеш його приязно стрічати.“ Я присягла йому, а він обняв мене у найбільшій радості і любов до нього зайняла ціле мов серце. Відтак заставлено нам стіл і ми їли й пили до сита, доки не надійшла ніч.

Добрий місяць жили ми вже в незакаламученій радості, коли я раз попросила дозволу піти на базар купити собі трохи матерії. Одержавши від нього дозвіл, я вбрала ся і взяла з собою на базар стару; там сіла я в склепі одного молодого купця, якого стара знала і про якого оповідала мені, що він іще малим хлопцем стратив батька і дістав по нїм великий маєток. Стара сказала до нього: „Покажи тій дівчині свої найдорожші матерії.“ Він відповів: „Чую і слухаю,“ коли тимчасом стара все його хвалила, так що я сказала: „Ми не потребуємо тут слухати твоїх похвал для сього молодця, тільки нехай він заспокоїть наші жаданя і ми підемо до дому.“ Коли він показав, чого я жадала, і я хотїла дати йому за те гроші, він не приняв, кажучи: „Се мій дарунок вам за ваші нинішні відвідини.“ Тоді я сказала до старої: „Коли він не хоче взяти гроший, то віддай йому мате-

рію.“ Він почав запевняти: „На Бога, я не візьму нічого від тебе; все даю тобі в дарунку за один поцілуй; він для мене більше варта, як усе в моїм склепі.“ Стара запитала його: „Що тобі за користь із одного поцілуя?“ А звертаючи ся до мене, сказала: „Моя дочко, ти чула, що казав той молодець; се-ж не може тобі нічого шкодити, коли ти даш йому один поцілуй і візьмеш за те, що хочеш.“ Але я їй відповіла: „Чи не знаєш, що я присягла?“ Та стара сказала: „Нехай він тебе поцілує, а ти заховуй ся тихо, то й не сповниш ніякої вини і крім того задержиш гроші.“ І так представляла мені справу як найгарнійше доти, аж я дала себе піддурити й дозволила. Я закрила очі і сховала ся перед людьми за край заслони, а він приложив свої уста до мого лиця й поцілував мене, але зараз потім укусив мене так глибоко, що аж тіло повисло мені з лиця і я зімліла.

Прийшовши знов до себе, побачила я, що склеп замкнений, а я сама лежала на колінах старої, яка голосно плакала й казала: „Бог не допустив до ще гіршого; ходи, підемо до дому, поклади ся там хора, а я дам тобі лікарство, яке загоїть те укушенє і ти швидко виздоровієш.“ За хвилю я встала і в найбільшій журі й бо-

язни пішла до дому. Коли мій чоловік почув, що я хора, прийшов до мене і запитав: „Моя пані, що тобі стало ся під час виходу?“ Я відповіла: „Я здорова.“ Він оглянув мене і запитав: „Що значить та рана на твоїм лиці, і то в мягкім тілі?“ Я відповіла: „Коли ти нині рано позволив мені піти купити собі матерії, трутив мене верхоблюд, наладований деревом, роздер мені заслону і зранив мені, як бачиш, лице. Вулиці в тім місті дуже вузкі.“ Вчувши се, сказав він: „Завтра йду до губернатора і пожалую ся йому, аби вивішав на шибениці всіх торговців деревом у місті.“ Я на се відповіла: „На Бога, не бери на себе вини. Я їхала на ослі, що сполошив ся зі мною, і я впала тай роздерла собі лице на полїні, що лежало на вулиці.“ Тоді він сказав: „Завтра піду до Бармекіда Джаафара й розповім йому ту історію, щоб усіх погоничів ослів у місті казав постинати.“ Я сказала: „Хочеш задля мене вигубити цілу людськість, коли се мені стало ся з волї і призначеня божого?“ Але він заклінав: „Так, се станеть ся безвідклично“, вхопив мене, скочив, крикнув голосно, двері отворили ся і ввійшло сім невільників, які витягнули мене з ліжка і кинули посеред кімнати. Відтак сказав

він одному невільникowi держати мене за плечі і сїсти мені на голову, другому сїсти мені на колїна і тримати мене за ноги, а третій приступив із мечем і сказав: „Мій пане, маю її розрубати на двоє, аби кождий із них узяв кусень і кинув до Тигрису на жир риbam? Така нагорода для того, що ломить присягу й вірність.“ Відтак виголосив вірші:

„Коли-б я у своїй любови мав суперника,
то мов серце погордило-б любовю і радше
[вмерло би з жури.
До своєї душі сказав би я: Душе, моя
[смерть благородна,
Нїчого доброго не буде з любови з супер-
[ником.“

Відтак сказав він невільникowi: „Рубай, Зааде!“ Невільник витягнув меч і сказав до мене: „Помоли ся, подумай, що ще маєш залагодити, бо се твоя остання година.“ Я сказала: „Так, любий невільнику, дай мені ще короткий час помолити ся і зробити тестамент.“ Я підняла голову і розплила ся в сльозах, бачучи себе після всеї пишноти так пониженою; з плачем виголосила я вірші:

„Ви вчинили мою любов самотною і не
[ворухнете ся,
ви відібрали моїм зраненим віям спокій
[і спите.
Між моїм серцем і моїми очима ваше ме-
[шканє,
моє серце не забуває вас, а моя сльоза
[не закриває мого болю.
Ви заключили зі мною звязок, що оста-
[нете мені вірним,
та коли посіли моє серце, допустили ся
[зради.
Ви не милосердите ся над моєю любовю
[і над моїм смутком,
чи ви так певні від ударів долі?
На Бога, коли я вмиру, прошу вас,
Напишіть на моїм нагробнім камені: тут
[лежить невірник любови.
Може якийсь у жалобі, що дізнав болю
[любови,
переходячи попри мій гріб, почує мило-
[сердє.“

І я знов розплакала ся, але він іще
більше розлютив ся, почувши мою пісню
а побачивши мої сльози, відповів мені
віршами :

„Я не покинув підло любки свого серця,
тільки виключно її вина довела до розлуки.

Вона хотїла свою любов ділити також із
[другим,
але віра мого серця не хилить ся до по-
[читаня богатьох богів.“

Коли він виголосив ті вірші, сказала
я до себе серед сліз, аби його настроїти
ласкаво супротив себе: „Упокорю ся пе-
ред ним, аби його зробити лагідним, може
подарує менї кару смерти, хоч візьме
весь мій маєток.“ І так почала я нарі-
кати на своє горе віршами:

„Ти обтяжив мене важкою мукою туги,
коли я за слаба носити свою сорочку;
що мушу покинути житє, се мене не ди-
[вує,
але дивно менї, як можна ще мене піз-
[нати без тебе.“

Одначе він не дав зворушити ся анї
жїїми віршами, анї сльозами, тільки почав
мене зневажати віршами:

„Ви зайшли собі з иньшим млим
і спричинили розлуку; не так поступа-
[ли ми.
Ми покинемо вас, бо ви не зважаєте на
[наші бажаня,

і обійдемо ся без вас, як ви без нас.
Відтак полюбимо иньшу, як ви вибрали
[иньшого,
і розрив нашого звязку скинемо на вас,
[не на себе.“

Сказавши ті слова, крикнув на не-
вільника: „Розрубай її на двоє, вона те-
пер уже до нічого.“ Коли невірник при-
ступив до мене і я в певнім дожданю
смерти поручала свою душу Богови висо-
кому, надбігла нагло стара і почала його
заклинати, впавши йому до ніг і цілуючи
їх: „Мій сину, як я виховала тебе, даруй
тій дівчині, що не допустила ся ніякої
вини, яка заслугувала би на таку кару.
Тя молодий чоловік і я бою ся, щоб її
проклони не впали на твою голову.“ Вона
плакала й так довго на нього напірала,
що він сказав: „Добре, я дарую їй, але
мушу її так вибити, аби їй на ціле жите
лишили ся знаки.“ На його наказ невір-
ники здерли з мене одіж, а він ухопив
квіттову палицю і так довго й сильно бив
мене по боках і по плечах, аж я страти-
ла змисли і надію на жите. Відтак ска-
зав невірникам забрати мене, коли на-
стане ніч, і разом зі старою перенести
до мого дому, в яким я давнійше мешка-
ла. Коли невірники сповнили наказ свого

пана і кинули мене в моїм домі, я лічила ся чотири місяці, заки виздоровіла, але мої боки остали таки такі, як ти бачив, неначе-б їх розбито батогами. Виздоровівши, підійшла я знов до дому, в яким усе те мені трапило ся, але застала його збуреним, а всю вулицю від початку до кінця зрівнано з землею. А на місци, де стояв той дім, були тепер ями для відпадків, не знаю, з якої причини.

Тоді пішла я до сеї моєї природної сестри по батькови і застала в неї ті дві суки. Поздоровивши її, розповіла я їй свою історію і всі свої пригоди, а вона відповіла: „Де є такий, кого-б час не скривдив? Хвала Богу, що ти ввійшла звідти з житєм.“ Відтак оповіла мені також свою історію і все, що пережила зі своїми сестрами, і ми обі ніколи не заікнули ся словом „вийти за-муж.“ Потім прилучила ся до нас отся дівчина, що виходить що дня до міста й купує нам усе потрібне. Так жили ми аж до останньої ночі, коли наша сестра вийшла, як звичайно, аби накупити нам, що потрібне, і відтак трапили ся звісні події з міхоношею, жебраками й вами, що прибули в купецьких строях, і нас нині рано приведено перед тебе. Се наша історія.“

Вісімнацята ніч.

Кінець історії міхоноші і трьох дівчат.

Почувши ту давню історію, халїф казав записати її в актах і зберегти в королівськїм архіві. Відтак запитав першу дівчину: „Чи не чула ти нічого більше про ту іфрїту, що зачарувала твої сестри?“ Вона відповіла: „О князю вірних! Вона дала менї звій волося, кажучи: коли схочеш, аби я з'явила ся, спали кілька тих волосків, а тоді як найшвидше прийду до тебе, хоч-би була й за горою Каф.“ Халїф сказав їй принести волосє, а коли принесла, взяв і спалив кілька волосків. Ледви почули запах, як затряс ся замок, залунало як грїм і нагло з'явила ся джїннїя. Вона визнавала іслям, тому вимовила привіт: „Супокїй з тобою, халїфе Бога!“ Він відповів: „І супокїй із вами, і милосерде і благословене боже!“ На се вона сказала: „Знай, отся дівчина зробила менї прислугу, якої я не можу їй так само нагородити; вона вбила мого ворога і вратувала менї житє. А що я бачила, яку її сестри зробили їй кривду, то порішила помстити ся на них і зачарувала їх у дві суки, хоч радше була-б їх убила, боячи

ся, аби не зробили своїй сестрі якого зла. Але коли ти, о князю вірних, хочеш, аби я їх визволила, то зроблю се для тебе і для неї, бо я віруюча.“ Халїф сказав: „Визволи їх, щоб ми опісля могли зайняти ся справою побитої дівчини і докладно її розслїдити, а коли покажеть ся її невинність, то пїмщу ся на тїм, що її так жорстоко скривдив.“ На се відповіла йому іфріта: „О князю вірних! Я покажу тобі того, що так жорстоко обійшов ся з тою дівчиною; він зі всіх людей тобі найблизший.“ Іфріта взяла чашку з водою, замовила її, покропила нею сукам лице і сказала до них: „Верніть знов у свою давнїйшу людську постать!“ І вони стали знов дівчатами, — хвала їх творцеви. Тодї вона сказала: „О князю вірних! Той, що бив ту дівчину, се твій син Ель-Амін, який чув про її красу і чар“, і розповіла йому цілу історію з дівчиною.

Халїф здивував ся і закликав: „Слава Богу за увільненє тих обох сук мовою рукою. Відтак закликав свого сина Ель-Аміна і запитав його про дівчину, а той розповів йому все по правді. Тодї закликав судїв і свідків, казав привести трьох жебраків і першу дівчину з її обома сестрами, що були зачаровані в суки, і віддав їх за муж за тих трьох жебраків, які

їм оповідали, що були королями. Крім того зробив їх своїми дворянами, подарував їм усе, чого потребували і дав їм мешканя у своїм замку в Багдаді.

Побиту дівчину дав знов своєму синові Ель-Амінові, подарував їй великий маєток і казав її дім відбудувати ще гарнійше, як був перед тим. А з тою, що ходила на купно, халїф оженив ся сам і ще тої ночі спав із нею. Другого дня рано дав їй окрему палату з невільницями для обслуги, настановив їй постійну річну пенсію і збудував їй великий замок.

Історія трьох яблук.

Іншої знов ночі сказав халїф до Джаафара: „Ходім сеї ночі на місто питати ся, як заховують ся губернатори і префекти, щоб кожного, на кого хтось пожалуєть ся, скинути.“ Джаафар відповів: „Чую і слухаю.“ І так халїф, Джаафар і Месрур пішли до міста, перейшли через базарі і зайшли на одну вулицю, на якій побачили старого шейха з сїтю і кошем на голові і з друком у руці, що йшов поволи своєю дорогою і говорив вірші :

„Вони кажуть мені: Ти між людьми
задля свого знання як місячна ніч.
Але я кажу: Дайте мені спокій зі своїми
[мовами,
знанє не значить нічого без могучости.
Коли-б вони мене зафантували разом із
[моїм знанєм,
із усіми книжками й чорнильницею,
аби жити з того один день, до судного
[дня
ніхто не захотів би прийняти сього заставу.
Житє бідного — яке-ж воно сумне!
В літі не можна заробити собі на хліб,
а в зимі мусить гріти ся при місці з ву-
[глєм*].
Пси ходять за його слідом
і все він незначний і погорджуваний.
А коли він жалуєть ся на свою долю і до-
[казує, що не заслужив на неї,
нема нікого, хто-б його вислухав.
Коли таке житє бідного, то найліпше для
[нього місце — гріб.“

Коли халїф почув ті вірші, сказав
до Джаафара: „Подиви ся на того бідного

---

*) Зима в Багдаді дуже лагідна, отже той
вірш значить, що бідному бракує навіть найбідній-
шої одіжи.

чоловіка і послухай його пісні, яка певне вказує на його бідність.“ І халїф приступив до нього і запитав: „Шейху, яке твоє ремесло?“ Він відповів: „Мій пане, я рибак і маю дома жінку й дитину. Коло полудня вийшов я з дому і ходив доси, але Бог не зіслав мені нічого, аби принести своїй сімї хліба; я зненавидїв сам себе і бажав собі смерти.“ Халїф сказав до нього: „Чи маєш охоту вернути ся ще раз із нами до ріки, стати на березї Тигрису і закинути свою сїть на мое щастє? Все, що зловиш, відкуплю в тебе за сто дїнарїв.“ Рибак зрадїв дуже і відповів: „Коли так, то вертаю з вами.“ І так пішов рибак іще раз до ріки, закинув сїть і коли за якийсь час потягнув за шнур, витягнув важку, замкнену скриню. Халїф дїткнув ся її і змїркувавши її тягар, дав рибакowi сто дїнарїв. Рибак пішов собі, а Джаафар і Месрур узяли скриню і занесли до халїфового замку. Там поклали скриню перед халїфом, запалили сьвітло і отворили її. Знайшли в нїй кїш із пальмового листя, зшитий червоною вовною. Розрїзавши шви, побачили кусень ковра, під ним жіночу заслону, а під заслоною дївчину, ясну як срібло, але мертву й розрубану на куснї. Коли халїф її побачив, пустили ся йому сльози по лицю; він

звернув ся до Джаафара і крикнув до нього: „Ти псе між везирами! То в моїх часах убиваєть ся людий і кидаєть ся в воду, аби мене колись робили відповідальним за се? Але на Бога, в справі тої дівчини кажу зарядити слідство і стратити її убійців. Як походжу із халїфського роду Абассідів, коли не приведеш убійців тої дівчини, щоб я міг на них пімстити убійство, то кажу тебе із твоїми сорок братаничами прибити на хрест перед брамою моєї палати!“ Джаафар випросив собі у халїфа тридневний речинець, по чім пішов від нього і сумний ішов вулицями міста, думаючи собі: „Як маю знайти убійцю тої дівчини, аби доставити його халїфови? Коли-ж доставлю йому кого иньшого, мушу за се колись відповісти; не знаю, що робити“. І перебув ті три дні дома. Четвертого дня закликав його халїф до себе і запитав: „Де убійця дівчини?“ Джаафар відповів: „О князю вірних, чи я знаю всі тайни, щоби знати її убійцю?“ Халїф розлютив ся і казав його перед брамою свого замку прибити на хрест. А герольдови казав оголосити по вулицях Багдаду: „Хто хоче бачити, як прибивати-муть на хрест Бармекіда Джаафара, халїфового везира, і його сорок братаничів перед брамою халїфо-

Тисяча й одна ніч.

14

вого замку, нехай приходить і наситить свої очі.“

І попримостили люди з усіх частин міста, аби побачити, як прибивати-муть на хрест Джаафара і його братаничів, хоч не знали, за що. Коли закопали дерево, Джаафар і його братаничі стали під ним, ждучи наказу халіфа, аби їх прибивати на хрест, а юрба плакала. В тій хвилі гарний чисто одітий молодець продер ся з поспіхом через юрбу до везира і сказав до нього: „Твій ратунок із тої проволоки, о пане емірів і прибіжище бідних! Я убійця дівчини, яку ви знайшли в скрини, вбийте мене і пимстїть її убійство.“ Вчувши ті слова, Джаафар урадував ся своїм ратунком, хоч жаль йому було молодця. Та коли вони ще говорили з собою, продер ся через юрбу старець, підійшов швидко до Джаафара та молодця і поздоровивши їх, сказав: „Везире, не вір словам того молодця; се я забив дівчину, не він; на минї пимстїть убійство.“ А молодець сказав: „О везире, се старий, балакучий шейх, який не знає, що говорить; се я забив її, пимсти на минї убійство.“ Тодї старець звернув ся до молодця і сказав: „О мій сину, ти ще молодий і любиш сьвіт, а я вже старий і маю сьвіта досить; я хочу жертвувати

ся за тебе, везира і його братаничів. Я сам забив дівчину, на Бога, прискори на мнї пімсту!“ Чуючи се, Джаафар пішов повний здивованя до халїфа і сказав: „О князю вірних, убійця дівчини знайшов ся.“ Халїф запитав: „Де він?“ Він відповів: „Сей молодець говорить, що він убійця, але той шейх закидує йому брехню й каже, що убійця ніхто иньший, тільки він.“ Халїф поглянув найперше на старця, а відтак на молодця і запитав: „Хто з вас обох убійця?“ Молодець відповів: „Ніхто иньший, тільки я.“ Але старець також сказав: „Ніхто иньший, тільки я.“ Тодї халїф сказав Джаафарови: „Візьми обох і прибий на хрест.“ Але Джаафар відповів: „Коли тільки один із них убійця, а оба будуть страчені, то на однім із них буде довершений злочин.“ На се сказав молодий чоловік: „Задля правди того, що розіп'яв небо і розістлав землю, се я допустив ся убійства“, і описав, як він доконав убійства, зовсім так, як знайшов халїф, так що він набрав певности, що сей молодець убійця дівчини. Здивований сим запитав його: „Чого ти несправедливо забив дівчину, а тепер признаєш ся до убійства не битий*) і говориш: „Пімстїть

*) Хто заперечував, того били по підшвах ніг, аби признав ся.

ся на мині?“ На се молодий чоловік почав оповідати: „Знай, о князю вірних, та дівчина моя стрієчна сестра і жінка, а той шейх, її батько і мій стрий. Я взяв її дівчиною і Бог подарував мені від неї трьох хлопців. Вона любила мене, годила мені і ніколи не мав я її за що ганити. Першого сего місяця вона захорувала тяжко; я закликав лікарів і казав її лічити, доки не виздоровіла, а відтак хотів її повести до купелі. Але вона сказала до мене: „Заки піду до купелі, хотіла би щось мати, чого мені дуже забагло ся.“ Я запитав: „Що таке?“ Вона відповіла: „Хочу яблука, аби налюбувати ся його запахом і смаком.“ Я зараз пішов до міста і почав шукати за яблуками, хоч-би одно мало коштувати й дінар, але не знайшов. Наслідком того перевів я ніч у думках, а другого дня рано обійшов усі огороди, але яблука не знайшов. Один старий огородник, якого я стрітив і питав про яблука, дав мені в кінці таку раду: „Мій сину, яблука тут рідко-де можна знайти, бо їх тут зовсім нема. Вони є тільки в огороді князя вірних у Базрі в огородника, який держить їх для халіфа.“ Я вернув до своєї жінки, але любов до неї не давала мені спокою і я вибрав ся в дорогу тай за п'ятнадцять днів, ідучи

день і ніч, приніс їй три яблука, за які мусів заплатити огородникови в Базрі три дінари. Коли я їх дав їй, вона не показала ніякої радості, тільки поклала їх, бо пропасниця мучила її дуже. Аж за десять днів подужала вона, і я тоді знов засів у своїм склепі, продавав і купував. Коли я так сидів, коло полудня надійшов попри склеп чорний невільник із яблуком у руці і бавив ся ним. Я запитав його: „Звідки маєш те яблуко? Я також радо купив би собі таке“. Він відповів із усміхом: „Я дістав його від своєї любки. Відвідавши її після довшої неприсутности, застав я її хорою, а коло неї три яблука. Вона сказала: „Бачиш, мій рогач-муж ходив за ними до Базри і заплатив за них три дінари.“ Відтак дала мені одно яблуко.“

Коли я се вчув, о князю вірних, почорнів світ перед моїми очима; я замкнув склеп і пішов до дому, в роздражненю і гніві не пануючи над собою. Не бачучи третього яблука, запитав я її: „Де третє?“ Вона відповіла: „Не знаю, де поділо ся.“ Тоді стало мені ясно, що невільник казав правду; я захопив ніж, уклакнув їй на груди, перерізав їй горло, а потім відрізав голову і члени. Я вкинув її як найшвидше до коша, завив у за-

слону, накрив ковром, поклав кіш у скриню і замкнув її. Тоді взяв скриню на мула і кинув її власною рукою до Тигрису. На Бога, о князю вірних, кажи мене швидко стратити і пімсти її убійство, бо я бою ся відповіди, якої вона зажадає від мене в день воскресеня. Бо бачиш, коли я кинув її до Тигрису, чого ніхто не завважив, і вернув до дому, застав я свого найстаршого сінка в сльозах, хоч він не знав, що я зробив з його матірю. Коли я запитав його о причину сліз, він сказав: „Я взяв одно яблуко моєї матери і пішов на вулицю бавити ся ним із моїми братами, аж нагло надійшов великий чорний невільник і відібравши від мене яблуко, запитав: „Де ти взяв його?“ Я відповів: „Мій батько ходив за ним до Базри і купив там для моєї хорої матери три яблука за три дінари.“ Але він таки взяв його і ще набив мене. А тепер я бою ся матери, аби мене не била за яблуко.“

Вчувши се від свого сина, побачив я, що невільник сказав мені неправду про мою сестру і що я її злочинно замордував. Коли я з тої причини проливав гіркі сльози, надійшов той шейх, її батько і мій стрий, і я йому розповів, що стало ся. Він сів коло мене і ми плакали до півночи. Пять днів, аж до нинішнього дня,

обходили ми в глибокім смутку жалобу задля її смерти, а тепер, на честь своїх предків, кажи мене швидко стратити і пімсти убійство на мині!“

Вчувши оповіданє молодця, халїф здивував ся і сказав: „На Бога, я не скажу нікого иньшого стратити, як тільки проклятого невільника, бо того молодця треба оправдати.

Девятнацята ніч.

Відтак звернув ся до Джаафара і сказав до нього: „Достав мені проклятого невільника, що є причиною того нещастя. Коли не зробиш сего, мусиш замість нього стратити житє.“ Джаафар відійшов із плачем і сказав до себе: „Звідки маю його взяти? Не за кождий раз збанок виходить цілий, я нічого не розберу в тій справі. Але той, що вратував мене перший раз, вратує мене також другий раз; на Бога, буду ті три дні сидіти знов дома, а Правдивий — слава йому! — вчинить по своїй волї.“ І сидів три дні дома, а четвертого закликав кадї, зробив тестамент, попрощав ся зі своїми дїтьми, а тут уже з'явив ся післанець від халїфа і сказав до нього: „Князь вірних

посилає мене в найбільшій гніві до тебе ; присягнув іще перед кінцем сего дня стратити тебе, коли не приведеш йому невільника.“

Почувши се, Джаафар і діти заплакали і він попрощавши ся з ними в останнє, пішов до своєї наймолодшої дочки, яку найбільше любив, щоби і з нею попросити ся. Коли він її притиснув до грудий і розплив ся в сльозах задля розлуки з нею, почув у її кишени круглий предмет. Тоді запитав її: „Що маєш у кишені?“ Вона відповіла: „Яблоко, тату, яке мені перед чотирма днями приніс наш невільник Райган; він дав мені його за два дінари.“ Вчувши се, Джаафар закликав урадований: „О ти близький потішителю!“ Відтак закликав невільника і запитав його: „Звідки маєш те яблоко?“ Невільник відповів: „Ах, мій пане, перед пятьма днями йшов я одною з вулиць міста і побачив, як там бавили ся діти, а одно з них мало яблоко. Коли я в нього відібрав і набив його, воно заплакало і сказало: „То яблоко моєї хорої матери, яка зажадала від мого батька яблук і він пішов до Базри і приніс їй звідти три яблока за три дінари“. Я, не вважаючи на його плач, задержав яблоко і бавив ся ним, а відтак приніс його з собою сюди

і дав своїй малій панї за два дїнари“. Джаафар дивуючи ся слухав невольника, із якого слів вяснило ся, що його власний невольник був причиною його клопотів та убійства дївчини, і дав наказ арештувати невольника, а сам, щасливий своїм ратунком, виголосив вірші :

„Коли невольник завів тебе в нещастє,
чим викупиш своє жите?
Слуг знайдеш, що правда, багато,
але за своє жите не знайдеш відплати.“

Відтак узяв невольника і пішов із ним до халїфа, а той казав ту історію записати й оголосити своїм підданим. Тоді сказав Джаафар до нього: „О князю вірних, нехай тебе не дивує та історія, вона не дивнїйша від історії везира Нур ед-Дїна та його брата Шемс ед-Дїна.“ Халїф завважив: „Як може бути ще дивнїйша історія?“ Джаафар відповів: „О князю вірних, оповім тобі її, одначе під умовою, що подаруєш мому невольникови жите.“ Халїф сказав: „Дарую тобі його кров.“

Джаафар почав оповідати :

Історія везирів Нур ед-Діна*) і Шемс ед-Діна**).

„Знай, о князю вірних, раз жив у Каїрі справедливий і добрий султан, який мав мудрого і досвідного везира, що був добре обізнаний зі справами правління. Він був дуже старий і мав двох синів, гарних як два місяці, старший називав ся Шемс ед-Дін, а молодший Нур ед-Дін, і молодший був іще гарнійший від старшого, так що за його часів не було нікого гарнійшого і його слава розійшла ся далеко по краях і не один вибирав ся зі свого краю до Єгипту, аби бачити його красу. Коли-ж їх батько вмер, султан, оплакавши його прикликав до себе його синів, дав їм почесну одіж і сказав до них: „Від тепер ви оба будете сповнювати уряд свого батька.“ Врадувані поцілували вони перед ним землю і провівши цілий місяць у жалобі за своїм батьком, обняли уряд так, що кождий вів справи один тиждень, а коли султан вибирав ся в дорогу, один із них товаришив йому.

І так трапило ся одної ночі, що султан другого дня рано порішив вибрати

---

*) Сьвітло віри. **) Сонце віри.

ся в подорож, коли як-раз черга приходила на старшого. Коли так брати тої ночі балакали про се й те, сказав старший: „Мій брате, я хотів би, щоб ми оба одної ночі поженили ся.“ Молодший відповів на се: „Роби так, мій брате, як уважаєш за добре, я не маю нічого против твого проєкту.“ Коли вони так оба на те згодили ся, сказав по хвилі старший брат знов до молодшого: „Коли так Бог дасть, що ми оба заручимо ся і одної ночі поженимо ся й обі жінки одного дня вродять, і коли Бог так дасть, що твоя жінка вродить хлопця, а моя дівчину, то ми їх поженимо, адже се будуть діти братів.“ На се запитав Нур ед-Дін: „Що зажадаєш від мого сина на весільний дар для своєї дочки?“ Шемс ед-Дін відповів: „Зажадаю три тисячі динарів, три огороди і три села; коли молодець схоче заключити звязок під иньшими умовами, то се не буде в порядку.“ Вчувши се, Нур ед-Дін сказав: „Що за весільний дар кладеш в умову мому синові! Чи не знаєш, що ми оба брати і везири рівної ранги? Се було-б твоїм обовязком, подарувати свою дочку мому синові без весільного дару; адже ти знаєш, що хлопець більше варт як дівчина, а моя дитина буде хлопець і через нього, а не че-

рез твою дочку буде продовжений наш рід.“ На се відповів Шемс ед-Дін: „Що ти говориш про мою дочку?“ Нур ед-Дін сказав: „Що наше імя не через неї буде продовжене між емірами. Але ти хочеш поступати зі мною по радї того, що казав: „Коли хочеш кого позбутися, то клади високу цїну.“ На се відповів Шемс ед-Дін: „Я виджу, що ти дурень, коли цїниш свого сина висше від моєї дочки; без сумнїву в тебе нема здорового розуму і доброго вихованя, коли згадуєш про наше спільне везирство. Тільки з милосердя до тебе тай аби мати помічника й асистента, допустив я тебе побіч себе до везирства. Та говори, що хочеш, по тих словах, на Бога, не віддам своєї дочки за твого сина, хоч-би ти хотїв заплатити за неї вагою золота.“ Нур ед-Дін відповів гнївно: „Я ніколи не оженю свого сина з твоєю дочкою.“ „А мені він не відповідний на мужа для моєї дочки“, сказав Шемс ед-Дін; „коли-б я не мусїв їхати, то зробив би з тебе відстрашаючий приклад. Але коли поверну, Бог зробить, що захоче.“ При тих словах брата попав Нур ед-Дін у найбільший гнїв, що аж відходив від себе, але здавив його в собі і кожний із них перевів ніч окремо. Другого дня рано султан виїхав, найперше на острів, а звідти в товаристві

свого везира Шемс ед-Діна до Пірамід. А його брат Нур ед-Дін, перебувши ніч у найбільшій гніві, пішов другого дня рано по молитві до своєї скарбниці, виймив звідти малу подорожню торбу, наповнив її золотом і памятаючи слова свого брата і ту погорду та гордість, яку він проявив супротив нього, виголосив стихи :

„Подорожуй! за своїх приятелів знайдеш
[иньших,
і втоми ся, бо в тім лежать солодоці
[житя.

Сидіти тихо, се не принесе розумному й
[осьвіченому чоловікові слави,
тому вибирай ся з вітчизни і вандруй по
[чужині!

Я бачив, що стояча вода псуєть ся,
пливуча вода свіжа, стояча гнила.

Коли-б місяць не малів і не ріс, то не
[служив би за знак
і око дослідувача не звертало-б ся за ним
[до гори.

Льви, що не опускають своєї гущавини,
[не ловлять добичі,
стріла, що не вилітає з лука, не може
[влучити своєї мети.

Грудки золота на своїм місці рівні пі-
[скові,

а альоес у своїй вітчині служить тільки
[на паливо.
Коли дістанеть ся за границю, стає пожа-
[даною дорогоцінністю,
але коли остає дома, не доходить до ні-
[якої поваги.“

Виголосивши ті вірші, казав одному із своїх пажів осідлати собі темносивого, рослого і бистроногого мула. Паж сповнив наказ і поклав на мула золотом ткане сідло з індійськими стременами і чапрак з ісфаганського шовку, так що мул виглядав як наречена, виставлена на показ. Нур ед-Дін казав іще покласти на нього шовкове накривало і коверець до молитви, а під ним привязати подорожню торбу, і сказав до невільників і до пажа: „Для відпочинку хочу зробити прогульку з міста в околицю Кальюб і остану там три ночі; нехай ніхто з вас не йде за мною, бо мені важко на серці.“ По тих словах узяв собі ще щось їсти на дорогу і виїхав швидко з Каіра в напрямі чистої пустині. Коло полудня був уже в місті Більбайс; тут зліз із мула, аби дати йому трохи відпочати, щось з'їв і купивши для мула паші, поїхав далі в тім самім напрямі, доки другого дня в полудне не доїхав до Єрусалиму. Тут знов зліз, аби дати собі

й мулови трохи відпочити й попоїсти, відтак поклав сідло під голову, розістлав коверець і ляг спати, все ще повний гніву. Другого дня рано сів знов на мула і пігнав далі, аж прибув у місто Алеппо. Тут заїхав до одного хану і пробув три дні, аби дати мулови відпочити і самому походити по сьвіжій воздусі. Відтак рішив ся вандрувати далі; сів на мула й виїхав із міста, не знаючи, куди. Задержав ся знов аж у місті Базрі, прибувши сюди по богатьох днях у ночі, про що одначе довідав ся аж заїхавши до хану. Тут зняв подорожну торбу, розістлав коверець до молитви, а мула в повній зброї передав портієрови, аби його ще трохи поводив. Коли портієр переходив із мулом вулицями, як-раз везир із вікон свого замку побачив мула і з його дорогої зброї пізнав, що се мусить бути мул везира або короля. Дивуючи ся тому, наказав одному зі своїх пажів привести портієра до себе. Коли паж прийшов із портієром перед везира, який уже був старий, і портієр поцілував перед ним землю, везир запитав його: „Хто властитель того мула і як він виглядає?“ Портієр відповів: „Мій пане, властитель того мула дуже молодий чоловік ніжної вроди, син купця з виглядом, що будить пошану і респект.“ По-

чувши се, везир устав, сїв на свого коня і поїхав до хану, аби відвідати того молодця. Побачивши, що везир надходить, Нур ед-Дін устав, вийшов йому на зустріч і обняв його; тоді везир зліз зі свого коня, привитав його і запросив сїдати коло себе. Відтак запитав: „Мій сину, звідки ти і які твої наміри?“ Нур ед-Дін відповів: „Мій пане, я прибуваю з міста Каїра, де мій батько був везиром, але тепер відійшов до божого милосердя.“ І розповів йому все від початку до кінця тай закінчив: „Я постановив собі не вертати до дому швидше, аж побачу всі міста і краї.“ Вчувши його оповіданє, везир відповів йому: „Мій сину, не улягай гнівови і не йди на згубу, бо краї пустинні і я бою ся, щоб час не зробив тобі що злого.“ І казав йому подорожню торбу, накривало й коверець до молитви покласти на мула і забрав його з собою до дому. Тут дав йому гарну кімнату і робив йому почести й услуги. Любов до Нур ед-Діна захопила його так сильно, що він сказав до нього: „Мій сину, я старий чоловік і не маю сина, але Бог дав мені дочку, яка красою рівна тобі. Багато женихів я вже відправив, але любов до тебе так опанувала моє серце, що я питаю тебе: „Маєш охоту взяти мою дочку

за невольницю, щоб вона тобі служила і ти був її мужем? Коли приймеш мою пропозицію, то піду до султана Базри і скажу йому, що прибув син мого брата, і представлю йому тебе, аби зробив тебе на моє місце везиром, а я буду сидіти тихо дома, бо я старий чоловік^а.

При тих словах везира Базри Нур ед-Дін похилив свою голову і сказав: „Чую і слухаю“. Урадуваний везир казав своїм слугам приготувати пир і прикрасити велику салю прийняти, приладжену для високих емірів. Відтак зібрав своїх приятелів, запросив вельмож і купців Базри і сказав до них, коли вже всі з'явилися в повнім числі: „Я маю брата, який є везиром у єгипетських краях і якому Бог дарував двох синів, а мені, як знаєте, подарував одну дочку. Мій брат просив мене віддати мою дочку за одного з його синів, на що я згодився. Тепер вона дійшла до подружних літ і він прислав мені одного зі своїх синів; се молодий, ось тут присутний чоловік. Я хочу тепер заключити шлюбну умову між ним і моєю дочкою, аби весіле відбуло ся в мене“. Вони відповіли на се: „Робив дуже добре“. Потім вони випили шербет із цукру, були покроплені рожевою водою і пішли домів, а везир наказав своїм слу-

Тисяча й одна ніч.

15

гам відвести Нур ед-Діна до купелі і дарував йому сам одно з найліпших своїх убрань, а крім того післав йому хустки, миски, кадильницю і все иньше, чого потребував. Нур ед-Дін вийшов у тім убраню з купелі, сів на свого мула, ясніючи, як місяць у повні, поїхав до замку везира, пішов до нього і поцілував йому руку, а везир привитав його і сказав до нього:

Двацята ніч.

„Спи нинішню ніч зі своєю жінкою, а завтра піду з тобою до султана, і просити-му в Бога для тебе всего добра“. І Нур ед-Дін пішов до своєї жінки, дочки везира.

А брат Нур ед-Діна по довшій неприсутности вернув із султаном до дому. Коли не застав свого брата і запитав про нього слуг, ті відповіли: „Того самого дня, коли ти виїхав із султаном, казав він осідлати мула в пишну зброю і поїхав, як сам казав, на день-два до Кальюб; ніхто з нас не мав за ним іти, бо було йому важко на серці. Від того дня аж до нині ми не чули нічого про нього“. Коли Шемс ед-Дін учув ту звістку, засмутило ся його серце задля розлуки

з братом і смуток задля його втрати пригнітав його важко. „Винен сему“, подумав він собі, „я сам, що тої ночі перед від'їздом із султаном так остро з ним поступив, після чого він роздражнений від'їхав; мушу конче післати за ним людей“. І пішов до султана і доніс йому про се, а султан порозсилав післанців із цисьмом до управителів усіх провінцій. Але Нур ед-Дін за той час, коли його брат із султаном були в дорозі, заїхав у далекі краї і післанці вернули без ніякої звістки про нього і Шемс ед-Дін стратив усяку надію побачити ще колись свого брата. Нарікаючи на самого себе, говорив він: „Я розізлив свого брата словами про подружжя дітей; бодай би того ніколи не було! Але ніщо тут не винно, тільки брак розуму і розваги в мене“. Незабаром після того старався він о дочку одного купця в Каїрі, зробив із нею шлюбну умову і спав із нею. Але з волі Бога високого, сталося, що тої самої ночі, якої Нур ед-Дін спав зі своєю жінкою, дочкою везира Базри, Шемс ед-Дін зійшовся зі своєю жінкою, щоби сповнилася його постанова на його сотворінях і щоб сталося так, як ті два се обговорили. І сталося, що обі жінки завагітніли від них і жінка Шемс ед-Діна, везира Каїра,

вродила дочку, що гарнійшої від неї не бачили в Каїрі, а жінка Нур ед-Діна привела на світ сина, що гарнійшого від нього не було в тім часі, як каже поет:

„Коли-б надійшла краса, аби з ним по-
[рівнати ся,
засоромлена спустила би голову в низ.
Або коли б запитати: Чи бачила ти, красо,
[коли рівного йому?
Вона відповіла-б: Рівного йому? Ні.

Вони назвали його Газаном¹⁾ і сегомого дня по його народженю устроїли пир і банкет як для королівського сина. Відтак везир Базри пішов у товаристві Нур ед-Діна до султана і коли був допущений, поцілував землю, а Нур ед-Дін, що мав язик, обізнаний зі штукою вимови, і кріпке серце, промовив словами поета:

„Се він, що своєю справедливістю обіймає
[всі істоти,
що підчинив собі і розстелив усі землі.
Дякую йому за добродійства, що не є до-
[бродійствами,

---

¹⁾ Гарний.

тільки намистом на шиї тих, що їх одер-
[жали,
і цілую йому кінці пальців, що не в кін-
[цями пальців,
тільки ключами до щоденного хліба“.

Султан прийняв їх як найласкавійше і подякував Нур ед-Дінови за його слова, а опісля запитав везира: „Хто той молодець?“ Везир оповів йому його історію від початку до кінця і сказав: „Се син мого брата“. Султан запитав його: „Як же се він син твого брата, коли ми про того брата ніколи не чули?“ Везир відповів: „Наш пане і султане! Я мав брата, що був везиром у єгипетських краях; умираючи лишив він двох синів, із яких старший як везир заняв місце свого батька, а отсей його молодший син прибув до мене. Я був присяг не віддати за нікого иньшого своєї дочки, тільки за нього, і дав йому її за жінку, коли він прибув. Він молодий, а я старий чоловік, якому притупив ся слух і ослаб розум, тому моє бажанє до нашого пана і султана, аби він узяв його на моє місце, бо він син мого брата і муж моєї дочки і також надаєть ся на уряд везира, бо має розум і розвагу“.

Султан поглянув на Нур ед-Діна, а що він йому подобався, то прихилив ся до просьби везира, аби йому передати везирство. Відтак казав йому дати дорогоцінну почесну одіж і привести одного зі своїх найліпших мулів і назначив йому пенсію й доходи. Тоді Нур ед-Дін поцілував його в руку і пішов із своїм тестем до дому, а по дорозі оба думали: „Та дитина вродила ся в щасливу годину“.

Коли другого дня Нур ед-Дін знов прийшов до султана, той казав йому заняти місце везира. Нур ед-Дін сів і взяв ся дуже пильно до своїх обовязків, рішаючи справи і спори підданих зовсім по везирськи, так що султан, який приглядав ся йому, дивувався його захованню, бистроумности і влучним зарядженням і ще більше почав його шанувати й любити. А Нур ед-Дін, вернувши по скінченню дивану до дому, оповідав свому тестеві на його радість усе, що стало ся. Від тепер старий везир займав ся виключно вихованєм молодого Газана, а Нур ед-Дін сповняв уряд везира. В кінці султан не розставав ся з ним ні в день, ні в ночи і так побільшив його доходи, що його добробут усе ріс і він вислав на власний рахунок кораблі з товарами, управляв багато поля, копав криниці і закладав

огороди, аж поки його син Газан не дійшов до чотирьох літ, а старий везир, батько його жінки, попрощав сей сьвіт. Його поховано з великою парадом і Нур ед-Дін сам почав займатися вихованем свого сина, доки той не підріс, і найняв йому учителя, який його дома вчив читати і мав його як найліпше вчити й виховувати. По кількох роках Газан умів не лише читати, але знав також коран на пам'ять і присвоїв собі багато пожиточних відомостей, а крім того виростав принадний, красний, чепурний, так що уподобляв ся словам поета :

Се місяць, що має в найбільшій мірі всі
[краси,
що сонце сходить із анемонів його лица.
Така в нього повна принада,
що краса всіх сотворінь походить, здасть
[ся, від нього.

Коли учитель скінчив його виховане в батьковім замку, з якого він від свого уродження не виходив, його батько, везир Нур ед-Дін, убрав його одного дня в одну з найдорожших одежий, посадив його на одного з найліпших мулів і пішов із ним до султана. Коли по дорозі в перше переходив попри мешканців королівства, всі люди

дивували ся його незвичайній принаді і красі, елегантности його росту і його чепурности. Султан так само дивував ся його красі, коли вони увійшли до нього і він побачив Газана Бедр ед-Діна¹⁾, сина везира Нур ед-Діна. Він зараз полюбив його, обдарував і сказав до його батька: „Везире, від тепер муσιш що дня приводити його з собою“. Нур ед-Дін відповів: „Чую і слухаю“, і пішов зі своїм хлопцем до дому і від тоді що дня ходив із Газаном Бедр ед-Діном до султана, доки хлопцеві не минуло п'ятнацять літ.

Швидко потім везир Нур ед-Дін захорував, а чуючи близький кінець, казав закликати до себе свого сина і сказав йому: „Знай, мій сину, отсей сьвіт се місце минушого, той сьвіт місце тривкого; хочу дати тобі кілька наук, уважай добре, що тобі скажу, і прихили до того своє серце“. Відтак дав йому приписи про вмилі відносини до людей і добре веденє своїх власних справ. Пригадав собі свого брата, свою вітчину і свій родинний край і почав плакати задля розлуки з приятелями, аж поплили сльози, і казав своєму синові подати собі картку паперу, на якій списав усі події свого життя від початку

---

¹⁾ Повний місяць віри.

до кінця з датою свого одруження з дочкою везира, свого приходу до Базри і своєї стрічі з везиром Базри, і наказав йому з натиском той папір сховати, бо на нїм записане його походжене, його шляхотство і його рід. Газан Бедр ед-Дін узяв папір, звив його, сховав у кусень навоскованого полотна і зашив у тарбуш межі сукном і підшивкою, а з очий плили йому сльози, що так молодий мусить розстатися зі своїм батьком. А Нур ед-Дін далі давав напїмненя своєму синові, доки не вмер. В його домі настала важка жалоба, а султан і всі еміри відвели його до гробу і два місяці носили по нїм жалобу. Та що в тім часі молодий Газан ані разу не виїздив із дому і не з'являвся ані в диванї, ані перед султаном, той настановив на його місце иньшого дворянина, а на місце його батька иньшого везира і наказав опечатати всі дома Нур ед-Діна, його маєток, його села і всі його посїлости, і везир вибрався з дворянами до дому Нур ед-Діна, аби перевести опечатанє і Газана Бедр ед-Діна привести перед султана, щоб той поступив із ним по своїй волї.

Але між вояками був один із мамелюків повійного везира Нур ед-Діна, якого дуже засмутила доля сина його пана. Він

пішов до Газана Бедр ед-Діна, який сидів із похиленою головою і засмученим серцем задля втрати батька, і доніс йому, що стало ся. На питанє Газана, чи ще має час піти до свого дому і взяти собі трохи грошей на дорогу, мамелюк відповів: „Ратуй ся!“ Тодї він закрити свою голову краєм своєї одіжи і вийшов на місто. По дорозї чув, як люди говорили, що султан післав до дому його батька свого везира, аби опечатати його маєток і на нього самого наложити руку і привести його до султана, щоб був убитий; чув, як люди жаліли над його красою і принадою, і під вражінем того всего завернув із своєї дороги і блукав без ціли, аж дійшов до кладовища, на яким був похоронений його батько. Увійшов туди і ходив помежи гроби, доки не зайшов на гріб свого батька, де відслонив своє лице і сїв. А коли так сидів, приступив до нього один Жид із Базри й запитав: „Мій пане, чого се я бачу тебе таким зміненним?“ Газан відповів йому: „Мені з'явив ся у сні мій батько і робив мені закиди, що не ходжу на його гріб. Наляканий і боячи ся, що день може скінчити ся, а я його не відвідаю і через те буде мені важко, прийшов я сюди“. Жид сказав: „Мій пане, твій батько вислав кораблі з добром

і кілька з них вернуло. Я радо купив би в тебе ладунок кожного корабля за тисячу дінарів. І Жид вийняв мошонку з золотом, відрахував тисячу дінарів, дав їм Газанови, синови везира, і сказав: „Напиши мені квіт і потверди його печаткою“. Газан узяв кусень паперу і написав: Підписаний на сім квітї, Газан Бедр ед-Дін, син везира Нур ед-Діна, продав Жидови Н. Н. за тисячу дінарів усі ладунки кожного корабля свого батька і дістав наперед гроші. Потім узяв для себе відпис того квіта і дав його Жидови, який із ним пішов собі, а він остав, плачучи і згадуючи про своє давнє значінє і щастє, аж настала ніч і він заснув. У сні зсунула ся його голова з гробу і він, коли зійшов місяць, лежав горілиць, а його обличє осьвічували промінї місяця.

А на тім кладовищи жили віруючі джінни. І коли одна джіннїя, переходячи туди, побачила лице сплячого молодця, здивувала ся його красї і принадї і закликала: „Слава Богу, той молодець гарний як яка гурія!“ І піднесла ся в повітре, аби по свому звичаю трохи полїтата, коли нагло побачила іфріта, який також літав по повітрі. Вони поздоровили одно другого і вона запитала: „Звідки приходиш?“ Він відповів: „З Єгипту“. Тодї

вона його запитала: „Хочеш піти зі мною й побачити гарного молодця, що заснув на кладовищі?“ Він відповів їй: „Добре“. І полетіли на кладовище, де вона його запитала: „Чи ти в своїм життю бачив кого, що був би такий гарний, як той молодець?“ Іфріт поглянув на нього і закликав: „Слава йому, що не має рівного собі! Але розкажу тобі, моя сестро, що я бачив“. Вона відповіла: „Розкажи“. Він сказав: У Єгипті бачив я людське дитя, яке так само гарне, як той молодець; се дочка везира. Сам король зачув про неї і зажадав її від її батька Шемс ед-Діна для себе за жінку. Але везир відповів йому: „Мій пане, і султано! Прийми мое оправдане і май милосерде над моїм смутком. Як знаєш, мій брат Нур ед-Дін, мій товариш на везирським уряді, покинув нас і ми не знали, де він подів ся. Я був виною сего, бо він загнівався на мене підчас одної розмови, яку ми вели про наше подружжє, і він відійшов у гніві“. І розповів королеви все, що між ними було зайшло, кінчачи так своє оповідане: „Се була причина його гніву і тому я того дня, коли вродила ся моя дочка, присяг, що не відтам її за нікого за муж тільки за сина мого брата. З того часу минуло коло шіснацять літ. Недавно

дізнав ся я, що мій брат оженив ся з дочкою везира Базри і дістав від неї сина; йому, а нікому иньшому, дам я свою дочку за жінку, щоб догодити своєму братови. Діставши ту звістку, записав я також дату свого одруження й уродження моєї дочки. Адже крім неї ще в досить дівчат“. Але султана розлютили слова його везира і він сказав: „Як се, що-б такий чоловік як я жадав від такого чоловіка як ти дочки за жінку, а ти не давав мені із причин, що нічого не говорять? Але, на мою голову, я віддам її тобі на перекір гіршому за муж, як я“. І султан казав закликати одного зі своїх конюхів, горбатого з задю і з переду, примусив його підписати шлюбну умову з дочкою везира і наказав іще сеї ночі відправити весіле і вийти до шлюбної спальні. Я що йно полишив його серед мамелюків султана, які несли запалені свічки і під дверми купелі сьміяли ся та кпили з нього, а дочка везира, яка зі всіх людей найбільше подібна до того молодця, сиділа серед плачу, розлучена зі своїм батьком, межі жєнщинами, що вбирали її. Справді, моя сестро, поганійшого від того горбатого я ще не бачив, а дівчина ще гарнійша від того молодця“. На се відповіла йому джіннія :

Двацять перша ніч.

„Ти брешеш, отсей молодець най-гарнійший із усіх людей свого часу“, на що одначе іфріт завважив: „На Бога, моя сестро, дівчина ще гарнійша, але тільки він відповідний для неї, бо вони обое такі подібні до себе, як коли-б були дітьми одного батька або братів. Ах, яка шкода, що вона мусить брати того горбатого!“ На те сказала джіннія: „Мій брате, візьми його і занесім до дівчини, аби побачити, хто з них гарнійший“. Іфріт відповів: „Чую і слухаю, се добра рада і нема ліпшої від неї, я сам його понесу“. Взяв його і полетів із ним у повітрі, а іфріта летіла побіч нього, доки не прибули до міста Каіра; там поклав його на камінну лавку і збудив. Коли Газан збудив ся і побачив, що не є коло гробу свого батька в Базрі, почав оглядати ся на право й на ліву і пізнав, що є в зовсім чужім місті. Що йно хотів крикнути, як іфріт дав йому знак і засьвітвши, сказав: „Знай, я приніс тебе сюди, аби з тобою з божої волі щось зробити. Візьми отсе сьвітло, піди з ним до тої купелі і замішай ся там між юрбу; йди все з ними, аж доки не зайдеш до весільної салі; увійди там сьміло і стань

по правім боці горбатого молодого. Кож-
дий раз, коли переходити-муть свашки
і дружки, сягай рукою до кишені, в якій
знайдеш повно золота, і кидай їм повну
жменю. Не бій ся, що може сягнеш ру-
кою і не знайдеш у кишені золота, і да-
вай кождому, хто до тебе підійде, повну
жменю. Не лякай ся нічого і здай ся на
свого Творця, бо не твоєю властю і силою
робить ся все те, тільки божою властю
і силою“.

Почувши ті слова іфріта, Газан Бедр
ед-Дін закликав: „Що то за пригода і яка
може бути ціль тої доброти?“ І пішов із
запаленою сьвічкою до купелі, де стрітив
горбатого високо на кони, замішав ся там
між людей так, як був одітий у тарбуш,
турбан і золотом ткану верхню одіж,
і йшов сьміло у сьвяточнім поході. А
скільки разів свашки підходили до юрби
за грішми, сягав до кишені, брав повну
жменю і кидав свашкам та дружкам до
тамбуріна, який наповнив ся дінарами,
чим свашки були дуже здивовані, а юрба
знов чудувала ся його красі і принаді.
Так робив він, доки не зайшли до дому
везира і двораки не відтиснули юрбу. Але
свашки і дружки заявили: „На Бога,
ми не підемо до середини, коли з нами
не може йти отсей молодець, що обсилав

нас своєю добротою; також тільки в його присутності треба відслонити наречену“. І разом увійшли до салі і на перекір горбатову молодому просили його сідати. Тепер жінки емірів, везирів і дворян, усі заслонені кахенезом, уставили ся з великими запаленими сьвічками в два ряди по правім і лівім боці весільного трону аж до другого кінця лівану коло кімнати, з якої мала вийти молода. А коли побачили Газана Бедр ед-Діна в його красі і принаді з лицем, що ясніло, як серп місяця, прихилили ся до нього їх серця, а свашки заговорили до присутних дам: „Знаєте, той гарний молодець дарував нам тільки червінці, отже обслуруйте його як найлїпше і сповняйте його бажаня“. Тоді жінки почали тиснути ся зі своїми сьвічками кругом нього, аби оглядати його красу, яка так їх підбивала, що кожда з них бажала рік або хоч місяць або годину спочити на його груди, і відкривали свої заслони і збентежені кликали: „Щаслива, яка має того молодця, або якої він паном!“ І проклинали горбатого конюха разом із тим, що був причиною його одруженя з гарною молодою, а при кождім проклоні просили рівночасно благословеня для Бедр ед-Діна.

Тепер почали свашки грати на тамбурінах і серед дружок з'явила ся молода, наперфумована й обкаджена, з богатими прикрасами на голові й на шиї, убрана по взірцям староперського королівського строю, в верхній одіжи, на якій були золотом гафтовані дикі звірі і птахи, і яка спливала аж до землі по иньших сукнях. На шиї мала шнур із дорогого каменя, що був варт тисячі, де кождий дорогий камінь був пишнійший від тих, що їх коли-будь мав тубба*) або цісар. Вона була як ясний місяць у повні в своїй чотирнацятій ночі, а коли підійшла ближше, як гурі, — хвала тому, що її такою гарною сотворив! А жєнщини кругом неї ясїли як звїзди довкола відслоненого місяця в повні.

Коли так Газан Бедр ед-Дін із Базри сидів серед гостей, які йому приглядали ся, і непевним кроком надійшла молода, горбатий конюх виступив на перед, аби її взяти. Але вона обернула ся до нього плечима і стала перед своїм стричним братом Газаном так, що всі почали сьміяти ся. А коли бачили, як Газан сягав до кишені і повними жменями кидав золото до тамбуринів свашок, говорили ве-

---

*) Тубба, се титул старих королів у Ємені.

Тисяча й одна ніч.

село: „Ми бажали-б, аби та гарна молода була твоя“, на що Газан відповів їм усміхом. Підчас того всего горбатий молодий сидів як малпа; скільки разів запалювали йому свічку, вона все гасла, так що він стратив голову і сидів у темноті повний ненависти, коли інші окружали його зі свічками, що світили на причуд гарно. Всі, що мали розум, дивувалися сему, а молода піднімала руки до неба і просила: „О Боже, дай мені того на мужа і увільни мене від горбатого конюха.“

Відтак почали дружки представляти Газанови Бедр ед-Дінови молоду в сімох костюмах і відслонювати її, при чім горбатий конюх знов сидів сам. Коли скінчили ту церемонію, дозволили гостям розійти ся і всі жінки й діти, що були на весілю, відійшли, тільки Газан Бедр ед-Дін і горбатий конюх лишили ся самі. Дружки забрали молоду з собою, аби зняти з неї прикраси й одіж і приготувати її для молодого, а горбатий молодий приступив до Газана Бедр ед-Діна і сказав до нього: „Мій пане, ти товаришив нам сеї ночі й обсилав нас своєю добротою, але чому тепер не забравш ся до дому і ждеш, аби тебе викинути?“ Газан відповів: „В ім'я боже!“ встав і вийшов

за двері. Але тут заступив йому дорогу іфріт і сказав; „Остань, Газане Бедр ед-Діне, горбатий вийде зараз на сторону, а ти тоді увійди знов і сядь у весільній кімнаті. А коли прийде наречена, скажи: „Я твій муж; король зробив так тільки про око, боячи ся задля тебе злих очий; той, кого ти бачила, се тільки один із наших конюхів.“ Відтак приступи до неї, відкрий їй лице і не бій ся нічого злого.“

Бедр ед-Дін і іфріт говорили ще з собою, як горбатий вийшов уже на сторону і сів на сталець. Тоді іфріт вийшов із корита з водою, яке там було, в постаті миши і запищав: пі, пі! Горбатий запитав: „Чого ти сюди прийшла?“ Але миш виросла до величини кітки і росла далі, аж перемінила ся в пса і загавкала: гав! гав! Побачивши се, конюх налякав ся і закликав: „Забирай ся, поганий!“ Але пес виріс на осла і заревів йому в лице: а-у, а-у! Конюх у страху закликав: „На поміч, гей люди з дому!“ Але осел виріс на вола, заступив йому дорогу і заревів людським голосом: „Горе тобі, поганий, ти найбільше вонючий із усіх конюхів!“ Конюх зі страху дістав діярею і почав дзвонити зубами. А іфріт кричав далі: „Чи земля тобі за вузка, що хочеш конче женити ся з моєю любкою?“ Конюх мов-

чав. „Відповідай“, ревів іфрит, „або вчиню землю твоїм мешканєм!“ Тоді він відповів: „На Бога, я не винен; мене змусили до того і я не знав, що вона має любка між волами, а тепер прошу Бога й тебе з жалем о прощєнє.“ На се відповів іфрит: „Присягаю на Бога, коли опустиш се місце або промовиш хоч одно слово, заки зійде сонце, то забю тебе. А коли зійде сонце, йди своєю дорогою, але не вертай ніколи до сєго дому.“ І іфрит ухопив його і перевернув там, де він був, головою в долину, а ногами до гори, і ще закричав: „Остань тут, я до сходу сонця стояти-му при тобі на сторожі.“

Стільки про горбатого. Тимчасом Газан Бедр ед-Дін полишив горбатого й іфрита в суперечці, а сам зайшов знов у дїм і сїв у весільній кімнаті. Незабаром надійшла також молода в товаристві старої жінки, яка коло дверей весільної кімнати стала і закликала: „Ходи, Абу Шігабе*), візьми свою молоду і нехай тебе Бог має в своїй опіці!“, а потім обернула ся й пішла, а молода, що називала ся

---

*) Абу Шігаб значить батько падаючої зьвізди; сю назву часто дають іфритам, яких, як і тут протягом оповіданя, ангели часом на божий наказ убивають падаючими зьвіздами.

Зіт ель-Гусн*), із зломаним серцем вступила до весільної кімнати, думаючи: „На Бога, не можу, хоч би се мала заплатити й житам.“ А коли побачила Газана Бедр ед-Діна, сказала: „Ах, мій любий, ти остав ся аж доси? Я вже думала, щоб ви оба, ти й горбатий конюх, поділили ся мною.“ Газан Бедр ед-Дін відповів: „Яким чином конюх мав би до тебе доступ і звідки він мав би зі мною ділити ся тобою?“ Вона відповіла: „Хтож властиво мій муж, ти чи він?“ Бедр ед-Дін відповів: „Ми дозволили собі на той жарт, аби його викпяти і висьміяти; дружки, свашки і твої свояки з огляду на твою чудову красу бояли ся для нас злого ока і твій батько найняв його за десять дінарів, аби відвернути від нас зле око, а тепер він пішов собі геть.“ Почувши від Газана Бедр ед-Діна ті слова, Зіт ель-Гусн усьміхнула ся весело і щасливо і сказала: „Ах, на Бога, ти вгасив мій огонь, а тепер візьми мене і притисни до своєї груди!“ І вони полягали обое по словам поета:

„Відшукай свою любку і нехай говорять
[заздрісники,

---

*) Пані краси.

які одначе не помагають любови.
Милосерний не сотворив гарнійшого виду,
як двов залюблених в горячих обіймах на
[ліжку.

Стільки про Газана Бедр ед-Діна і Зіт ель-Гусн. А іфріт за якийсь час сказав до іфріти: „Ходи й забори молодця, щоб його знов віднести до місця побуту, заки настане ранок, бо година вже близька.“ Іфріта встала, вхопила його, як був, у сні і лише в сорочці, і полетіла з ним, а іфріт летів біля неї. Але Бог позволив ангелам кинути на іфріта огненну падаючу зьвізду, яка його спалила. Дбаючи про молодця, іфріта, яка остала ціла, поклала його на тім самім місци, на яким падаюча зьвізда спалила іфріта, перед брамою міста, яке там стояло, — а був се з волі долі Дамаск, — і полетіла далі.

Коли настав день і отворено брами міста, вийшли люди й побачили гарного молодця тільки в сорочці і в шапці без турбана, який наслідком довгого неспаня запав у глибокий сон, почали говорити: „Щаслива та, що в неї він перебув ніч! Коли-б був бодай убрав свою одіж!“ Інші знов говорили: „Майте-ж милосерде над молодцем! Може як раз вийшов із п'ятики на двір і в сильнім похміл'ю

не знайшов місця, якого шукав, а коли прийшов до міської брами і застав її замкненою, поклав ся тут спати.“ Коли так люди губили ся в здогадах про нього, Бедр ед-Дін почав простягати ся і збудив ся, аби побачити себе коло міської брами серед юрби людей. Здивований запитав їх: „На Бога, добрі люди, де я, чого стоїте кругом мене і що зайшло між мною й вами?“ Вони відповіли: „Ми застали тебе тут рано, коли муеццін кликав на молитву, перед міською брамою сплячого на землі і нічого більше не знаємо про тебе; де ти пробув ніч?“ Газан Бедр ед-Дін відповів: „На Бога, люди, я спав сю ніч у Каїрі.“ Тоді один із них сказав: „Чи ти наїв ся гашішу?“ Другі кликали: „Чи ти збожеволів? Як міг ти в ночі бути в Каїрі, а рано спати в Дамаску?“ Він відповів їм: „На Бога, добрі люди, я не брешу, я був учера в ночі в Каїрі, а передучера в Базрі.“ Тоді один закликав: „Дивна річ!“ а другий: „Молодець збожеволів!“ і плескали в руки, говорячи один до другого: „Шкода, що такий молодий! Але на Бога, він без сумніву божевільний.“ Відтак кликали знов до нього: „Набери-ж розуму!“ Але Газан Бедр ед-Дін не вмів їм нічого відповісти, як тільки: „Я вчера був молодим у вгипет-

ськім краю.“ Тоді вони почали говорити : „Може тобі снило ся і ти бачив те у сні?“ Газан тепер зовсім збентежив ся, але сказав : „На Бога, нї, се не був сон! А де горбатий конюх, що сидів у нас, і моя мошонка з золотом, де моя одіж і мої штани?“ І встав тай пішов до міста, а на всіх вулицях і площах окружав його наряд, проводячи його сьвяточним походом. В кінці він зайшов до склепу одного кухаря, якого всі люди в Дамаску бояли ся задля його зачіпливості; він давнійше вів розпусне жите, але потім жалував своїх дїл і Бог прийняв його до своєї ласки і він отворив кухарський склеп. Коли юрба побачила, що молодець вступив до кухарського склену, усі зі страху перед кухарем пішли своєю дорогою, а кухар, як побачив красу і принаду Газана Бедр ед-Діна, зараз його полюбив, і запитав : „Звідки приходиш, молодче? Розкажи менї свою історію, ти менї милїйший, як жите.“ Він розповів йому про все своє жите від початку до кінця, на що кухар сказав до нього : „Мій пане Бедр ед-Дін, знаєш, се чудна річ і дивна історія, але мій сину, задержи її при собі, доки Бог не розвіє твоїх клопотів і лиши ся тут у мене; я не маю дитини і візьму тебе замісь сина.“ На се відповів Бедр ед-Дін :

„Нехай буде, як хочеш, мій дядьку!“ Кухар пішов на торговицю і купив для Бедр ед-Діна гарну одіж, убрав його, взяв із собою до каді і записав його за свого сина, так що Газан Бедр ед-Дін уважав ся в місті Дамаску сином кухаря і сидів у нього в склепі та відбирав гроші.

Стільки про Газана Бедр ед-Діна. Коли Зіт ель-Гусн, дочка його стрія збудила ся досвіта і не побачила Газана Бедр ед-Діна при собі, подумала, що він вийшов тільки на двір. Коли так ждала на нього, по якійсь хвилі надійшов несподівано її батько, повний смутку задля того, що його стрітило від султана, і що він примусив віддати свою дочку за-муж за одного зі своїх слуг, за горбатого конюха. Говорячи до себе: „Забю дочку, коли вона віддала ся тому простакови“, став перед дверми весільної кімнати і закликав: „Зіт ель-Гусн!“ Вона відповіла: „Так, мій пане“, і вбігла весело, по обіймах того вродливця ще гарнійша і яснійша як перед тим, аби поцілувати перед своїм батьком землю. Коли він побачив її з ясным лицем, сказав: „Ти проста розпуснице, ти ще вдоволена тим конюхом?“ На ті слова батька Зіт ель-Гусн усміхнула ся і сказала: „На Бога, я вже досить натерпіла ся від тебе і від людей,

які з мене сьміяли ся і клали на один ступінь із тим конюхом, що не стоїть навіть обрізка з мого нігтя. Але вчашня ніч із моїм мужем була, на Бога, найгарнійша в моїм житю, тому не кли собі з мене і не говори мені більше про того горбача.“ При тих словах дочки везир так завернув очима з гнїву, що тільки було видно білка, і крикнув на неї: „Горе тобі, що ти говориш? Адже горбатий конюх перебув із тобою ніч?“ Вона відповіла: „На Бога, не говори мені про нього, нехай Бог побе його і його батька! Не дражни мене ним так, бо-ж конюх був найнятвй тільки за десять дінарів і пішов собі геть, діставши свою заплату. А я пішла до весільної кімнати і коли мене там свашки відслонили, побачила свого мужа, який на весілю щедро обдаровував усїх бідних червінцями. І на груди свого ніжного мужа з чорними очима і зрослими бровами перебула я ніч.“ Коли її батько вчув те, потемніло сьвітло перед його очима і він сказав: „Що ти говориш, розпуснице? Де подїла свій розум?“ Вона відповіла: „Ах, мій батьку, ти рвеш мое серце, чому ти не слухаєш мене? Той мій муж, що мене взяв, а він власне вийшов на сторону.“

Двацять друга ніч.

Тоді її батько пішов здивований, аби подивити ся, а коли там побачив горбатого конюха, оберненого до гори ногами, взяв ся за голову і сказав: „Чи-ж се не горбатий?“ Він почав говорити до нього, але не діставав відповіді, бо горбатий думав, що то іфрит. Тоді везир заревів: „Говори або тим мечем відрубаяю тобі голову!“

З огляду на те горбатий відповів: „На Бога, о шейху іфритів, від хвиді, коли ти мене на сїм місци так поставив, не рушив я головою, але на Бога, май надійною милосердє!“ На се відповів везир: „Що ти плетеш? Я батько твоєї молодої, а не іфрит.“ Горбатий сказав: „То можите не лежить у твоїй руці і ти не маєш власти взяти менї йогс; йди своєю дорогою, доки не верне той, що мене так поставив. Але ви мене оженили з любкою буйвола-іфрита; побив би Бог того, що мене з нею оженив, і того, що дав до сего причину!“ І повторив кілька разів той проклин на везира, батька своєї молодої. А коли везир наказав йому: „Забирай ся і виходи з сего місця!“ він відповів: „Чи я збожеволїв, щоб іти з тобою без дозволу іфрита? Він сказав до мене: Коли зійде

сонце, забирай ся і йди своєю дорогою! Чи вже зійшло сонце, чи ще ні? Швидше, заки сонце зійде, не можу рушити ся з сего місця.“ Везир запитав його: „Хто завів тебе сюди?“ Він відповів: „Вчера в ночі зайшов я сюди за потребою, як нагло з води виплила хмара пороху і почала ревіти і росла що-раз більша, аж виросла на буйвола і промовила до мене слова, які мені добре запали в тямку. Тому лиши мене і йди собі геть, а Бог нехай побє молоду й того, що мене з нею оженив!“ Тоді везир приступив до нього і витягнув його звідти, після чого він, усе ще сумніваючи ся, чи сонце вже зійшло, чи ще ні, побіг чим скорше до султана і розповів йому свою пригоду з іфритом.

А везир, який, почувши ту історію, майже стратив розум, вернув до дому до своєї дочки і сказав до неї: „Моя дочко, відкрий мені все.“ Тоді вона йому сказала: „Ніжний молодець, перед яким мене вчера відслонили, перевів у мене ніч, а коли не віриш, то подиви ся: на стільци його турбан, ще так завязаний, як був, а під ліжком його штани. В них є якийсь звиток, але я не знаю, що се.“ Везир увійшов у весільну кімнату і побачивши турбан сина свого брата, Газана Бедр ед-Діна, взяв його в руки і розвивши ска-

зав: „Се турбан, який носять везири, тільки моссульської моди.“ А завваживши, що в тарбуші зашитий амулет, випоров його, а також узяв штани і знайшов у них мошонку з тисячою дінарів. Отворивши мошонку, знайшов у ній крім грошей також контракт купна Жида та ім'я Газана Бедр ед-Діна, сина везира Базри. Тоді крикнув голосно і зімлів, а коли прийшов до себе і все стало йому ясно, закликав повний здивованя: „Нема Бога крім Бога, який над усіми речами має власть!“ Відтак сказав: „Моя дочко, чи знаєш, хто тебе взяв?“ Вона відповіла: „Ні.“ „Син твого стрія“, сказав він, „а та тисяча дінарів, се його ранній дар. Слава Богу! Але я хотів би знати, як те стало ся.“ Відтак отворив зашитий амулет і знайшов у ній папір, записаний письмом його брата Нур ед-Діна з Базри, батька Газана Бедр ед-Діна. Побачивши письмо свого брата, виголосив вірші:

„Дивлю ся на їх сліди і висихаю з туги
і проливаю сльози за їх вітчиною;
молю ся до Того, що зранив мене роз-
[лукою з ним,
щоб ласкаво дав мені день повороту.“

Відтак прочитав амулет і знайшов у нїм дату його весїля з дочкою везира Баари і так само дату його віку аж до смерти і дату вродження його сина Газана Бедр ед-Діна. Дивуючи ся і дрожачи з радости, порівнав він ті записки свого брата з подїями зі свого життя і побачив, що вони зовсїм сходять ся, як дата весїля його брата з датою його весїля, так також день уродження Газана Бедр ед-Діна, сина його брата, з днем уродження його дочки Зіт ель-Гусн. З тими паперами пішов до султана й оповів йому все від початку до кінця, а король казав зараз записати ту історію в хронїці.

Везир ждав тепер довший час на сина свого брата, а коли не дістав від нього звістки, сказав :

Двацять третя ніч.

„На Бога, зроблю щось, чого ніхто передімною не робив.“ І взяв перо й чорнило і списав інвентар свого дому з увагою, що та й та шафа стояла на тїм і тїм місци, а та й та заслона висїла там і там. Списавши так усї предмети свого дому, звив папір і казав ціле урядженє дому

занести до скарбниці. А турбан, тарбуш, плащ і мошонку взяв собі.

Коли минули її місяці, Зіт ель-Гусн уродила хлопця гарного як місяць і красою, досконалістю, блеском і принадою рівного свому батькови. Вони намастили йому вії антимоном, передали його мамкам і дали йому імя Аджіб*); і так його день рівнав ся місяцеві, а його місяць рокови**), аж доки не скінчив сїм лїт і дїд не дав його учителям, кладучи їм на серце, аби його старанно виховали. Чотири роки ходив він уже до школи, як раз знов побив ся з хлопцями і почав їх лаяти: „Хто з вас рівний менї? Я син везира Каїра.“ Всї хлопці пожалували ся перед учителем на обиду, нанесену Аджібом, а учитель сказав до них: „Я вас навчу, що маєте казати, коли він завтра прийде до школи так, що він буде жалувати, що прийшов сюди. Посїдайте завтра кругом нього і говорїть один до другого: „На Бога, в ту забаву тільки той буде з нами бавити ся, хто з'уміє сказати нам імя свого батька і своєї матери. А хто не знає імени свого батька або своєї

---

*) Дивний.

**) т. е. він ріс за один день стїльки, що друга дитина за місяць і т. д.

матери, той бастард і не сьміє з нами бавити ся.“ Коли хлопці прийшли другого дня до школи і Аджіб також з'явив ся, окружили його, говорячи: „Будемо бавити ся, але тільки той буде з нами бавити ся, хто з'уміє сказати імя свого батька і своєї матери.“ Всі згодили ся на те і один почав: „Я називаю ся Маджід, моя мати Аляві, а батько Іц ед-Дін.“ Так само подавали імена другий і третій, аж прийшла черга на Аджіба і він сказав: „Я називаю ся Аджіб, моя мати Зіт ель-Гусн, а мій батько Шемс ед-Дін, везир Каіра.“ Тоді вони сказали: „На Бога, везир не є твоїм батьком.“ Аджіб відповів: „Везир є справді моїм батьком.“ Але вони сьміяли ся з нього, плескали в долоні і кликали: „Ти не знаєш свого батька, тому йди геть від нас, бо лиш той, що знає імя свого батька, може з нами бавити ся.“ І зараз порозбігали ся від нього і кпили собі з нього, так що йому стиснула ся грудь і він душив ся від плачу. Тоді учитель сказав до нього: „Чи ти справді думаєш, що твій дід, везир, батько твоєї матери Зіт ель-Гусн, є твоїм рідним батьком? Анї ти, анї ми не знаємо твого батька; султан вправді віддав був твою матір за-муж за горбатого конюха, але в се вмішали ся джінни. А що

ти не знаєш свого батька, то вони мусять уважати тебе бастардом. Чи не розумієш, що син замужної жінки знає свого батька? Везир Каіра тільки твій дід, а твого батька не знаємо анї ми, анї ти, отже візьми се на розум." Вчувши се, пішов Аджіб зараз до своєї матери, аби пожалувати ся перед нею, але сльози душили його голос. А коли мати почула, що він так голосно хлипає, защеміло в неї серце і вона запитала: „Мій сину, чого плачеш? Розкажи мені, що тобі трапило ся.“ Він розповів їй, що чув від хлопців і учителя і запитав: „Мамо, де мій батько?“ Вона відповіла: „Твій батько везир Каіра.“ Але він сказав: „Ні, він не мій батько, не говори мені неправди. Коли везир твій батько, то не може бути моїм батьком. Хто мій батько? Коли не скажеш мені правди, то пробю ся отсим кинджалом.“

Коли мати почула від нього згадку про батька, заплакала і згадавши свого брата Газана Бедр ед-Діна з Базри, його красу й своє пожитє з ним, виголосила вірші:

„Вони збудили любов у моїм серці і пі-
[шли геть,
у далекій далечині стоїть їх дім.

Тисяча й одна ніч.

17

Від розлуки з ним уступила з мого духа
[ясність
і відбіг мене сон і терпеливість.
Вони пішли геть і геть пішла моя ра-
[дість,
і опущена ними не знаходжу пристано-
[вища.
Сльози пливуть із моїх очей задля роз-
[луки з ними,
потоки сліз, далекі й глибокі як море,
і кожде бажане побачити їх іще раз
побільшує мої зітхання і мою тугу за ними.
І так їх образ став у моїм серці втіленням
любовної муки і туги і спомину.
О ви, яких пам'ять мене огортає,
як любов до вас стала моєю спідною о-
[дією,
о ви приятелі, як довго ще тревати-ме
[мука?
Як довго ще тїкати-мете передімною й
[оставати здалека від мене?"

І почали обоє плакати й ридати, на
що нагло надійшов везир. Коли побачив
сльози, защеміло його серце і він запитав
їх про причину плачу. Дочка оповіда
йому, яку прикрість зробили хлопці в шко-
лі її синови, і він сам почав плакати,
пригадавши собі пригоди зі своїм братом
і його сином і не здогадуючи ся в тім

укритого призначеня. Везир устав зараз і пішов до дивану до султана, аби представити йому справи і випросити собі від нього дозвіл вибрати ся в дорогу на схід до міста Базри і там допитувати ся за сином свого брата. Крім того просив султана о королівське письмо до иньших країв, щоб міг забрати сина свого брата з собою, де-б його не знайшов. Султан, зворушений його сльозами, дав йому письмо до всіх країв і везир розпрощав ся з ним, просячи у своїй радості благословеня для султана, і пішов зараз до дому готувати ся в дорогу. Постаравши ся про все потрібне, взяв із собою свого внука Аджіба і подорожував день і другий і третій, аж прибув до міста Дамаску, який побачив із усіма його деревами й водами, що про них співає поет :

В тінях їх вітій ясніють перлові сьві-
[тила,
які зефір нанизав легким подувом.
Із зеркала озера, що лежить як лист,
читають птахи письмо вітру і хмар.

Везир задержав ся на Мейдан ель-Гасба*) і казав розбити шатра, заявля-

---

*) Площа, посипана шутром.

ючи слугам, що тут буде два дні відпочивати. Відтак слуги пішли в місто за своїми потребами, один купувати, другий продавати, третій купати ся, четвертий оглянути мошею Омайядів*), найгарнійшу в світі. І Аджіб пішов забавити ся до міста зі слугою, який ішов за ним із таким цїпком, що ним міг би вбити верхоблюда. Коли на рід Дамаску побачив Аджіба і його гнучкий рїст і скінчену красу, як він ішов повний дивної принади й ніжної кокетерїї, лагіднійший, як легїт північного вітру, солодший як чиста вода для спрагненого і дорожший як здоровле для хорого, — почав за ним бігти і став на дорозі, аби бачити його в переході, доки не вільник із волі призначеня не задержав ся перед склепом його батька Газана Бедр ед-Дїна. Коли той побачив свого сина, був одушевлений його незви-

---

*) Омайя, оснуватель династїї Омайядів, належав, як і родина Гашем, із якої походив Могаммед, до племенї корейш у Мецї. Син Омайї, Абу Софян, був найзавзятїйшим ворогом Могаммеда і побив його 625 р. на горі Огод, але 630 р., коли Могаммед здобув Меку, мусїв піддати ся і прийняти іслам. По замордованю Алї, братанича й зятя Могаммеда, 661 р., Омайяди видерли халїфат для себе, доки против них не збунтували ся Абассїди (750 р.) і винищили цїлий рід. Лиш два спасли ся, з яких один, Абд ер-Рагман, заложив 755 р. халїфат у Кордові.

чайною красою, його душу обняла туга за ним і його серце прихилило ся до нього. А був він тоді як-раз приготував цукровані зернята гранатових яблук і закликав у екстазі, пертий своєю горячою любовю, яку вляв у нього Бог: „О мій пане, що заняв глибину мого серця, за яким моя душа згарає в тузі, чи не міг би ти вступити до мене, аби покріпити моє серце і з'їсти моєї страви?“ При тім його очи мимоволі заплили слізмами і він згадав своє минуле і теперішнє положенє. При тих словах його батька й серце Аджіба обняла туга і він обернув ся до свого слуги, кажучи: „Моє серце обняла туга за тим кухарем; здасть ся мені, неначе б він мусів розлучити ся зі своїм сином. Проте ходи, вступимо до нього покріпити його серце і з'їсти його гостинний дар, може Бог через те з'єдинить нас із нашим батьком.“

Але невільник відповів своєму панови: „На Бога, мій пане, се не випадає. Як можеш ти, син везира, їсти в склепі кухаря? Я віджену сим цїпком від тебе людей, аби тебе не бачили, бо инакше не можеш іти до склепу.“ Вчувши ті слова від слуги, Газан Бедр ед-Дін здивував ся і сказав до нього, все ще в сльозах, що спливали йому по лиці: „Бачиш, моє сер-

це любить його.“ Але слуга йому відповів: „Дай собі супокій з такою балаканиною!“ і боронив Аджібови: „Не йди там!“ Але батько Аджіба промовив знов до нього: „Могучий, чому не хочеш вступити до мене і покріпити мого серця? Ти, що єси чорний як каштан, але маєш біле серце, якого прославив поет такими й такими віршами!“ Слуга мусів засьміятися і сказав: „Що хочеш сказати? Але на Бога, говори коротко!“ На се Газан Бедр ед-Дін виголосив зараз отєї вірші:

„Тільки його освіта й довіре до нього
здобули йому пошану в палаті королів.
Який з нього чудовий сторож гарему!
Заля його краси обслужують його ангели
[в небі.“

Підбитий тими словами, взяв невільник Аджіба за руку і ввійшов із ним до склепу кухаря. Газан Бедр ед-Дін набрав повну миску зернят із гранатових яблук, приготовлених із мідалами й цукром і подав їм обом, кажучи: „Ви зробили мені честь своїм товариством, нехай вам смакує!“ На се сказав Аджіб своєму батькові: „Сідай коло нас і їдж із нами. Може Бог з'єднить нас знов із тим, кого

шукаємо.“ Тоді сказав Газан Бедр ед-Дін: „О мій сину, чи ти у своїй молодости вже також зазнав розлуки від милих?“ Аджіб відповів: „Так, мій дядьку, моє серце щемить задля розлуки з моїми любими. Дорогий, що із ним мене розлучено, се мій батько. Я і мій дід вибрали ся і звідусь за ним краї. Ах, як я бажаю знов із ним з'єдинити ся!“ При тих словах захлипав голосно і почав плакати і заплакав також його батько, зворушений його сльозами, згадавши розлуку зі своїми любими, як стратив свого батька та що перебував далеко від матери, — аж слуга почув милосерде над ним. Коли всі наїлися, Аджіб і його слуга встали й опустили склеп Газана Бедр ед-Діна. А в нього лишило ся вражінє, як коли-б душа покинула його тіло й пішла з ними. Він не міг довше видержати ні хвилі, замкнув свій склеп і пішов за ними, не знаючи, що се його син. Ішов так швидко, що догонив їх, заки ще вийшли з великої брами. Евнух обернув ся й запитав: „Чого хочеш, кухарю?“ Газан Бедр ед-Дін відповів: „Коли ви від мене пішли, неначе-б душа пішла геть із мого тіла і я, маючи справу на передмістю перед брамою, хотів піти в вашім товаристві, доки не поладжжу справи, а опісля верну“. На се

сказав гнівно євнух до Аджіба: „Се було зле прийняте, наша доброта виходить нам на зле. Бачиш, як він іде за нами крок за кроком“. Аджіб обернув ся і побачивши кухаря, почервонів із гніву, але сказав до слуги: „Нехай іде собі дорогою вірних, але коли-б хотів іти за нами до наших шатер, то прожену його“. І йшов далі зі спущеною головою, а слуга за ним, а Газан Бедр ед-Дін ішов за ними аж до Мейдан ель-Гасба. Коли вони доходили вже до шатер і побачили, що він і туди йде за ними, Аджіб так розлютив ся зі страху, що євнух може розповісти його дідови, що він був у склепі кухаря і той відтак ішов за ними, — що обернув ся, став против свого батька око в око і видало ся йому, що його око, се око зрадника і він сам лайдак. У великім гніві вхопив камінь і поцілив ним свого батька в чоло, так що той зімлів і з закрівавленим лицем упав на землю. Тепер Аджіб пішов із євнухом до шатер. А Газан Бедр ед-Дін, прийшовши за якийсь час до себе, обтер собі кров, віддер кусень турбана, перевязав собі голову тай почав себе лаяти: „Я зробив хлопцеві кривду, що замкнув свій склеп і пішов за ним; тому мусів він уважати мене зрадником“. І вернув до свого склепу тай продавав страви

а затуживши за своєю матір'ю в Базрі,
розплакав ся і виголосив вірші :

„Не домагай ся справедливости від долї,
[бо зробиш їй кривду,
О мій приятелю, на долї ніколи не поба-
[чиш справедливости !
Проте бери, що припаде, і відсунь кло-
[поти,
нині дні темні, а завтра буде весело“.

Його стрий, везир, перебув три дні в Дамаску, а відтак вибрав ся в напрямі Емези. Звідси подорожував далї, допитуючи ся всюди, де прибув, дороги, аж у кінці через Марідін, Моссуль і Діяр Бекр прибув до Базри. Знайшовши там собі квартиру, пішов до султана, який прийняв його з почестями й відповідно до його становища. На питанє про причину його приходу розповів він йому свою історію і що везир Алї Нур ед-Дін був його братом. Султан висловив йому своє співчутє і сказав: „Він був моїм везиром і мені дуже дорогий, але вже дванацять лїт, як умер. Лишив хлопця, який пропав і ми не маємо про нього ніякої звістки, а його мати, дочка мого давного везира, живе ще в нас“. Коли везир Шемс ед-Дін почув від короля, що мати його бра-

танка ще живе, владуваннй просив короля про дозвіл відвідати її, на що король зараз позволив. Тоді Шемс ед-Дін пішов до неї до палати свого брата. Прибувши там, оглянув усе кругом, поцілував поріг дому і згадавши свого брата Алї Нур ед-Діна і як той умер у тузі за ним на чужині, виголосив вірші:

„Переходжу попри мешканя, мешканя
[Лейлас,
і цілую їх мури крок за кроком.
Але не до мешкань горить моє серце лю-
[бовю,
воно любить тільки тих, що тут жили“.

І через головний вхід увійшов на широку площу, а далі натрапив на браму із кременним склеплінєм, прикрашену різнобарвною мармуровою мозаїкою. Йдучи здовж стін палати, та оглядаючи їх, знайшов імя свого брата Нур ед-Діна, виписане золотими буквами. Підійшов до напису, поцілував його і плачучи з болю задля втрати брата, виголосив вірші:

„Я питаю за вами сонце, — скільки разів
і [воно сходить,
звертаю ся до блискавки, скільки разів
[вона загорить ся.

Туга звиває мене в ночі в своїй руці
і розвиває, але я не жалуюся перед нею
[на своє горе.
О мої милі, коли розлука в вас потре-
[ває ще довго,
то туга за вами розідре мені серце.
Коли-б ви дозволили мому око ще раз
[вас побачити
ми святкували би найгарнійшу стрічу.
Не вірте, щоб я потішався иньшими,
ах, моє серце не має місця на любов до
[иньшого“.

Відтак пішов далі, аж дійшов до
мешканя жінки свого брата, матери Га-
зана Бедр ед-Діна з Базри. Від хвилі,
коли її син пропав, вона без перестанку
плакала день і ніч і нарікала, а по якимсь
часі поставила серед своєї кімнати свому
синови мармуровий нагробник, при яким
в день і в ночі плакала і в ночі відпо-
чивала. Почувши її голос, став він за двер-
ми і чув, як вона при нагробнику нарі-
кала, виголошуючи вірші :

„На Бога, о гробе, чи його краса минула ?
Чи справді те проміняєсте лице поблідло ?
О гробе, ти анї не огород, анї не небо,
як може в тобі бути риж і місяць ?

Везир Шемс ед-Дін увійшов до неї і поздоровивши її сказав, що він брат її мужа, і все їй розповів. Звістив її також, що її син Газан Бедр ед-Дін перебув у його дочки цілу ніч, але рано пропав, і що його дочка має від нього сина, якого він привіз із собою і який є її сином і сином її сина від його дочки. Одержавши ту звістку і вчувши, що її син може ще живе, а також побачивши брата свого мужа, впала перед ним на землю, поцілувала йому ноги і виголосила вірші:

„Який пишний післанець, що звіщає мені
[їх прихід,
що привіє мені дорогу звістку!
Коли-б він вдоволив ся зношеним подар-
[ком,
то дала-б йому серце, яке роздерла годи-
[на прощаня“.

Везир післав невільника до Аджіба і казав його закликати. Коли він увійшов, його бабушка впала перед ним, обняла його і заплакала, але Шемс ед-Дін сказав їй: „Тепер не час на плач, тільки на те, щоб ти приготувала ся до дороги з нами до єгипетської країни, може Бог з'єдинить іще тебе й нас із твоїм сином“. Вона відповіла йому: „Чую і слухаю“. І зараз

устала, зібрала увесь свій маєток, свої скарби й невільниці і сама приготувала ся, а везир Шемс ед-Дін пішов тимчасом до султана Базри попрощати ся. Султан передав йому дари і дорогоцінності для султана в Каїрі і він вирушив зараз із жінкою свого брата, перериваючи подорож знов аж до Дамаску. Там задержав ся на звісній площі, казав розбити шатра і сказав до людей: „Останемо тут цілий тиждень, щоб закупити дарів і дорогоцінностей для султана“.

Коли розбили табор, сказав Аджіб до евнуха: „Хлопче, я хочу розривок; ходім на базар у Дамаску, подивити ся, що там дієть ся, а також заглянути, як живеть ся тому кухареві, що в нього ми найперше їли страву, а потім розбили йому голову, хоч він був добрий для нас; ми зле з ним обійшли ся“. Евнух відповів: „Чую і слухаю“. І Аджіб вийшов з евнухом із шатра, гонений звязком крови до батька. Прийшовши до міста Дамаску, доти ходили вони по вулицях, доки не дійшли в пополудневій порі до склепу кухаря, який припадково знов приготував зернята гранатових яблук і тепер стояв у своїм склепі. Коли Аджіб його побачив, защеміло його серце тугою, а завваживши на його чолі знак від каміня, промо-

вив до нього: „Супокій з тобою, гей ти! Знай, мов серце при тобі!“ Коли Газан Бедр ед-Дін побачив його також, прихилила ся до нього його душа і його серце забило ся йому на зустріч. Він похилив свою голову до землі і хотів рушити язиком, але не міг. Покірно і підданчо підняв він голову до свого хлопця і в кінці виголосив вірші:

„Горяче тужив я за найдорожшим, але
[коли його бачу,
стою позбавлений свого язика й очий.
Схиляю свою голову в пошані і почитаню
і хотів би закрити свою душу, але се мені
[трудно.
Цілі томи повні оправдань приготував я
[собі,
але коли ми знов побачили ся, не знахо-
[джу ані одного слова“.

Відтак сказав до них: „Покріпіть мов серце і їдьте мої страви! На Бога, хлопче, я не можу на тебе дивити ся, щоб мов серце не защеміло тугою за тобою; я й тоді не був би пішов за тобою, коли-б не був стратив змислів“. Аджіб відповів йому: „На Бога, ти любиш нас і ми їли в тебе, але опісля ти йшов за нами крок за кроком і хотів нас відкри-

ти. Тому будемо знов у тебе їсти тільки під умовою, що присягнеш нам, що вийдеш аж після нас і не будеш за нами йти. А коли не вчиниш сего, то не прийдемо більше до тебе, бо ми остаємо тут іще цілий тиждень, доки мій дід не накупить дарів для короля“. Бедр ед-Дін відповів: „Присягаю вам“, після чого Аджіб вступив зі слугою до склепу і кухар подав їм миску зернят із гранатових яблук. Як перший раз, так і тепер сказав Аджіб до нього: „Ходи і їдж із нами, може Бог потішить нас“. Газан Бедр ед-Дін урадований сів коло них і їв із ними, але не міг відвернути своїх очей від обличчя хлопця, бо його серце і всі його члени були привязані до нього. Аджіб сказав до нього: „Чи ти забув, що я тобі казав, що ти не пожаданий сватач? Але досить того, не диви ся так довго на моє лице!“ На се Газан Бедр ед-Дін відповів віршами:

Ти маєш над серцями таємну силу,
якої закрита суть не буде відкрита.
О ти, що своєю красою засоромляєш я-
[сний місяць
і своїм обличчям затемнюєш ясний ранок,
твій блиск, що вічно яснїє, вабить мої очі
і я все мушу любити ся твоїм лицем.

Я розпливаю ся з жару, хоч твоє лице
[для мене еден
і вмираю зі спраги, хоч твоя слина рівна
[воді Кавсару*).

Відтак Газан Бедр ед-Дін накладав якийсь час найперше Аджібови, а відтак евнухови куски в рот, зливав їм воду на руки мити ся, відчепив від пояса шовкову хустку й обтер їм руки тай покропив їх рожевою водою із фляшки. Відтак пішов і приніс два збанки повні шербету з рожевої води, наперфумованої мошусом, і подаючи їм, просив: „Доповніть чаші своєї доброти!“ Коли Аджіб узяв, кухар подав другий збанок евнухови й оба пили доти, аж їх жолудок наповнив ся й оба вони наситили ся над міру. Тоді вибрали ся швидко в дорогу назад до своїх шатер. Прибувши туди, Аджіб пішов до своєї бабки, матери свого батька Газана Бедр ед-Діна і поцілував її, а вона зітхаючи згадала його батька Газана Бедр ед-Діна і серед сліз промовила віршами:

„Коли-б я не сподівала ся ще раз стрі-
[тити ся з вами,
не мала-б охоти до життя.

---

*) Кавсар, головна ріка в раю.

Присягаю, в моїм серці живе тільки лю-
[бов до вас,
а Бог, мій пан, знає мої найтайніші
[думки“.

Відтак запитала Аджіба: „Мій сину, де ти був?“ Він відповів: „В місті Дамаску“. Вона встала і подала йому миску зернят із гранатових яблук, які не дуже солодко були приправлені, говорячи до слуги: „Їдж із своїм паном“. Слуга сказав до себе: „На Бога, ми не маємо апетиту“, але присів ся. Аджіб, що так само був ситий від їдження й пия, взяв один кусок хліба і помочив його в страву з гранатових яблук, але вони не видали ся йому досить солодкі і він сказав із неохотою: „Се що за така пуста страва?“ Його бабка відповіла: „Мій сину, ганиш мою страву? Я варила її сама, а ніхто крім твого батька Газана Бедр ед-Діна не вмів так варити як я“. На се відповів Аджіб: „На Бога, моя пані, твоя страва не добре зварена; що-йно бачили ми в місті кухаря, що приготував страву з гранатових яблук; сам запах тої страви отвирав серця і міг би заохотити до їди навіть чоловіка з зіпсутим жолудком; твоєї страви не можна загалом порівнати з тою“.

Тисяча й одна ніч.

18

Двацять четверта ніч.

Ті слова дуже розгнівали бабку і вона, звертаючи ся до слуги, сказала: „Горе тобі, ти чого псуєш мою дитину, ходячи з нею по склепах кухарів?“ Евнух налякав ся і почав брехати: „Ми не були в ніякім склепі кухаря, тільки проходили попри нього“. Але Аджіб сказав: „На Бога, ми були в нім і їли і смакувало нам багато більше як твоя страва“. Тоді його бабка пішла й розповіла братови свого мужа, який обурений тим, казав закликати евнуха і запитав його: „Чого ти ходив із хлопцем до склепу кухаря?“ Слуга знов збрехав у страху і сказав: „Ми не були в ніякім склепі“. Але Аджіб сказав: „Ми були в склепі і наїли ся зернят із гранатових яблук, відтак кухар дав нам пити шербет зі снігом і цукром“. Гнів везира на слугу став іще більший, але скільки разів його питав, той усе говорив неправду. Тоді везир сказав: „Коли говориш правду, то сїдай і їдж перед нами“. Слуга підійшов і пробував їсти, але не міг, кинув кусок із руки і сказав: „Мій пане, я ще від учера не голоден“. Везир пізнав із того, що він був у кухаря і їв,

тому казав невільницям звалити його і доти бив, доки він не закричав о поміч і в кінці признав ся і сказав: „Знай, ми були в склепі кухаря, що приготував зернята з гранатових яблук і дав нам їсти; на Бога, в моїм життю не їв я чогось подібного, а чогось поганійшого, як отся страва перед нами, я також іще не їв“. Тоді мати Газана Бедр ед-Діна сказала розлючена: „Мусиш піти до того кухаря і принести нам повну миску його зернят із гранатових яблук і показати їх своєму панови, щоб сам розсудив, чи його зернята із гранатових яблук ліпші і смачніші, чи мої“. Слуга відповів: „Добре“, і вона дала йому зараз миску і пів дінара.

Слуга пішов до склепу і сказав до кухаря: „В домі нашого пана заложили ся ми з приводу твоєї страви, бо ми там також маємо зернята з гранатових яблук, які приготував пані дому. Дай мені їх за пів дінара і вважай при вареню, щоб удало ся, бо ми вже дістали болючі баготи через твою страву“. Газан Бедр ед-Дін усміхнув ся і сказав: „На Бога, тої страви ніхто не вмів так добре варити, як я і моя мати, але вона тепер у далекім краю“. І набрав повну миску, додав мошусу і рожевої води і дав слугі, який

побіг із тим швидко до дому. Коли мати Газана взяла й покушала, пізнала по нїжнім смаку, хто се варив і з голосним криком зімліла. Везир збентежений казав скропити її лице водою; вона по хвилі прийшла знов до себе і сказала: „Коли мій син живе ще, то він і ніхто иньший приготував ті зернята з іранатових яблук, бо лише я й він знаємо так добре приготувляти ту страву, бо він навчив ся від мене“. Вчувши ті слова везир закликав у найбільшій радості: „Як я бажаю побачити сина мого брата! Чи час справді хоче нас з'єдинити? Але тільки в Бога високого прошу я нашої стрічі“.

І зараз устав, закликав своїх людей і наказав їм: „Двацять вас нехай іде до склепу кухаря, зруйнує його, а йому самому таки в турбані нехай звяже руки на плечах і приведе його сюди, але аби йому не стало ся нічого злого“. Люди відповіли: „Добре“. Відтак везир поїхав зараз до дому радощів, до віцекороля Дамаску і предложив йому письмо, яке був узяв від свого султана. Віцекороль поцілував письмо, приложив його до голови*) і запитав: „Про кого тут ходить?“ Везир відповів: „Про одного кухаря“. Віце-

---

*) На знак пошани.

король наказав зараз своїм дворакам піти до склепу кухаря, але коли вони туди прийшли, застали склеп зруйнований і всі річи порозбивані, бо люди везира виконали тимчасом його наказ, коли він пішов до дому радощів, і тепер ждали на його поворот із дому радощів зі звязаним Газаном, який собі думав: „Що вони знайшли в тих зернятах із гранатових яблук, що таке зі мною роблять?“

Коли везир вернув до шатер від віцекороля Дамаску з дозволом забрати кухаря з собою і запитав про нього, привели йому Газана Бедр ед-Діна в турбані і звязаного. Побачивши свого стрія, заплакав він і запитав: „Ах, мій пане, чим я провинив ся против вас?“ Везир відповів: „Чи то ти приготував зернята з гранатових яблук?“ Газан відповів: „Так, але що ви в них знайшли, що мають мені відрубати голову?“ Везир сказав: „Се твоя найменша кара“. Газан почав знов просити: „Ах, мій пане, чи не скажеш мені моєї вини?“ „Зараз“, відповів везир і закликав на хлопців, даючи їм наказ: „Давайте верхоблюда!“ Вони взяли Газана Бедр ед-Діна з собою, запакували його в скриню, замкнули і від'їхали, задержуючи ся аж під ніч. Тут зняли його, по-

поїли трохи, вийняли його із скрині і також дали трохи їсти. Потім запакували його знов до скрині і поїхали далі, аж стали відпочивати на новім місці. Там вийняли його знов, а везир запитав його в-друге: „Чи то ти приготовляв зернята з гранатових яблук?“ Газан відповів: „Так, мій пане“. Тоді везир сказав: „Зв'яжіть його!“ Хлопці зв'язали його, запакували знов до скрині і їхали далі, аж прибули до Каіра і задержали ся на Ер Райданіе*). Тут везир казав вийняти Газана зі скрині і закликати столяря, а коли той прийшов, казав йому робити деревляний хрест для Газана. Газан запитав: „Що думаєш зробити?“ Везир відповів: „Хочу тебе прибити на хрест і казати нести через ціле місто“. Газан запитав: „За що?“ Везир відповів: „Бо ти зле приготував зернята з гранатових яблук; як міг ти дати де них так мало перцю?“ Газан сказав: „За те, що я дав замало перцю, хочеш мене так покарати? Чи не досить тобі, що мене зв'язали і лиш раз на день давали їсти?“ Везир відповів: „Ти взяв за мало перцю і тому будеш покараний смертю“.

---

*) Площа на північ від Каіра, де задержували ся каравани, що прибували з Сирії.

Збентежений тим усім і зажурений своєю долею Газан задумав ся, а везир запитав його: „Про що думаєш?“ Газан відповів: „Про такий слабкий розум, як у тебе, бо коли-б ти дійсно мав розум, то певне не карав би мене так за те, що я додав за мало перцю“. Але везир відповів йому: „Се наш обовязок покарати тебе, щоб ти знов того не робив“. На се Газан відповів йому: „Найменьша частина з того, що ти менї вже зробив, була би для мене достаточною карою.“ Але везир обставав при своїм: „Нічого з того, мусиш бути прибитий на хрест“. Все те говорило ся, коли столяр обробляв дерево і Газан придивляв ся тому.

Коли настала ніч, його стрий запакував його знов до скрині і сказав: „Завтра будеш прибитий на хрест“. Опісля ждав доти, доки не завважив, що Газан заснув, а тоді забрав скриню і поїхав до міста. Прибувши до дому, сказав до своєї дочки Зіт ель-Гусн: „Слава Богу, що злучив тебе знов із сном твого стрія! Візьми й уряди дім знов так само, як се було в ночі твого відслоненя“. Вона видала наказ невільницям і ті запалили сьвітло, а везир вийняв папір, на яким було списане урядженє дому і прочитавши його, казав кождей предмет покласти на своє

місце, так що хто його бачев, не міг сумнівати ся, що се та сама ніч відслонення. Так само турбан Бедр ед-Діна казав покласти на те саме місце, де він сам був його поклав, а також штани і мошонку, яка була під подушкою, і казав своїй дочці так само вбрати ся, як у ночі відслонення і піти до весільної кімнати. „А коли прийде твій брат“, сказав до неї, „то скажи йому“: „Ти так довго був на дворі? “ Проси його остати ся при тобі й говори з ним аж до рана“.

Відтак везир вийняв Бедр ед-Діна із скрині, зняв мотузи з ніг і розібрав його в сні аж до нічної сорочки, так що той нічого не почув.

Збудивши ся і побачивши себе в освітленій салі, Газан Бедр ед-Дін сказав до себе: „Чи се пустий сон, чи я не сплю?“ Встав, підійшов кілька кроків, натрапив на вьшші двері, заглянув до них і пізнав, що знаходить ся в тім самім домі, в яким йому відслонили молоду. Побачив також весільну кімнату і ліжку, свій турбан і свої річи. Запаморочений тим усім, клав одну ногу на перед, а одну в зад і говорив: „Нї, чи се сон, чи я не сплю?“ Тер собі чоло і кликав дуже здивований: „На Бога, се-ж дім, у яким мевні відслонено молоду! Але-ж бо я що-йно

був у скрини?“ Коли він так говорив із собою, Зіт ель-Гусн підняла нагло кінець сїтки від мух і закликала: „Ах, мій пане, приходиш знов? Ти так довго сидїв на дворі“. Вчувши її голос і побачивши її лице, засьміяв ся і сказав: „Але се замотаний сон!“ І увійшов, зітхаючи, надумуючи ся і зовсїм запаморочений тою темною історією. Побачивши свій турбан штани і мошонку з тисячею дїнарів, закликав: „Бог всевідучий! Але се пуста сонна історія!“ і у своїм здивованю не міг зовсїм у тім визнати ся.

Зіт ель-Гусн промовила знов: „Чого ти такий здивований і збентежений? З початком ночі не був ти такий!“ Газан засьміяв ся і сказав: „Скільки лїт був я далеко від тебе!“ Вона відповіла: „Бог з тобою! Нехай тебе хоронить імя боже! Ти вийшов тільки на двір і отсе знов вертаєш. Що стало ся з твоїм розумом?“ Газан Бедр ед-Дін усьміхнув ся на її слова і сказав: „Твоя правда, але коли я вийшов на двір, направ мене сон і менї снило ся, що я був дванацять лїт кухарем у Дамаску. Відтак десь якийсь хлопець, дитина знатних родичїв, прийшов до мене зі слугою і через нього стрїтило мене нещастє“. І потер собі знов чоло і намацавши на нїм знак, закликав: „На Бога, моя панї, менї зда-

вть ся, що се правда, бо він кинув на мене каменем і розбив менї чоло до крові. Се-ж стало ся певно не в сні“. Опісля сказав знов: „Може менї те все сніло ся, коли я спав у твоїх обіймах. Менї сніло ся, що я прибув до Дамаску без тарбуша, турбана і штанів і жив там як кухар“. Знов постояв хвилю безрадний і сказав: „На Бога, сніло ся менї, що десь я приготавляв зернята з іранатових яблук і дав за мало перцю. На Бога, я мусїв на дворі заснути і все те пережити в сні“. На се сказала Зіт ель-Гусн: „На Бога, що ще тобі сніло ся?“ Він розповів їй усе, що уважав сном і закликав: „На Бога, коли-б я був не збудив ся, були-б мене прибили на хрест“. „Але за що?“ запитала Зіт ель-Гусн. „Бо в іранатових яблоках було за мало перцю. Я бачив, як вони зруйнували мій склеп, порозбивали всю мою посуду й мене самого замкнули до скринї. Відтак закликали столяря, аби зробив для мене деревляний хрест, на яким хотїли мене повісити. Та слава Богу, що все те пережив я в сні, а не на яві!“ Зіт ель-Гусн засьміяла ся і пригорнула його до своїх грудий, але він знов задумав ся і сказав: „На Бога, ні, се було на яві. Я справді не знаю, що се і де тут правда“. Відтак заснув

зовсім запаморочений і цілу ніч аж до рана кликав то „мені снило ся“, то „се було на яві“.

Другого дня рано прийшов до нього його стрий везир Шемс ед-Дін і поздоровив його. Побачивши його, Газан Бедр ед-Дін закликав: „На Бога, чи не ти через зервята з іранатових яблук, у яких було за мало перцю, казав мене звязати і замкнути мій склеп?“ На се везир відповів йому: „Знай, мій сину, тепер правда вийшла на денне світло й тайне виявило ся. Ти син мого брата і все те зробив я тільки тому, аби впевнити ся, що ти той самий, що перебув ту ніч із моєю дочкою. Я не був того певний, доки не побачив, що ти пізнав дім, свій турбан, свої штани, свої гроші і оба письма, одно з твоєї руки, а друге з руки твого батька, мого брата. А твоя мати також тут, я привіз її з собою з Базри“. І з плачем кинув ся в його обійми. Газан Бедр ед-Дін аж тепер не міг прийти до себе зі здивованя, а опісля обняв його також і заплакав із надміру радости. Коли так відсвяткували свою стрічу, везир сказав: „Мій сину, вна всему тільки те, що раз зайшло межі мною й моїм братом“, і розповів йому все. Відтак казав закликати Аджіба. Коли той увійшов, його батько

сказав: „Се той хлопець, що кинув мені каменем у чоло“. А везир сказав: „Се твій син“. Тоді він кинув ся йому на груди і виголосив вірші:

„Довго плакав я задля нашої розлуки
і сльози спливали мені з вії.
Я зложив обіт, що коли б нас Оборонець
[знов звів коли разом,
ніколи не перейде через мої уста слово
[розлуки.
Тепер радість обхопила мене так нагло,
що в надмірі щастя мушу плакати“.

Коли виголосив ті вірші, вступила також його мати, кинула ся йому на груди і промовила:

„Доля завзяла ся все мене смутити;
але ти зломила свою присягу, то покутуй
[тепер!
Мое щастє завершило ся і коло мене
[стоїть мій любий,
тому йди на зустріч післанцям радости
[і спіши ся!“

І почали обое собі оповідати, як їм поводило ся від часу їх розлуки і що вони витерпіли, і дякували Богу, що знов звів їх разом. Відтак везир пішов до сул-

тана й оповів йому цілу історію. Султан дуже дивувався і казав її записати як правдиву подію в актах для будучих часів. А везир із сином свого брата, своєю дочкою, її сином і жінкою свого брата жили в найбільшій щастю, аж доки не забрала їх та, що нищить усі радості і розділює всі звязки.

Отсе, о князю вірних, історія везира Шемс ед-Діна і його брата Нур ед-Діна“. Тоді халіф Гарун ер-Рашид закликав: „На Бога, се дивна історія“. І дарував молодому чоловікови одну із своїх власних наложниць, назначив йому постійний дохід і прийняв його межі своїх товаришів стола.

„Але та історія“, сказала Шегерзада, не дивніша від історії кравця і горбатого“. Король запитав її: „Яка се історія?“

Шегерзада почала оповідати тоді про кравця і горбатого.

О п о в і с т к а.

„Українсько-руська Видавнича Спілка“ видала доси отсі книжки :

У другій серії „Літературно-Науковій Бібліотеці“ вийшли :

Ціна в коронівій вал.

1. М. Грушевський. Б. Хмельницький	0.20	К.
2. Курцій Руф. Фільотас	0.20	„
3. В. Наумович. Величина звіздяного сьвіта.	0.15	„
4. Панас Мирний. Лови	0.06	„
5. І. Пулюй. Непропаца сила	0.20	„
6. М. Грушевський. Бех-Аль-Джугур.	0.10	„
7. І. Раковський. Вік нашої землі	0.10	„
8. А. Чехов. Каштанка	0.15	„
9. М. Драгоманів. Мик. Ів. Костомарів	0.15	„
10. Е. Золя. Напад на млин	0.20	„
11. І. Пулюй. Нові і перемінні звізди	0.15	„
12. Г. Квітка. Маруся	0.50	„
13. М. Левицький. Умова для селян. спілка	0.20	„
14. П. Буліш. Орися.	0.06	„
15. М. Квистяковська. Іван Гус	0.20	„
16. О. Стороженко. Оповідання. І.	0.20	„
17. В. Барвінський. Досліди з поля статистичн.	0.20	„
18. В. Короленко. Ліс шумить	0.20	„
19. І. Франко. Шевченко в польській рев. легенді	0.40	„
20. В. Гіґо. Кльод Іе	0.25	„
21. Е. Еґан. Руські селяни на Угорщині	0.25	„
22. П. Мирний. Дихий попутав	0.40	„
23. А. Д. Уайт. Розвій географічних поглядів.	0.30	„
24. Ів. Франко. Украдене щастє	0.50	„
25. С. Єфремов. Національне питанє в Норвегії	0.30	„
26. П. Ніщинський. Гомерова Іліяда (1 пісня)	0.30	„
27. М. Драгоманів. Два учителі	0.40	„
28. Е. Золя. Повінь	0.30	„
29. С. Томашівський. Київська козаччина 1855 р.	0.10	„
30. П. Ніщинський. Гомерова Іліяда (2 пісня)	0.35	„
31. Т. Масарик. Ідеали гуманности	0.35	„
32. Люкїян. Юпітер у клопотах	0.30	„
33. М. Костомарів. Письмо до ред. „Колокола“	0.20	„

Ціна 1 кор. 60 сот.